

KYTÄJÄN KARTANON TALOUSKESKUKSEN ALUEEN RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy
Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS 2017

Tilaaja

Hyvinkään kaupunki

Tekijä

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy

Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

Mona Schalin, arkkitehti SAFA, vastuuhenkilö

Kristina Karlsson, arkkitehti SAFA

Varvara Protassova, arkkitehti

Liisi Wartainen, tait. yo.

Valokuvat 2016: Mona Schalin, Kristina Karlsson

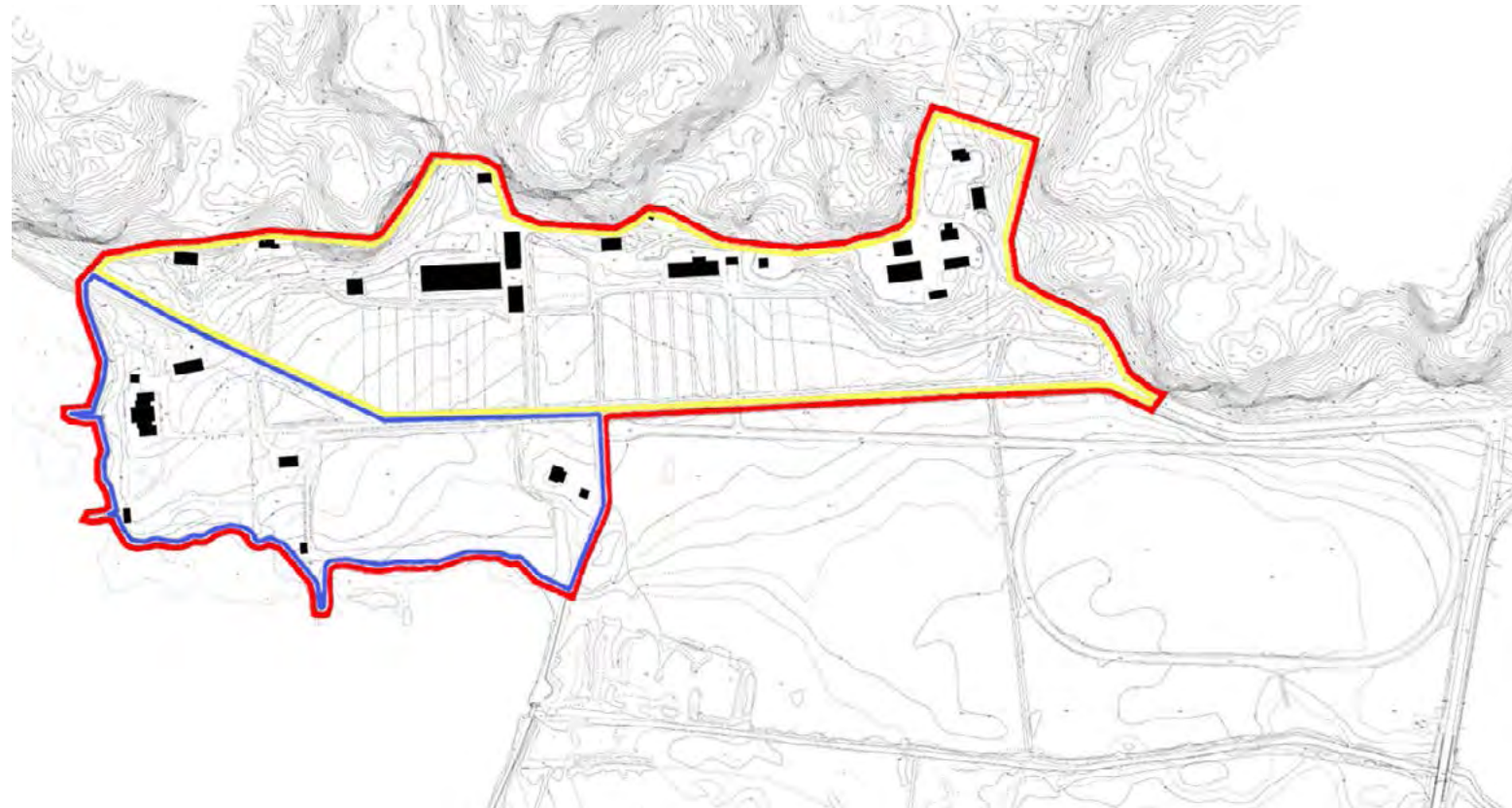
Kytäjän kartanokeskusalue

Omistaja: Maatalousyhtymä Laakkonen

Osoite: Kytäjäntie 1265, 05720, Hyvinkää

Kaavatilanne: Osayleiskaava, osalle alue valmistellaan asemakaavaa (sininen ääri viiva)

Tarkastelualueen pinta-ala (punainen ääri viiva): 7,2 ha

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	5	OSA B	OSA-ALUEET	OSA C	RAKENNUKSET
JOHDANTO	6	I	SAAPUMISTIE	1.	PÄÄRAKENNUS
		II	PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ	2.	VÄENTUPA
OSA A	ALUEEN VAIHEET	III	SAUNA HUVITUS, YMPÄRISTÖ	3.	KONTTORI
		IV	PUUTARHURIN TALON YMPÄRISTÖ	4.	HUVITUS
	1 KARTANOALUEEN HISTORIAN VAIHEET VUOTEEN 1938	V	KONTTORIN YMPÄRISTÖ	5.	KONTTORISAUNA
	2 ALUEEN AIKATASOT JA HISTORIALLISET KARTAT	VI	ASEMAN YMPÄRISTÖ	6.	AUTOTALLI
		VII	VILJAMAKASIININ YMPÄRISTÖ	7.	ASEMA
		VIII	TALOUSRAKENNUSTEN YMPÄRISTÖ	8.	ASEMAN VARASTO
		IX	RAVITALLIN YMPÄRISTÖ	10.	PUUTARHURIEN TALO
OSA B	OSA-ALUEET	X	PAJAN YMPÄRISTÖ	11.	KUKKULINNA
		XI	KUKKULINNAN YMPÄRISTÖ	12.	VILJAMAKASIINI
OSA C	RAKENNUKSET	XII	ANTINLAMPI ASUINRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ	13.	MANEESI
		XIII	KALLELAN YMPÄRISTÖ	14.	RATSUTALLI
		XIV	SEPPIEN JA SIKALANHOITAJAN TALOJEN YMPÄRISTÖ	15.	HALKOVAJA
OSA D	ARVOT JA SUOSITUKSET			17.	ANTINLAMPI
				18.	KALLELA
	RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOT ALUEEN MAANKÄYTÖN SUUNNITTELUSSA			20.	PALOKUNNAN VAJA
				21.	RAVITALLI
	RAKENNUSTEN ARVOLUOKITUS			22.	KENGITYSPAJA
				23.	PAJA
				24.	LATO
	SUOSITUKSET OSA-ALUEIDEN KEHITTÄMISELLE			25.	KALUSTOVAJA
				26.	KALUSTOVAJA
	OSA-ALUEET JA RAKENNUKSET - OMINAISPIIRTEET, ARVOT JA KEHITTÄMISSUOSITUKSET			28.	SEPPIEN TALO
				29.	SIKALANHOITAJAN ASUNTO
	LÄHTEET				
	152				

TARKASTELUALUE

ESIPUHE

Kytäjän kartanon talouskeskuksen alueen ja siellä sijaitsevien rakennusten rakennushistoriaselvitys on Hyvinkään kaupungin tilaama konsulttityö.

Selvityksen laatimisesta on vastannut Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy yhteistyössä Arkkitehtitoimisto Kristina Karlssonin kanssa. Työryhmään ovat kuuluneet arkkitehti Mona Schalin, arkkitehti Kristina Karlsson, arkkitehti Varvara Protašova sekä tait.yo. Liisi Warttinen.

KOHDE

Kytäjän kartanon kulttuuriympäristö on maakunnallisesti arvokas kohde. Maakuntakaavassa Kytäjän kartanon alue on osoitettu kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeäksi kohteeksi. Alue kuuluu Hyvinkään kaupungin toimesta laadittuun Kytäjän osayleiskaavaan, jonka Uudenmaan ympäristökeskus on vahvistanut 24.5.1995.

SELVITYKSEN SISÄLTÖ

Tehtävänannossa määritellyn tarkastelualueen rakennuksista esitetään suunnitteluun, toteuttamiseen ja muutokseen liittyvät tiedot, nykyinen ja alkuperäinen käyttötarkoitus, käyttöhistorian päävaiheet sekä arkkitehtuurin ja ominaispiirteiden tiivis kuvailu (ulko- ja sisätilat). Lisäksi esitetään arvio nykytilasta kohteiden arkkitehtuurin, ominaispiirteiden ja niiden säilyneisyyden kannalta (ulko- ja sisätilat).

Tarkastelualueen kulttuuriympäristöä esitellään kuvaamalla aluekokonaisuuden ja osa-alueiden ominaispiirteitä kuten luonnon elementtejä, kasvillisuutta, kulkuväyliä, rakennelmia jne.

Johtopäätöksissä esitetään yhteenveto tarkastelu-kohteen ominaispiirteistä, arkkitehtuurista, muutoksista ja säilyneisyydestä. Tehtävään on kuulunut rakennusten arvottaminen. Rakennuksia arvotetaan sekä kohdekohtaisesti että osana aluekokonaisuutta. Arvottamisen välineenä käytetään selvityksen perusteella syntynyttä osa-aluejakoa. Päätelmät on kirjattu osa-aluekohtaisesti ja rakennuskohtaisesti.

Selvitykseen sisältyy arvokkaiksi luokiteltujen kohteiden merkityksen arviointi asemakaavoituksen kannalta. Selvityksen yhteydessä esitetään myös suosituksia ja periaatteita asemakaavoitusta varten.

TYÖMENETELMÄT

Selvitysalueen historiaa, muutosvaiheita ja nykytilaa on tutkittu arkistolähteiden ja kenttätöiden avulla.

Selvityksessä on koottu tiedot alueiden ja rakennusten historiasta, muutosvaiheista ja nykytilasta sekä pyritty hankkimaan tietoa myös niistä rakennuksista, joista ei ole aikaisempaa koottua tietoa.

Kenttätöön yhteydessä on mahdollisuuksien mukaan tarkasteltu rakennusten ulkoasua ja sisätiloja sekä ympäristöä. Selvitysraportti on laadittu valokuvien, inventointitietojen ja lähdeaineiston vertailevan analyysin avulla. Työhön on liittynyt keskeisten kohteiden selventävien pohjakaavioiden ja alueen analyysikarttojen laatiminen. Selvitysraporttiin sisältyy lähdeluettelo.

Mona Schalin, arkkitehti SAFA

Kristina Karlsson, arkkitehti SAFA

Seuraavat rakennukset sisältyvät selvitykseen:

1. Päärakennus
2. Väentupa
3. Konttori
4. Huvitus
5. Konttorinsauna
6. Autotalli
7. Asema
8. Aseman varasto
10. Puutarhurien talo
11. Kukkulinna
12. Viljamakasiini
13. Maneesi
14. Ratsutalli
15. Halkovaja
17. Antinlampi
18. Kallela
20. Palokunnan vaja
21. Ravitalli
22. Kengityspaja
23. Paja
24. Lato
25. ja 26. Kalustovaja
28. Seppien talo
29. Sikalanhoitajan asunto

JOHDANTO

Maatalousyhtymä Laakkonen on pyytänyt Hyvinkään kaupunkia käynnistämään asemakaavan laatimisen Kytäjän kartanon talouskeskuksen alueelle. Asemakaavoitettava alue on kooltaan noin 7,2 hehtaaria. Maanomistajan tavoitteena on talouskeskuksen alueen maankäytön ja rakentamisen kehittäminen Kytäjän osayleiskaavan mukaisesti siten, että talouskeskuksen aluetta voidaan käyttää maaseutuelinkeinojen lisäksi niitä tukevaan majoitus-, matkailu- ym. toimintaan. (lähde: OAS 2015)

Kaupungin asettaman tavoitteen mukaan asemakaavan tulee noudattaa Kytäjän osayleiskaavaa ja tarkentaa siinä esitettyjä periaatteita. Asemakaavan yhteydessä selvitetään alueen kulttuurihistorialliset arvot (mukaan lukien rakennukset, kulttuurimaisema ja mahdolliset muinaisjäännökset) ja määrittellään eri kohteiden suojelun ja säilyttämisen tarve sekä niiden edellytykset. Uudis- ja lisärakennusmahdollisuudet selvitetään ja sovitetaan yhteen kulttuuriympäristön arvojen kanssa. (lähde: OAS 2015)

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Kytäjän kartanoalue sijaitsee n. 15 kilometrin etäisyydellä Hyvinkään keskustasta. Etäisyys Helsinkiin on n. 60 kilometriä.

Kokonaisuutena Kytäjän alue käsittää Hyvinkäällä yli 4800 hehtaarin alueen, jonka alasta pääosa on metsää ja viljeltyä peltoa on noin 400 hehtaaria. Kytäjän kartanon talouskeskuksen alueella on maa- ja metsätalouteen liittyviä tuotantolaitoksia ja niitä palvelevia asuinrakennuksia. Kytjärven länsipuolella on laaja golfalue. Järven eteläpuolel-

la on pientaloasumiseen kaavoitettuja alueita.

Kytäjän kartanon talouskeskus sijaitsee maisemallisesti merkittävässä paikassa, jossa maastoltaan korkea ja metsäinen alue päättyy alaviin peltoihin ja Kytjärveen. Talouskeskuksen alue sijaitsee kahden eri maisematyyppin ja maisemamaakunnan rajakohdassa. Asemakaavoitettava alue rajautuu pohjoisessa yksityiseen Kytäjän luonnonsuojelualueeseen (rauhotuspäivä 19.5.2009) ja Natura 2000-alueeseen (Kytäjä-Usmin metsäalue). Kytäjän kartanon kulttuuriympäristö on maakunnallisesti arvokas kohde. (lähde: OAS 2015)

Maankäytöllisesti tarkastelualue jakaantuu kahteen puoliskoon. Itäpuolella on perinteisesti sijoitettu maataloustuotantoon liittyvä rakentaminen. Länsiosaan on sijoitettu asuntorakentamista ja pienimuotoista teollisuutta.

Rakentaminen on sijoittunut nauhamaisesti alueen läpi kulkevien teiden ja entisen Hyvinkää-Karkkilan kapearaiteisen junaradan varrelle.

Kartanon päärakennuksen pihapiiriin johtaa idästä koivukujanne. Päärakennuksen lähetyville on muodostunut ”arvokkaampi” rakentaminen. Päärakennuksen länsi-, etelä- ja itäpuolella on puutarha-alue, jota on eri aikoina muokattu kulloinkin vallitsevien puutarhaihanteiden mukaiseen asuun. Alueella on terassimuurien ja porttien lisäksi säilynyt puutarhasommitelmaan liittyneitä veistoksia.

Kartanon entinen, 1700-luvulla rakennettu ja 1900-luvun alussa purettu päärakennus on sijainnut nykyisen päärakennuksen lounsispuolella lähempänä rantaa. Lukuun ottamatta korkeaa kiivistä ladottua rantamuuria, talouskeskuksen ran-

ta-alueella on nykyisin ainoastaan kaksi saunarakennusta.

RAKENNUSKANTA

Alueen vanhin säilynyt rakennuskanta on 1800-luvulta. Raportissa käytetyt rakennusnumerot viittaavat raportissa esitettyyn kohdekarttaan.

Vanhin rakennus on pihapiirissä säilynyt hirsi-rakenteinen väentupa (2).

Kartanon päärakennus (1) on rakennettu 1878 ja sitä on laajennettu ja muutettu useaan kertaan.

Pihapiirin lounaisosassa on Väinö Vähäkallion suunnittelema rantasauna ”Huvitus” (4)

Päärakennuksen pohjoispuolella on huonokuntoinen, arviolta 1970-luvulla periytyvä pienehkö autotallirakennus (6).

Kartanon päärakennukseen liittyvän puutarhan itäpuolella on villiintyneen puutarhan ympäröimä entinen konttori (3) ja rannan lähellä konttorin sauna (5).

Alueen halki kulkeeneen junaradan asemarakennus varastoinen (7 ja 8) sijaitsee koivukujan ja rannan välisellä peltoalueella.

Pohjoisen rinnemetsän ja peltoalueen välisellä vyöhykkeellä on Linderinpolku nimistä ajotietä nauhamaisesti myötäilevä asuin- ja talousrakennusten ryhmä, joista läntisin on päärakennuksen pohjoispuolella, pengerretyn hyötypuutarhan yläpuolella sijaitseva puutarhurin asuinrakennus (10). Avoimen peltomaiseman näkyvälle paikalle on 1860-luvulla rakennettu komea hirsirakenteinen viljamakasiini (12), jonka on suunnitellut

arkkitehti Carl Albert Edelfelt. Ratsutallin (14), maneesin (13) ja varastorakennuksen (15) muodostama eri-ikäisten rakennusten ryhmä edustaa kartanon uudemmalle historialle ominaista, hevosurheiluun liittyvää rakentamista. Idempänä Linderinpolun varrella sijaitsee 1900-luvun alusta periytyvä, vastikään kunnostettu kivirakenteinen ravitali(21) ja sen lähellä ylärinteeseen rakennettu hirsirunkoinen kengityspaja (22).

Alueen kaakkoisosassa on rinnemetsän katveessa sijaitseva talouspiha, jonka vanhin rakennus on 1900-luvun alusta periytyvä tiilirunkoinen paja (23). Samaan pihapiiriin kuuluu rankarakenteinen lato (24) ja kaksi, 1960– ja 1980-luvulla rakennettua kalustovajaa (25, 26).

Maatalousrakennusten lomassa on muutamia 1930–1940-luvulla rakennettuja asuinrakennuksia. Kukkulinna (11) on rakennettu isännöitsijän asunnoksi, puurakenteinen Antinlampi on hyvin säilynyt omakotitalotyyppinen rakennus 1930-luvulta (17), Kallela on pienkerrostalo (18), Seppien asuinrakennus on sauna– pesutupa– ja asuinrakennukseksi alun perin rakennettu pienkerrostalo (28) ja sikalanhoitajan asunto (29) on rakennusmestari Heikki Siikosen 1963 piirtämä omakotitalo.

(lähde: OAS 2015, Mäkelä 2000 ja rakennushistorian selvitys 2016)

PUUKUJANNE, PUUTARHA JA PUISTO

Päärakennuksen pihapiiriin liittyvä, kartanon puistoksi eri selvityksissä kutsuttu alue, jonne kuljetaan pohjoisesta ja itäisestä portista, on kartanon historian eri vaiheissa eri asuun muokattu edustava

puutarha, jonka käytävien, terassien, veistosten, näkymäakseleiden, puurivien ja koristeistutusten jäänteitä on edelleen säilynyt, villiintyneestä tilasta huolimatta.

Puutarhaa varten laadituista suunnitelmista on Constantin ja Marie Linderin ajalta säilynyt ruotsalaisen, varsin tunnetun puutarha-arkkitehti Knut Forsbergin laatima toteutumaton, yksityiskohtainen ehdotus kasviluetteloineen (1865) ja kaksi 1910-luvulla laadittua suunnitelmaa, joiden tekijä, puutarha-arkkitehti Paul Olsson, kuuluu Suomen 1900-luvun merkittävimpiin puutarhasuunnittelijoihin. Näistä Hjalmar Linderin tilaamista suunnitelmista toteutettiin ainakin keskeiset käytävälinjat, istutukset, tenniskenttä ja muut sommitelmat.

Kartanon nykyisen päärakennuksen pihapiiriin johtava koivukujanne, ts. sitä edeltänyt tielinja, on ensimmäisen kerran esitetty alueen maanmittauskartoissa 1840-luvulla. Vanhempi päärakennus sijaitsi nykyisen koivukujanteen akselin eteläpuolella ja sen etupihalle kuljettiin pohjoisreunalla sijainneesta portista.

1700-luvulta vuoteen 1862 kartanon omistaneen Armfeltin perheen aikaisen puutarhan yksityiskohdista ei ole löytynyt tietoja, mutta on arveltu, että tuolloin on rakennettu polkuja ja näköalapaikka pohjoiseen metsärinteeseen. 1820-luvulla laaditussa maanmittausasiakirjassa mainitaan kartanon yhteydessä sijainnut kaalimaa ja ryytimaa, ts. hyötypuutarha.

Vaikka uusi päärakennus valmistui 1878, entinen päärakennus jäi osittain käyttöön 1900-luvun alkuun saakka. Puutarha-arkkitehti Knut Forsberg esitti 1865 Constantin Linderin tilaaman järjestysehdotuksen, johon liittyi uusi päärakennus ja

laaja, maisematyylinen puutarha– ja puistoalue. Hän suunnitteli uudisrakennuksen näkyvälle paikalle ylärinteeseen siten, että rakennuksen pääakseli suuntautui lounaaseen järven yli. Lopulta 1870-luvulla toteutettu uusi päärakennus sijoitettiin lähemmäksi rantaa puukujanteen linjan pohjoispuolelle siten, että rakennuksen pääakselista muodostui kujanteen suuntainen rinnakkainen akseli.

Kartanoa esittävät vanhimmat valokuvat osoittavat, että 1870-luvulla rakennetun päärakennuksen rannan puoleisen läntisen rinteen pengerrykset ja istutukset ovat muodostaneet näyttävän, avoimesti järvinäkymään liittyvän sommitelman.

Rinnakkaisakseleihin perustuva kokonaisuus mahdollisti sen, että kartanon pääsisäänkäynnin edessä oleva puutarha sai ehjän kokonaisahahmon. Tämä korostui puutarha-arkkitehti Paul Olssonin 1910-luvulla laatimissa suunnitelmissa. Puutarha uudistettiin Hjalmar Linderin omistajakaudella ja Olssonin suunnittelemassa asussa se näyttää säilyneen hyvin hoidettuna ainakin 1940-luvulle saakka ensin Nobel Standard Oy:n ja Leopold Lerchen ja sittemmin arkkitehti Väinö Vähäkallion omistajakaudella.

KAAVOITUSTILANNE

Maakuntakaava

Ympäristöministeriön 8.11.2006 vahvistamassa maakuntakaavassa Kytäjän kartanon alue on osoitettu kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeäksi kohteeksi.

Toisessa tai kolmannessa vaihemaakuntakaavassa ei ole esitetty suunnittelualueita koskevia muutoksia. (lähde OAS)

Yleiskaava

Alue kuuluu Hyvinkään kaupungin toimesta laadittuun Kytäjän osayleiskaavaan, jonka Uudenmaan ympäristökeskus on vahvistanut 24.5.1995.

Asemakaavoitettava alue on osoitettu maatilojen talouskeskusten ja maataloutta tukevien elinkeinojen alueeksi (AM-1). Koko kartanon puiston ja talouskeskuksen alue on suojeltu merkinnällä sr eli alueen osa, jossa rakennettu ympäristökuva säilytetään.

Osa-alueita sr koskee kaavamääräys, jonka mukaan alueeseen liittyy kulttuurihistoriallisia tai rakennustaiteellisia arvoja. Olemassa olevia rakennuksia korjattaessa ei saa heikentää niiden kulttuurihistoriallista tai rakennustaiteellista arvoa. Lisä- ja uudisrakennukset on sijoitettava ympäristöä täydentäen ja niiden on sopeuduttava materiaaleiltaan ja mittakaavaltaan olemassa oleviin rakennuksiin. Lisäksi kielletään rakentamista tai suorittamista muita toimenpiteitä niin, että sr-alueen kulttuurihistorialliset tai rakennustaiteelliset arvot heikkenevät. (lähde OAS)

Vaikutusten arviointi osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaan

Kytäjän kartanonalueen talouskeskuksen asemakaavatyötä varten on laadittu osallistumis- ja arviointisuunnitelma 16.2.2015. Asemakaavan laatiminen koskee kiinteistöä 106-405-52-139.

Tarkastelualueelle ei ole aiemmin laadittu asemakaavaa.

Osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa todetaan, että uudisrakentamisessa ja vanhan rakennuskannan säilyttämisessä on tärkeää huomioida kartanon talouskeskuksen alueen historiallinen tausta merkittävänä osana kulttuuriympäristöä sekä kyseisen alueen kyläkuvaallinen ja toiminnallinen kokonaisuus.(OAS)

AIEMMAT SELVITYKSET

Teija Mäkelä on diplomityössään Kytäjän kartano. Talouskeskuksen kehittämissuunnitelma (2000) käsitellyt talouskeskuksen rakentamisen vaiheita, rakentamisen aikajanaa ja maatalousrakennusten typologiaa. Diplomityö ei sisällä varsinaista lähdetutkimukseen perustuvaa historian selvitystä.

Puutarhan vaiheita on käsitelty Auli Hirvosen 2010 laatimassa Kytäjän kartanonpuiston nykytilan ja historian selvityksessä. Selvityksessä ei kuitenkaan ole tarkasteltu Paul Olssonin 1913-1919 laatimia suunnitelmia, joihin puutarhan 1900-luvun asu perustuu. Keskeisen alueen puustosta on laadittu kartoitus.

OSA A

1 KARTANOALUEEN HISTORIAN VAIHEET

KARTANON VAIHEET VUOTEEN 1938

Kartanon historiaa ja ulkoasua 1930-luvun lopulla on kuvattu yksityiskohtaisesti teoksessa Suomen kartanot ja suurtilat (1938). Lainattu teksti esitetään tässä kokonaisuudessaan.

Hyvinkään pitäjän sydämessä sijaitsee Kytäjäjärvi, ja sen ympäri kiertää halki kumpuilevan maaston tie, joka vuoroin kulkee jylhien kallioiden varjossa pitkin vedenrajaa ja vuoroin kohoa korkeammalla oleville viljaville peltomaille, jolloin siltä avautuu maalauksellinen näköala yli aavan järvenselän. Lukuisat sivutiet erkanevat säteittäisesti järveltä käsin johtaen kaukaisemmille, metsien takana oleville ulkopelloille. Siellä täällä polveilee pieniä puroja notkelmissaan ja luoteessa virtaavat pääjärveen muodoltansa nimeään vastaavan, pitkän ja kapean Suolijärven vedet muodostaen lyhyen, mutta korkeaputouksisen kosken, jonka voimaa hyväkseen käyttämään ovat syntyneet kartanon sähkölaitos ja mylly. Ne kuvat, joita matkailijan silmä ja kamera täällä vangitsevat, ovat oikeastaan aivan tavallisia sisämaanmaisemia, sellaisia, joita voi tavata kaikkialla keskikokoisten sisäjärvien rannoilla, mutta siitä huolimatta katselija kokee erikoisen tunteen kiertäessään tätä järveä ja silmäillessään sen maisemia. Sillä niin kauas kuin katse kantaa - ja vielä kauemmaskin - ulottuvat ne alueet, jotka kuuluvat Kytäjän kartanoon. Tämä tila on eräs Pohjoismaiden suurimmista yksityisistä maaomaisuuksista käsittäen lähes sadannen osan koko Uudenmaan läänistä. Sen lähimpiä vastineita on etsittävä mannermaan ruhtinastiloista. Tott-suku omisti Kytäjäjärven kylässä v:sta 1574 kolme, v:sta 1575 viisi ja v:sta 1607 kolmetoista rälssitilaa. Neljä liitettiin yhteen 1630-luvulla Nääsin rälssisäteriksi, joka nautti säterivapautta v:sta 1634.

Jäljellä olevat yhdeksän rälssitilaa on vasta viime aikoina yhdistetty kantatilaan, nimittäin 1880-luvulla Sipilä, 1890-luvulla Hälli, 1900—10 Kiikala ja n. v. 1920 Kittilä, Kokkila, Luskela, Pyörlä ja Urtila sekä myöhemmin Riihimäen kauppalaan kuuluva Vatsin. Kartanosta lohkaistiin v. 1923 Palkkisillan ja Suopellon kartanot (katso näitä) sekä Hiivolan kartano (katso III osa).

Omistajat v:sta 1574 lähtien: Klas Åkesson Tott, valta-neuvos, † 1590; Henrik Tott, linnan-päällikkö, † 1602 tai 1603, ja tämän leski Sigrid Vaasa (kuningas Eerik XIV:n tytär), † 1633; Åke Tott, sotamarsalkka, † 1640, ja tämän leski Kristina Brahe; kr Klas Tott, kenraalikuvernööri, † 1674; vph Klas Fleming (af Liebelitz), valtiovarainhoitaja, † 1685, ja tämän perilliset; hänen tyttärensä kr:tär Anna Fleming, naimisissa sotamarsalkka vph Hugo Johan Hamiltonin (af Hageby) kanssa, † 1737, ja tämän perilliset - 1738; hänen serkkunsa vph Herman Flemming, eversti, 1738 - 40; Gustav Wulfcrona, kapteeni, 1740 - 54 ja tämän leski Sofia - 1755; lesken toinen mies Karl Armfelt, kapteeni, 1756 - 82; Karl Johan Armfelt, luutnantti, 1783 - 1819; hänen veljensä Kristoffer Armfelt, kapteeni, 1820 - 48 ja tämän perilliset - 1862; Konstantin Linder, lihovijah-ti-mestari, 1862 - 1908; Hjalmar Linder, kamariherra, 1908-19; Nobel Standard OY 1919- ; Leopold Lerche, johtaja, - 1928; Väinö Vähäkallio, arkkitehti, ja Kaarlo Kaira, professori, 1928 - 32. Omistaja (v:sta 1932) pääjohtaja, arkkitehti Väinö Vähäkallio ja hänen vaimonsa Astrid (o. s. Sahlberg).

Torppia ei esiinny v. 1694, mutta v. 1800 niitä oli 13 ja v. 1900 39. Tilasta on v:n 1918 maanvuokralain nojal-la ja myöhemmin harjoitettua asutustoimintaa varten erotettu 45 torppaa ja 10 muuta lohkotilaa, käsittäen (paitsi Palkkisiltaa ja Suopeltoa) n. 3000 ha maata. Nykyinen kokonaispinta-ala 10 800 ha, mistä peltoa 1000 ha (siitä n. 250 raivattu viimeisten 10 vuoden aikana) jakaantuneena päätilan ja 4 ulkokartanon kes-ken. On laadittu kartanon kaikki viljelysmaat käsittä-

vä salaojitussuunnitelma, jota toteutetaan vähitellen joka vuosi suoritettavilla salaojitustöillä (toteutettu jo n. 350 ha). Hevosia on 75, karjan pääluku 600, karja Ay-rotua, keskilypsy v. 1935 — 36 3663 kg, rasvaprosentti 3,9. Oma metsänhoitaja ja kaksi metsänvar-tijaa. Meijeri, tiilitehdas, raamisaha ja sähkölaitos, käyttövoimana vesi ja dieselmoottori.

Kartanon asuntopiha sijaitsee eräällä järven pohjois-rannalla olevalla niemellä, ja aivan sen takana kulkee Hyvinkäältä Karkkilaan johtava kapearaiteinen rata. Ajotietä, joka kulmassa kiertää järveä tuoden karta-non eteen, reunustaa muhkea rivi iäkkäitä koivuja. Lehtikuja on kokonaista kaksi ja puoli kilometriä pit-kä. Se vie talous- ja asuinrakennusten ohi, jotka ovat sijoitetut jonkin matkan päässä siitä pohjoiseen ole-van vuorenharjanteen juurelle, ja saapuu pihaportil-le, takorautaiselle ristikkoveräjälle, jonka vasemman-puoleinen graniittipilari on taiteellisesti koristettu kartanon historiaan liittyvällä kohokuvasarjalla. Kiven on muovannut v. 1928 Gunnar Finne. Näemme siinä kartanon entisten aatelisten omistajien vaakunakilpiä ja päärakennusta esittävän tyylitellyn kuvion vieressä raivaajan, kyntäjän, kylväjän ja viljanleikkaajan sekä kaksi monumentaalisen vaikuttavasti muotoiltua son-nia.

Portin takana sijaitsevaa päärakennusta ympäröi pensasaidan kehystämä puistoalue. Rakennuksen le-vyinen ruohomatto tarjoaa kukkapenkkeineen katse-lijalle vaikuttavan näyn. Koko pieni niemi on muodos-tettu puistoksi, ja erikoisesti kiintyy huomio komeisiin poppeleihin. Järven puolella on pengerretty parterri. Siellä täällä näkyy puiden välissä veistokuvia, joista useimmat ovat Gunnar Finnen käsialaa. Rakennus ei sinänsä kuulu huomattavimpiin herraskartanoraken-nuksiimme, mutta sillä on kuitenkin — huolimatta sen suhteellisen vähäisestä iästä — oma mielenkiintoinen historiansa. Se rakennettiin puusta vv. 1875—78 ja sai tästä johtuen tietenkin leimansa sen ajan nikkarityylis-

1 KARTANOALUEEN HISTORIAN VAIHEET

tä, mikä ilmeni hajanaisissa, erilaisista rakennusosista arkkitehtonisesti kootuissa fasadeissa, koristeellisissa listoituksissa ja välttämättömissä kattokomeroissa. V. 1932 suoritettiin rakennuksessa sen ulkonäölle eduksi perusteellinen korjaus kartanon nykyisen

omistajan piirustusten mukaan. Julkisivut vapautettiin liian monimutkaisista koristeistaan ja peitettiin kellertävään vivahtavalla kalkkirappauksella, katto muutettiin nelilapekatoksi, ikkunamuotoja yksinkertaistettiin ja symmetrisyyttä tehostettiin. Kokonaista kuusi kattokomeroa sai mennä menojaan, mutta yksi, pääjulkisivulla oleva, sitä vastoin säilytettiin. Talossa on kaksikerroksinen päärunko, jossa pihan puolella on kaksi niin ulkonevaa kulmarisaliittia, että niitä voidaan nimittää siiviksi. Niiden välissä on nelikulmaisilla kivi-levyillä päällystettyjä kukkaryhmillä kaunistettu terassi. Sisäänkäynti on katettu baldakiinikatoksella. Järven puolella on rakennuksessa keskirisaliitti edessä olevine avarine terasseineen, jolta kohoaa kuusi suurta pilaria. Ne kannattavat satulakattoja, jonka harja ulottuu rakennuksen kurkahirren korkeudelle. Pilarit ovat niin kaukana seinälinjasta, että niiden sisäpuolelle on voitu sijoittaa parveke. Tätä kaksikerroksista rakennusosaa reunustaa kaksi yksikerroksista siipeä, jotka sen kanssa kulmittain rakennettuina ulottuvat järvelle päin samaan linjaan keskiosan pilareiden kanssa. Ulkoarkkitehtuurin vaihtelevaisuus saa aikaan sen, että tulee ajatelleeksi englantilaista maataloa tai kalifornialaista miljonäärihaciendaa.

Koska rakennuksen sisustus on vähintään yhtä mielenkiintoista kuin sen ulkoasukin, niin teemme pienen kierroksen tutustuaksemme siihen. Pihaterassilta pääsemme suoraan tilavaan ja valoisaan halliin, jonka seiniä peittää korkea, yksinkertaista ruutumallia oleva paneeli. Tämän paneelin yläpuolella näemme kauniin rivin metsästysmuistoja, joiden joukossa hirvillä, kartanon suurriistan edustajilla, on huomattava sija. Heti oven oikealla puolella on Ludvig XIV ajalta peräisin oleva varhaisrokokoottyylinen kirjoituspöytä, kaunista puuleikkaustyötä, ja sisäseinällä kiintyy huomiomme

kaappiin, jonka mittasuhteet ovat meidän oloissamme ainoalaatuiset. Se on jyrkästi veistetty espanjalainen huonekalu, varhaisrenessanssia, jossa saattaa selvästi havaita muistumia gotiikasta. Lisäksi näemme täällä kaksi barokkituolia ja joukon chippendalemalisia huonekaluja. Hallin vasemmalla puolella ovat mm. työhuone ja kirjasto, jossa herättävät huomiota erikoisesti muutamat vanhat, Armfeltien aikaiset kirjat, niiden joukossa eräs ranskalainen nidos, jossa on vuosiluku 1574. Vastapäätä hallia on rokokootyylinen sali vaaleine, tyypillisillä rokokookehyksillä kehystettyine silkkitaipetteineen. Tässä huoneessa on myös samantyylinen avotakka, jonka yläpuolella riippuu suuri peili. Huonekalut ovat Ludvig XIV:n tyyliä. Salista avautuu ovi järvenpuoleiselle terassille, ja vasemmalla puolella on omistajattaren kabinetti, jossa näemme erikoisen, korkean, upotuksilla somistetun lipaston. Se on venäläistä tekoa. Hallin oikealla puolella sijaitsee ruokasali, joka samoin kuin salikin on katettu komealla stukkokatolla. Ruokasali on empiretyylinen, ja siinä on vaaleat, kullanruskeat silkkitaipetit, joita ympäröivät runsain empiretyylisin kultauksin ja sinisin sekä valkein Wedgewood-koristein somistetut mahonkikehykset. Huonekalut ovat chippendale-tyyliä. Yläkertaan on sijoitettu vierashuoneita, jotka reunustavat pituussuuntaista käytävää.

Asuntopihaan kuuluvan niemen kärjessä sijaitseva pieni, valkeaksi rapattu nelilapekattoinen rakennus, ihastuttavan sievä kaikessa koruttomuudessaan. Se on sauna. Tilava ja viihtyisä huone jossa on melkein koko toisen pitkänsivun levyinen, järvelle antava ikkuna, on sijoitettu rakennuksen ulompaan päättyyn. Tämä »pirtti» on sisustettu kansantyyliin. Rautatie-
linjan ja maantien yläpuolelle kohoavalla rinteellä sijaitsee kartanon puutarha, jossa kasvaa 200 hedelmäpuuta. Sen pinta-ala on 2 hehtaaria. Puutarhaa ylempänä olevalla vuorella, joka suurimmaksi osaksi on säilytetty luonnontilassa, näkyy jälkiä vanhemmista puistoistutuksista. Puiston pinta-ala on yhteensä 3 hehtaaria.

Talousrakennuksissa herättää eniten huomiota niiden runsaus. Kuvaavana todisteena tilan suuruudesta mainittakoon, että sinne on rakennettu oma kirkko, miellyttävä tiilikappeli, joka sijaitsee Peipanmäen tienhaarassa, mistä kartanoon johtava lehtikuja alkaa. Kirkko on rakennettu v. 1938 omistajan piirustusten mukaan.

(Teksti on kokonaan lainattu teoksesta Suomen kartat ja suurtilat, 1938).

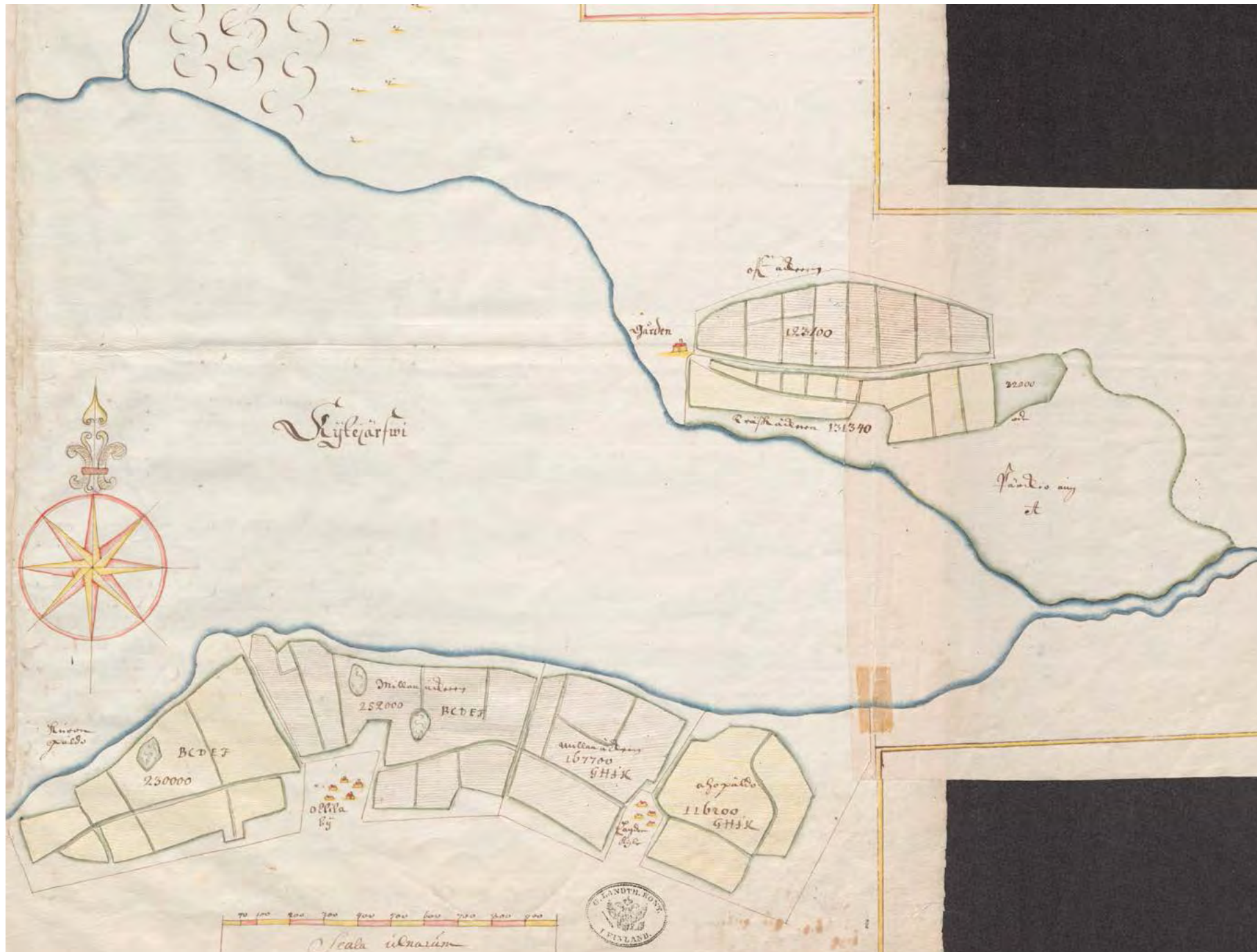

Kartanoalue vuonna 1938, kuva Sotamuseo

Kartanoalue vuonna 1938, kuva Sotamuseo

2 ALUEEN AIKATASOT JA HISTORIALLISTE KARTAT

1709

Maanmittauskartta vuodelta 1709, KA
Laajemmassa kartassa näkyvät Kytjärven etelärannan kylät
ja järven koillispuolelle sijoittuva talosukeskus. Päärakennus
sijaitsee peltoaukean länsipäässä lähellä rantaa.

1709_B33_1_21_pellot Maanmittaushallitus
Maanmittaushallituksen uudistusarkisto
Nurmijärvi B33:1/21 Kytjärvi; Karta öfver åker
Geometrisk Åker Carta uppå Kytjärwi Gård och by i Låppis
Sockn och Raseborg Östra Härad afmät år 1709
Kansallisarkisto

2 ALUEEN AIKATASOT JA HISTORIALLISET KARTAT

1750

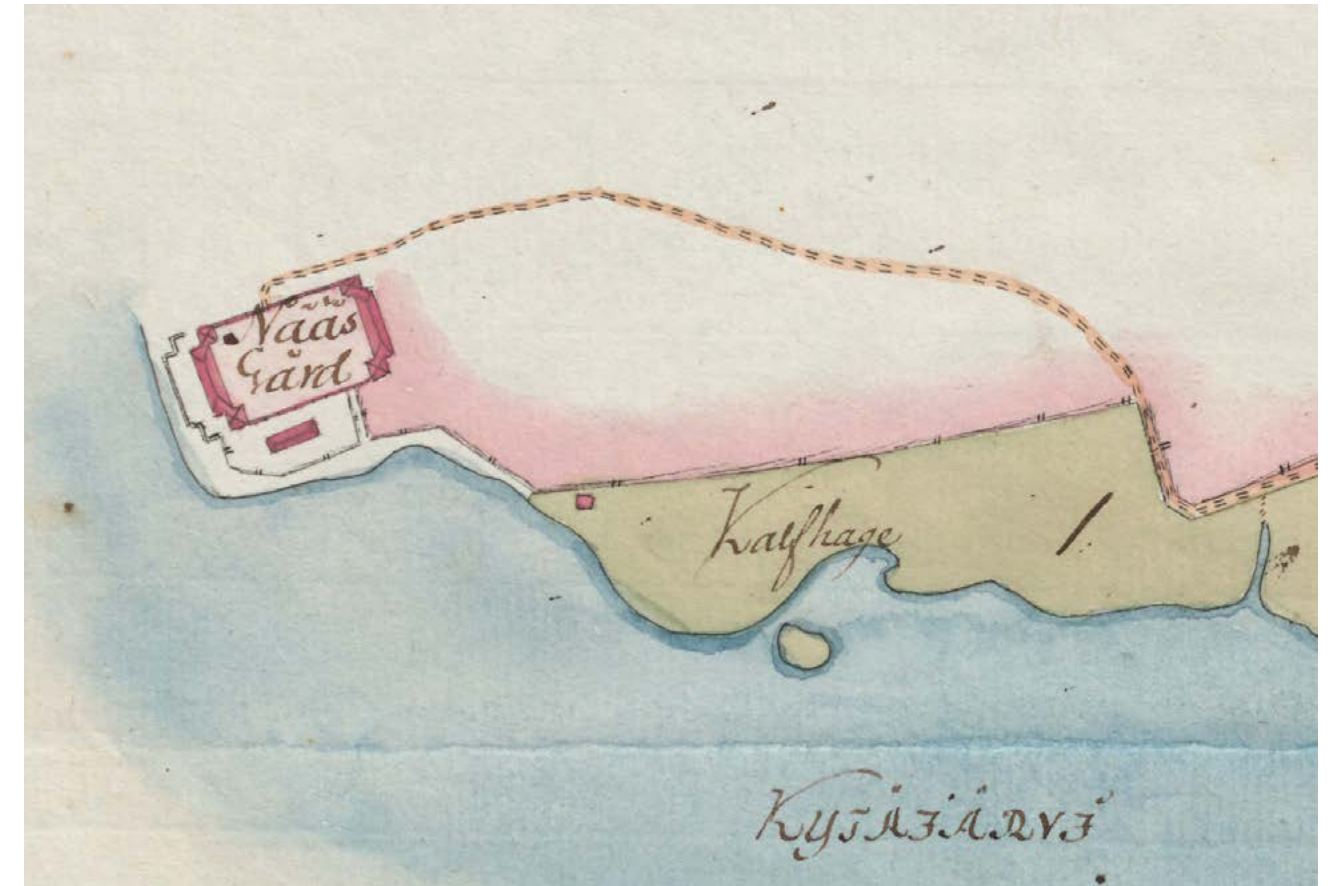
1749-1750 laadittu pitäjänkartta 1750, Kansallisarkisto
Kartassa on esitetty tiestö, topografian piirteitä ja alueiden kuvauksia. Osakartassa näkyvät Näsin ratsutilan talouskeskuksen alue ja sen koillispuolella olevat torpat.

1763

Maanmittauskartta vuodelta 1763, Kansallisarkisto.
Geometrisk Charta öfwer Näse Säteris och Kytäjärvi Bys
Kringliggande råar i Låppis Sokn Raseborgs Östre Härad och
Nylands Län. Afmätt år 1763 Nils Westermarck
Kartanolle johtaa järven länsi- ja pohjoisranta myötäilevä
tie, joka saapuu kartanon päärakennuksen pihapiiriin luo-
teesta. Päärakennuksesta länteen levittäytyvä pelto rajautuu
järven itäiseen lahteen virtaavaan puroon/jokeen

2 ALUEEN AIKATASOT JA HISTORIALLISET KARTAT

1784

Maanmittauskartta vuodelta 1784, Kansallisarkisto
Charta öfver Näse Gårds sam en del af därunderliggande Hemmans Ängar Nurmijärfwi Sockn Borgo Härad och Nylands Lähn afätte år 1784 af J.P. Westermark.

Tie kartanon pihapiiriin erkanee pohjois-eteläsuuntaiselta tieltä myötäillen laakson reunaa ja joenrantaa kohti viettävää niittyä (Perkiö Nitu). Kartanon kaakkoispuolella on järven rantaan rajautuva aidattu vasikkahaka. Kartanon suljetun pihapiirin lounais- ja eteläpuolelle on piirretty ulompi aitalinja, mahd pengerrys. Pihaa rajaavat rakennukset on esitetty toistensa peilikuvina. 1900-luvun alkuun säilynyt päärakennus on ulkohahmoltaan vastannut tätä. Kansallismuseossa on säilynyt kartanon ulkoasua esittävä piirros 1700-luvun lopulta.

Maanmittaushallitus Maanmittaushallituksen uudistusarkisto Nurmijärvi B33:1/1-3 Kytäjärvi; Näs frälse säteri, karta och beskrifning öfver en del ängar och åkrar 1784, J.P. Westermark

1824-1837

Jakokartta 1824-1837, jossa on kuvailtu ja arvioitu osa-alueita, Kansallisarkisto Maanmittaushallituksen uudistusarkisto Nurmijärvi B33:1/4-15 Kytäjärvi; Egokarta och delnings- och rösebeskrifning 1824-1837, A.W. Zitting Säilyttävä arkisto: Kansallisarkisto (Kytäjärvi_Egokarta_och_delnings-_och_rösebeskrifning_3.jpg) Karta öfwer Kytäjärvi Samfällighets ägor etc. (2dra karta delen): A Nääs säteri Åker: Kålland och Kryddgård 1 Koto peldo 3 Koto peldo 4 Nummi peldo 8 Kotopellot 9 Kallio peldo 10 Ibidem Äng: 181 Vasikanhaka Perkiö niitty 182 Ibidem 195 (Murasi?) Skog_ 455 Sämre svedjemark 457 Steril Skogsmark 458 Skogsbackor 460 Stenbundne backor

2 ALUEEN AIKATASOT JA HISTORIALLISTE KARTAT

1840

Pitäjänkartta 1840 Karttalehti Hyvinkää_2042 11 la

Kansallisarkisto

1900-luvun vaihteessa rakennetun rautatielinja on piirretty kartalle jälkikäteen.

1843

Rantojen ja kalavesien jakokartta 1843, Kansallisarkisto

Karta öfver Kytjärvi sjöi Kytjärfvi by af Nurmijärvi Socken och Helsinge Härad och Nylands Län.
upprättad 1843. Sim. Grönlund genom Gustaf Adolf Sunn vice Landtmätare

Maanmittaushallituksen uudistusarkisto

Nurmijärvi

B33:1/16-17 Kytjärvi; Karta öfver Kytjärvi sjö jämte delningsinstrument öfver stränderna och fiskevattnet

1843–1844, S. Grönlund

Säilyttävä arkisto: Kansallisarkisto

Karttaan liittyvässä toimitusasiakirjassa mainitaan kreiviä G.M. Armfeltia (Högvälborne Herr Grefven Gouverneuren och Riddaren m.m. G.M Armfelt (ei edustettuna) ja viitataan isojakokarttaan vuodelta 1824-1826. Toimituksessa oli läsnä kartanon vouti (gårdsfogden å Nääs säteri).

1870-luku

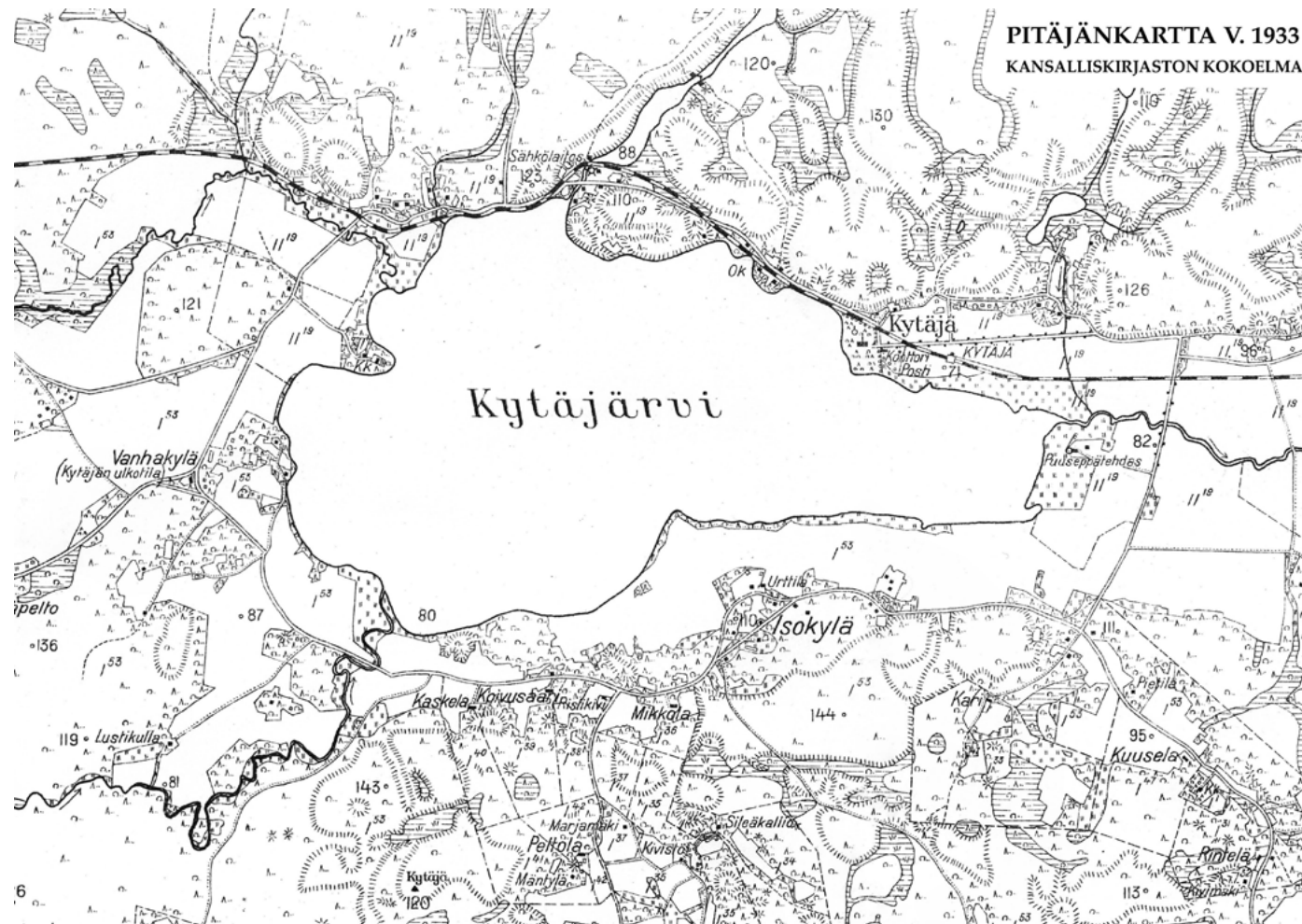
Venäläinen topografikartta 1870-luvulta, Kansallisarkisto

Kartta on laadittu mittakaavaan 1:21 000

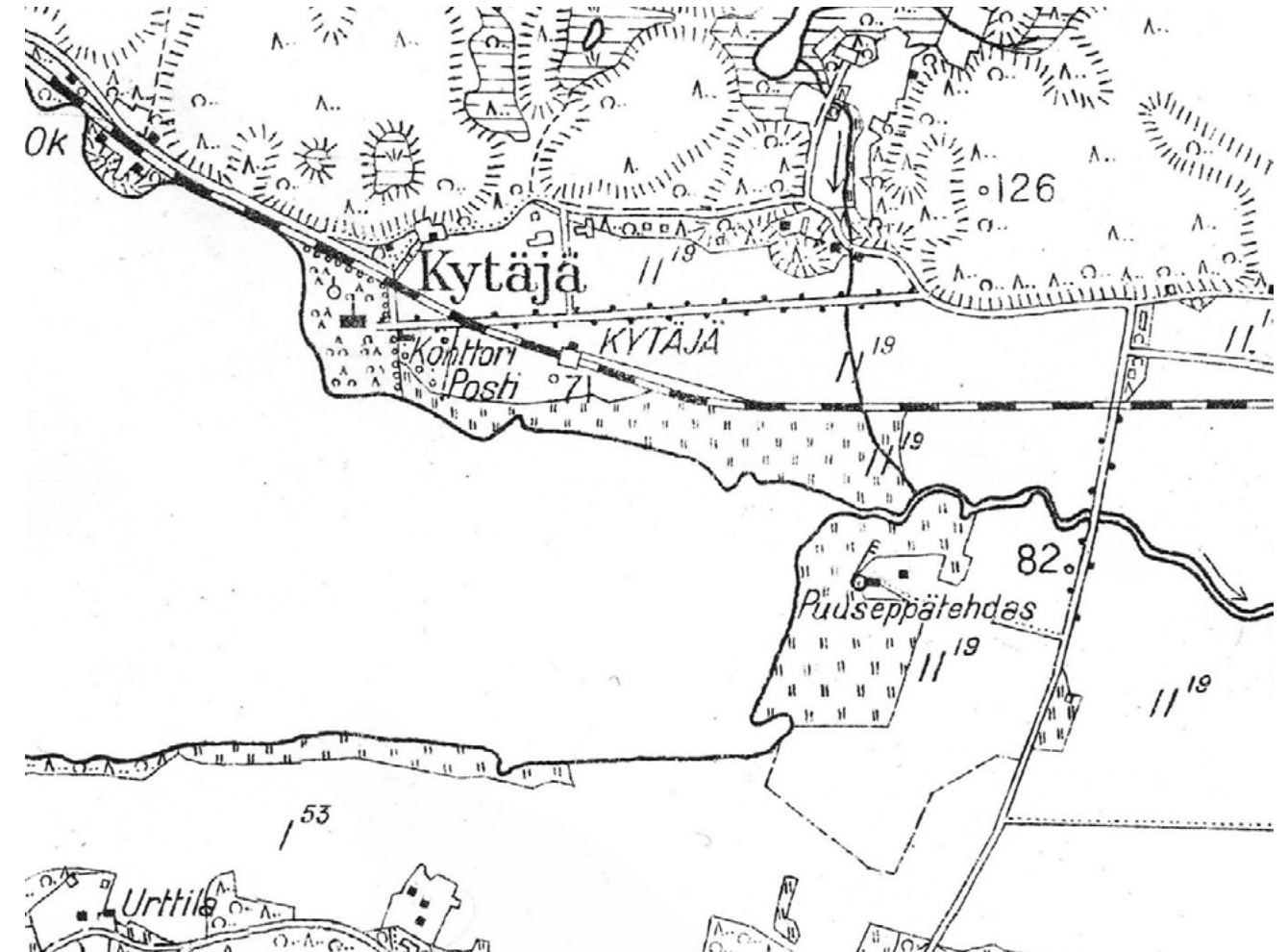
1873 vuoden mittaus Karttalehti Joella nimi: Kytäjoki Lehti 28 Rivi XI Kansallisarkisto
Merkinnät pelto niitty talon tontti puutarha mustatut rakennukset: lato, talousrakennus.
Rautatielinja on piirretty kartalle jälkikäteen. Uutta päärakennusta ei ole vielä rakennettu.

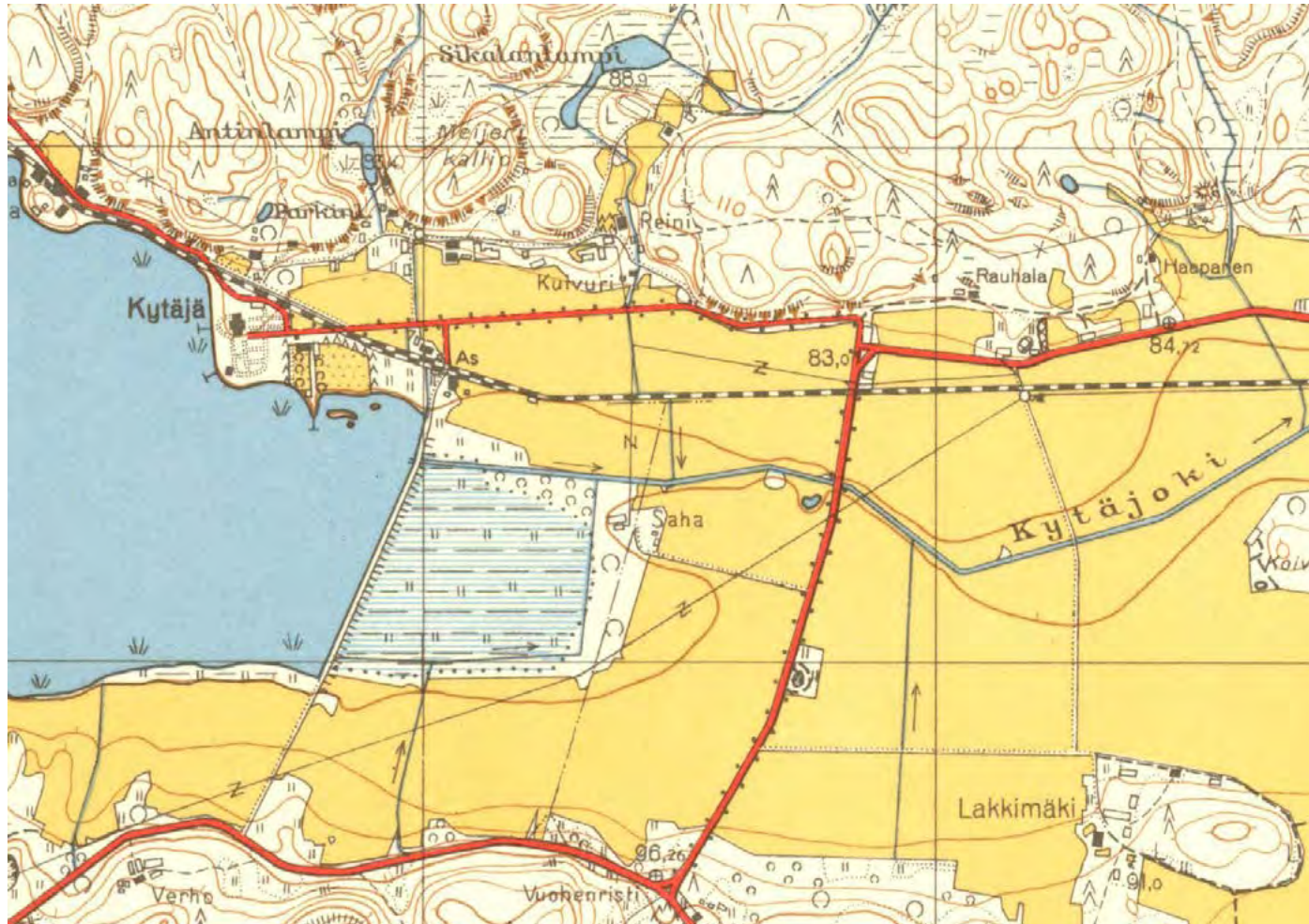
2 ALUEEN AIKATASOT JA HISTORIALLISET KARTAT

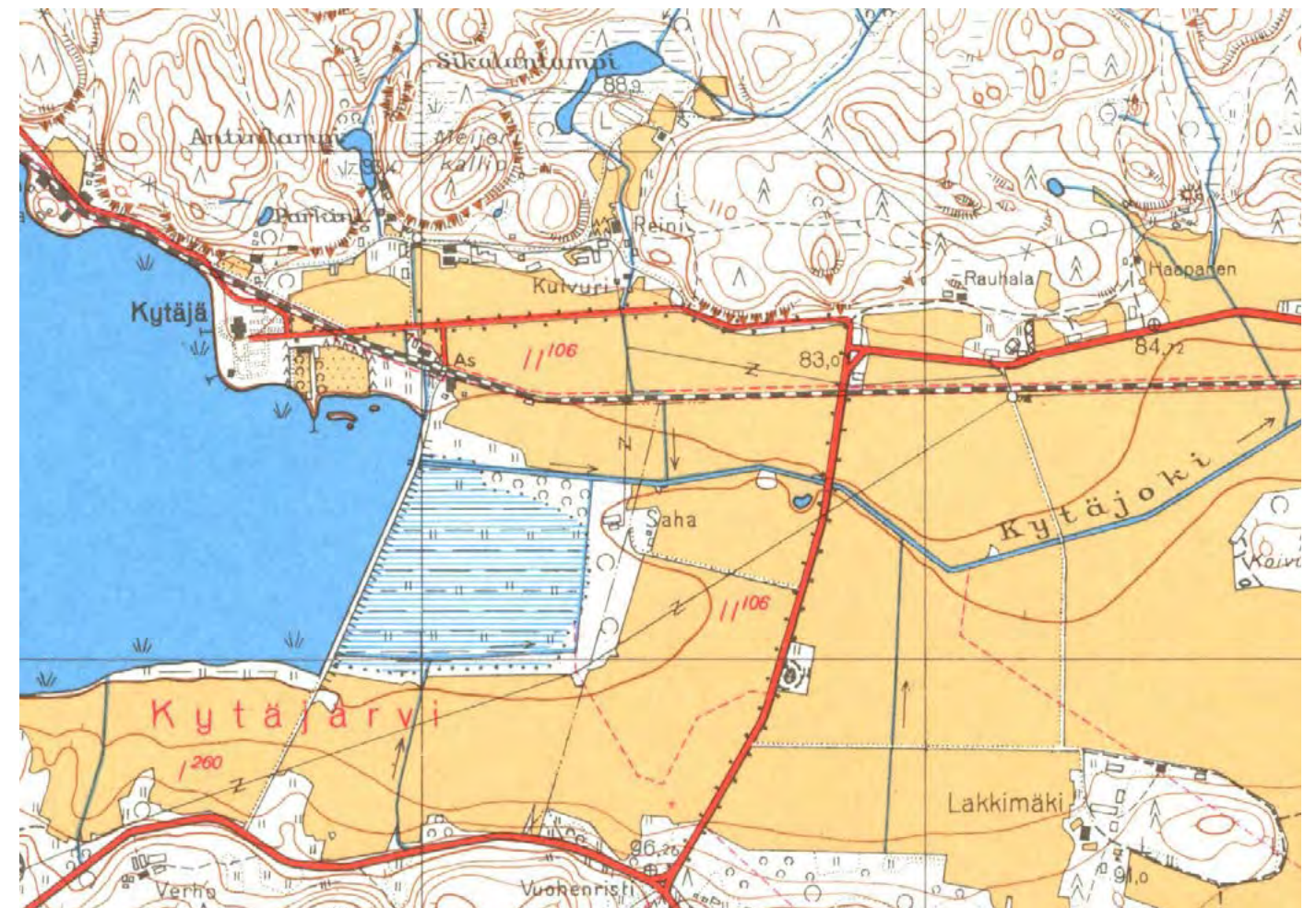
Pitäjänpitäjä 1933, Kansallisarkisto. Rautatielinja, järven pohjukan puuseppätehdas, konttori ja posti edustavat 1900-luvun uudistuksia. Kartan omisti vuodesta 1932 alkaen arkkitehti Väinö Vähäkallio.

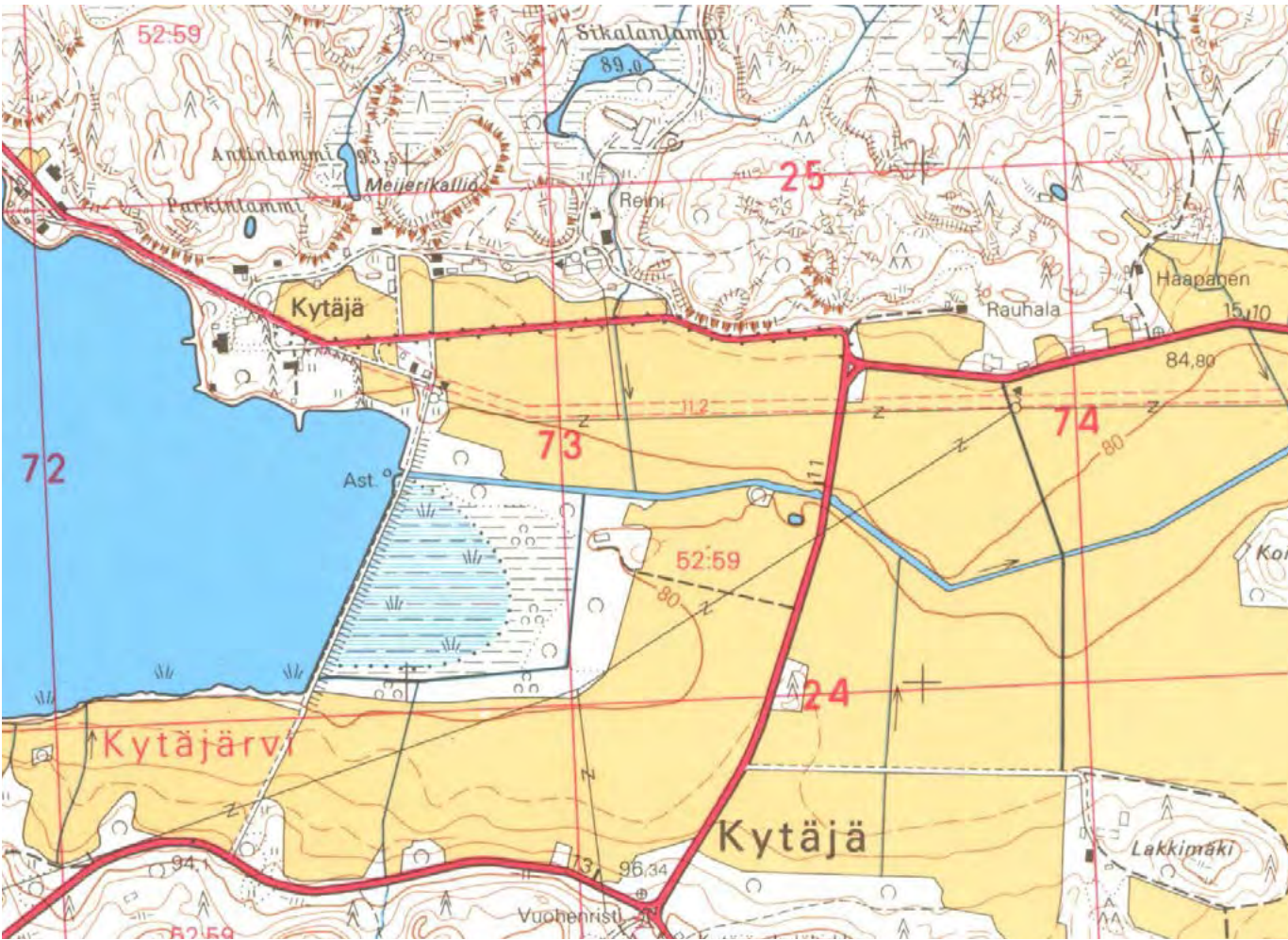
Peruskartta 1956, MML

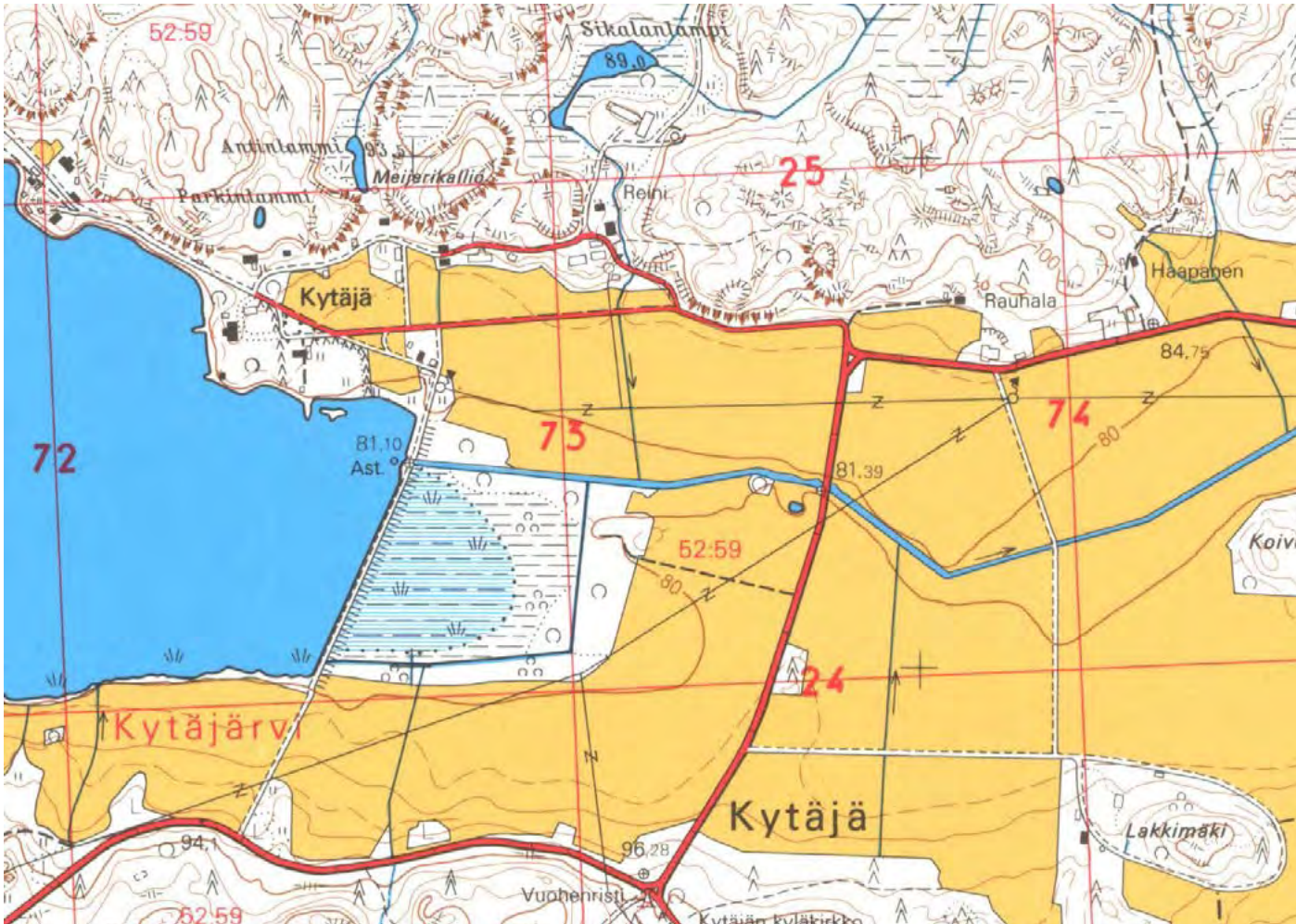
Peruskartta 1965, MML

Peruskartta 1979, MML

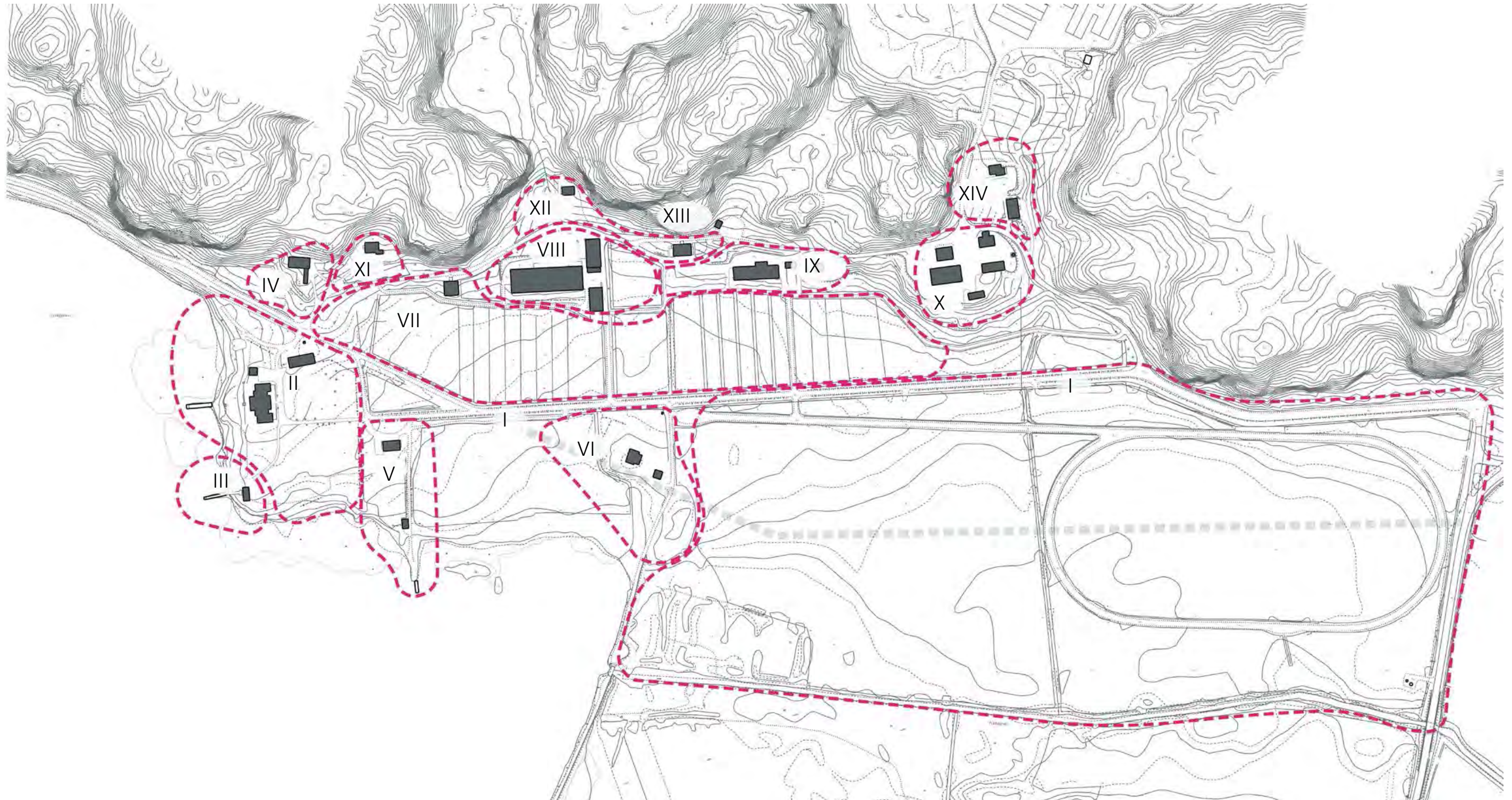

Peruskartta 1987, MML

OSA B OSA-ALUEET

OSA-ALUEJAKO

I	SAAPUMISTIE	VI	ASEMAN YMPÄRISTÖ	XI	KUKKULINNAN YMPÄRISTÖ
II	PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ	VII	VILJAMAKASIININ YMPÄRISTÖ	XII	ANTINLAMPI ASUINRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ
III	SAUNA HUVITUS, YMPÄRISTÖ	VIII	TALOUSRAKENNUSTEN YMPÄRISTÖ	XIII	KALLELAN YMPÄRISTÖ
IV	PUUTARHURIN TALON YMPÄRISTÖ	IX	RAVITALLIN YMPÄRISTÖ	XIV	SEPPIEN JA SIKALANHOITAJAN TALOJEN YMPÄRISTÖ
V	KONTTORIN YMPÄRISTÖ	X	PAJAN YMPÄRISTÖ		

ALUE I SAAPUMISTIE

OSA-ALUEEN KUVAUS

Kartanoalueelle saavutaan idästä Kytäjäntieltä erkanevaa Kytäjän kartanontietä pitkin. Suora nuorehkon koivukujanteen reunustama kapea sora-tie suuntautuu kohti kartanopihan porttia. Tie kulkee avoimen viljely- ja laidunmaiseman halki. Tien eteläpuolinen peltoalue liittyy Kytäjoen varren laajaan avoimen viljelymaisemaan. Tien etelälaidalla on peltoalueen ympäröimä entinen rautatieasema ja kartanopuiston reunassa kartanon entinen konttorirakennus. Tien pohjoispuolella on aidattuja hevoshakoja ja niiden takana metsän reunalla on nauhamaisesti Linderin polun varteen rakennettuja asuin- ja talousrakennuksia.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Koivukujanteen reunustama suora tie korostaa juhlallista saapumista kartanolle. Kujanteen rajaama näkymäakseli suuntautuu kartanopuistoon, ei kuitenkaan suoraan kartanorakennusta kohden, vaan sen vierestä järvelle. Myös aiempi päärakennus on tiettävästi sijoittunut tämän näkymäakselin sivulle sen eteläpuolelle.

Puukujanteen reunustama saapumistie on säilyttänyt jo viimeistään 1800-luvun alkupuolella muodostuneen luonteensa, joskin kujanteen puuistutukset on myöhemmin, oletettavasti useain otteeseen, uusittu.

Saaapumista kartanolle kuvailtiin 1938 teoksessa Suomen kartanot ja suurtilat seuraavasti:

Kartanon asuntopiha sijaitsee eräällä järven pohjoisrannalla olevalla niemellä, ja aivan sen takana kulkee Hyvinkäältä Karkkilaan johtava kapearainen rata. Ajotietä, joka kulmassa kiertää järveä tuoden kartanon eteen, reunustaa muhkea rivi iäkkäitä koivuja. Lehtikuja on kokonaista kaksi ja puoli kilometriä pitkä. Se vie talous- ja asuinrakennusten ohi, jotka ovat sijoitetut jonkin matkan päässä siitä pohjoiseen olevan vuorenharjanteen juurelle, ja saapuu pihaportille, takorautaiselle ristikkoveräjälle, jonka vasemmanpuoleinen graniitipilari on taiteellisesti koristettu kartanon historiaan liittyvällä kohokuvasarjalla. (Lainaus)

ALUE I SAAPUMISTIE

Vasemmalla näkymä koivukujanteen suunnalta lounaaseen kohti peltosaarekkeen keskellä sijaitsevaa asemarakennusta. Oikealla näkymä itään saapumistien suuntaan.

Koivukujanne viistokuvassa 1938, Kuva Sotamuseo

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Maanmittari J.P. Westermarkin 1784 piirtämä kartta. Pää- ja siipirakennuksen aidatun pihapiirin lounais- ja eteläpuolelle on piirretty ulompi aitalinja, mahdollisesti pengerrys. Pihaa rajaavat rakennukset on esitetty toistensa peilikuvina. Charta öfver Näse Gårds samt en del af därunderliggande Hemmans Ängar Nurmijärfwi Sockn Borgo Härad och Nylands Lähn afmätte år 1784 af J.P.Westermark, Kansallisarkisto.

Päärakennuksen pihapiiriin johtava suoravii-vainen tielinja on ensimmäisen kerran esitetty alueen maanmittauskartoissa 1840-luvulla. Nykyisen päärakennuksen edeltäjä, todennäköisesti 1700-luvulta periytyvä päärakennus sijaitsi nykyisen koivukujanteen akselin eteläpuolella ja sen etupihalle kuljettiin pohjoisreunalla sijainneesta portista. On oletettu, että päärakennuksen rakennuttaja oli kapteeni Wulfcrona, joka oli ostanut Kytjärven kartanon Herman Flemingiltä 1740 ja asettunut pysyvästi asumaan sinne. Wulfcronan lesken uuden avioliiton myötä kartano siirtyi kreivi Carl Armfeltin haltuun ja pysyi vuoteen 1862 tämän jälkeläisten omistuksessa.

Kartanon edellinen päärakennus on 1840-luvun karttapiirroksen mukaan muodostanut vastapäätä sijaitsevan, samanmuotoisen siipirakennuksen kanssa symmetrisen, lounais-koillissuuntaisen, aidatun pihapiirin. 1700-luvulla kartanon omistaneen Armfeltin perheen aikaisen puutarhan yksityiskohdista ei ole löytynyt tietoja, sen si-

jaan on arveltu, että tuolloin rakennettiin polkuja ja näköalapaikka pohjoiseen metsärinteeseen. 1820-luvulla laaditussa maanmittausasiakirjassa mainitaan erikseen kartanon yhteydessä sijainnut hyötypuutarha: kaalimaa ja ryytimaa.

Christoffer Armfeltin (1765-1848) jälkeläiset myivät kartanon Constantin Linderille 1862. Tärkeänä osana käynnistämänsä uudistusta, Constantin ja Marie Linder suunnittelivat rakentavansa uuden päärakennuksen vanhan, vaatimattoman päärakennuksen tilalle, mutta kauemmaksi niemen lounaiskärjestä. Alueen järjestelyehdotus tilattiin ruotsalaiselta, varsin tunnetulta puutarha-arkkitehdilta Knut Forsbergilta. Puutarhaa varten laadituista suunnitelmista on säilynyt havainnollisesti piirretty ehdotus yksityiskohtaisine kasviluetteloineen vuodelta 1865. Forsberg luonnosteli myös linnamaista uudisrakennusta, joka oli tarkoitus sijoittaa näkyvälle paikalle ylärinteeseen siten, että rakennuksen pääakseli suuntautuisi lounaaseen järven yli. Päärakennusta ympäröi laaja, maisematyylinen puutarha- ja puistoalue, johon sisältyi polveilevia puistokäytäviä ja runsaasti koristeistuuksia. Vanhan päärakennuksen sisäpihan tasanteelle Forsberg ehdotti hyötypuutarhan perustamista.

Suunnitelma jäi kuitenkin tässä muodossa toteuttamatta. Uudistussuunnitelmat viivästyivät, Marie Linder menehtyi sairauteen ja Constantin Linder ehti solmia uuden avioliiton ennen kuin uusi päärakennus lopulta rakennettiin 1870-luvun lopulla. Valmistuessaan se oli Forsbergin mielikuvituksellista pienoislinnaa huomattavasti hillitympi, symmetrinen puurakennus, jossa yhdistyi klassistisen kartanoarkkitehtuurin piirteitä ja 1800-luvun huvilatyylin eloisuutta.

Ehdotus kartanon päärakennuksen ja puutarhaympäristön uudistamiseksi ja kaunistamiseksi. Knut Forsberg 1865. Kytäjän kartanon arkisto.

Päärakennus sijoitettiin puukujanteen linjan pohjoispuolelle siten, että rakennuksen pääakselista muodostui kujanteen suuntainen rinnakkainen akseli. Kartanon puutarha sai täten yksityisemmän luonteen, kuin jos kujanne olisi suuntautunut suoraan pääovea kohti. Ratkaisulle, jossa päärakennusta ei lähestytä sen keskiakselia pitkin, löytyy

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Näkymä koillisesta kohti näkyvästi maisemassa sijaitsevaa päärakennusta. Kuva 1900-luvun alusta. HyKM

Näkymä pohjoiselta näköalakalliolta 1800-/1900-luvun vaihteessa. HyKM

paljon vertauskuvia kartanoarkkitehtuurin historiasta, kuten Englannista Castle Howard, Stowe ja Chatsworth.

Koska päärakennus haluttiin sijoittaa lähelle rantaa ja järvinäkymien puolelle, jäi pääosa puutarhasta rakennuksen eteen. Rannan puolelle jäi tilaa kaarevalle oleskelupuutarhalle, jonne aurinkopaistoi iltopäivällä. Kartanoa esittävät vanhimmat valokuvat osoittavat, että 1870-luvulla rakennetun päärakennuksen rannan puoleisen läntisen rinteen pengerrykset ja istutukset ovat muodostaneet näyttävän, avoimesti järvinäkymään liittyvän sommitelman.

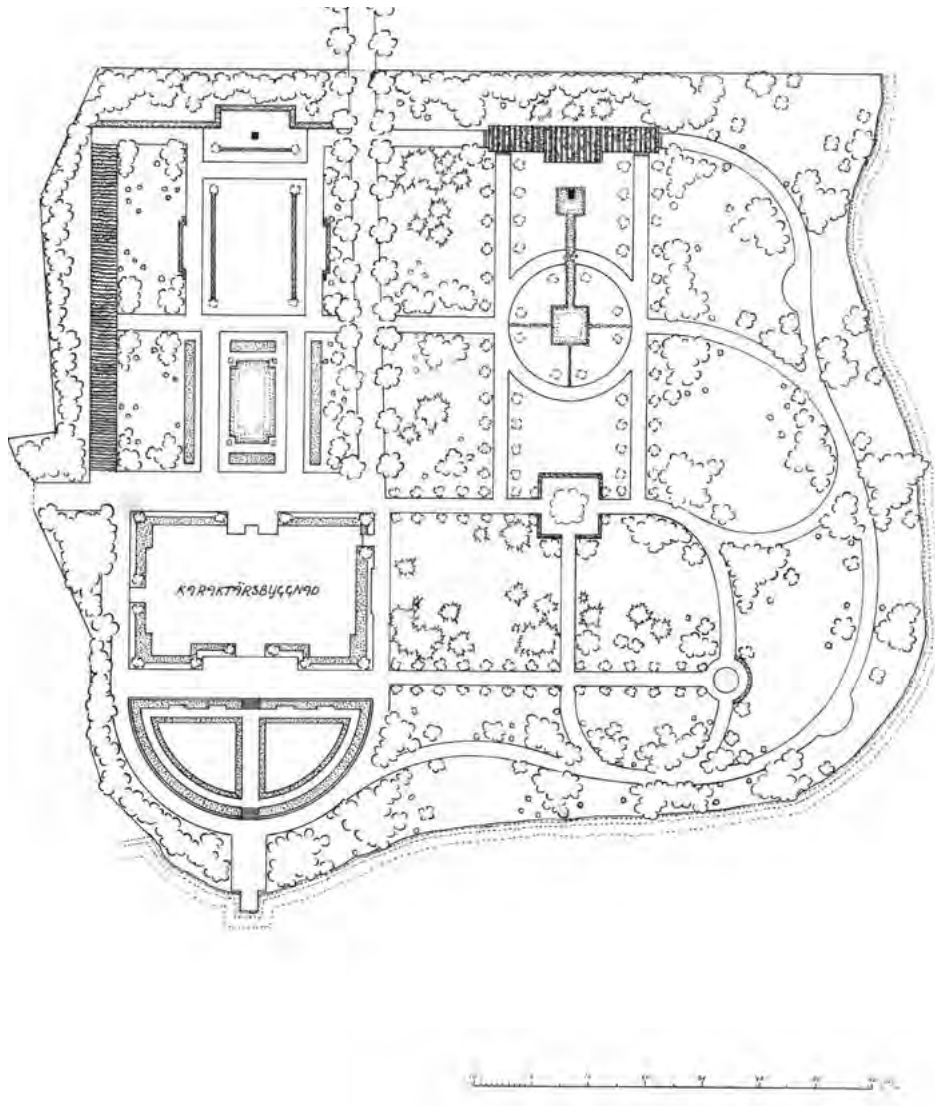

Näkymä lännestä kohti päärakennusta. HyKM

Päärakennuksen länsipuolelle rakennettiin järvinäkymälle avautuva pengerrys. Kuva 1800-luvun lopulta. Finna

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Puutarhan ja päärakennuksen yhteys korostui puutarha-arkkitehti Paul Olssonin laatimissa suunnitelmissa, jotka on päivätty 1913 ja 1919. Suunnitelmat liittyivät Constantin Linderin pojan, Hjalmar Linderin uudistushankkeisiin. Hänen toimestaan päärakennuksen arkkitehtuuria pelkistettiin ja kartanon lähiympäristö sai ajanmukaisen asun.

Puutarhan uudistamisesta vastannut Paul Olsson kuuluu Suomen 1900-luvun merkittävimpiin puutarhasuunnittelijoihin, jonka toimeksiantajiin kuuluivat mm. tilanomistajat, ruukinpatruunat, teollisuuslaitokset ja julkiset laitokset. Esimerkiksi

Kartanopuisto ilmakuvassa vuodelta 1938. Sotamuseon arkisto.

Arkkitehti Väinö Vähäkallion omistukseen siirtynyt kartano koki Vähäkallionkin aikana uudistuksia ja päärakennuksen arkkitehtuuri sai uusia piirteitä. Omistajavaihdoksista huolimatta hyvin hoidettu puutarha oli säilynyt Paul Olssonin suunnittelemassa asussa.

Vasemmalla Paul Olssonin puutarhaehdotus v. 1913. Förslag till parkanläggning å Nääs gård. Arkkitehtuurimuseo

Kultarannan laaja puutarha on Olssonin suunnittelema.

Kytäjän kartanopuutarhan suunnitelmista toteutettiin ainakin keskeiset käytävälinjat, istutukset ja tenniskenttä, mutta ei välttämättä esimerkiksi ruusutarhaa tai käytävien risteyspiirteitä ympyräaiheita. Rannan puoleinen puutarhasommitelma sai uusia, säännönmukaisia piirteitä, jonka keskeisiä elementtejä olivat ylempänä sijaitseva kapea terassi ja alempana sijaitseva puoliympyrä. Puutarhan uudet piirteet, kuten risteävät käytävälinjat, säännönmukaiset nurmikentät, leikatut pensasaidat ja puutarhan eri osien mitoitus-

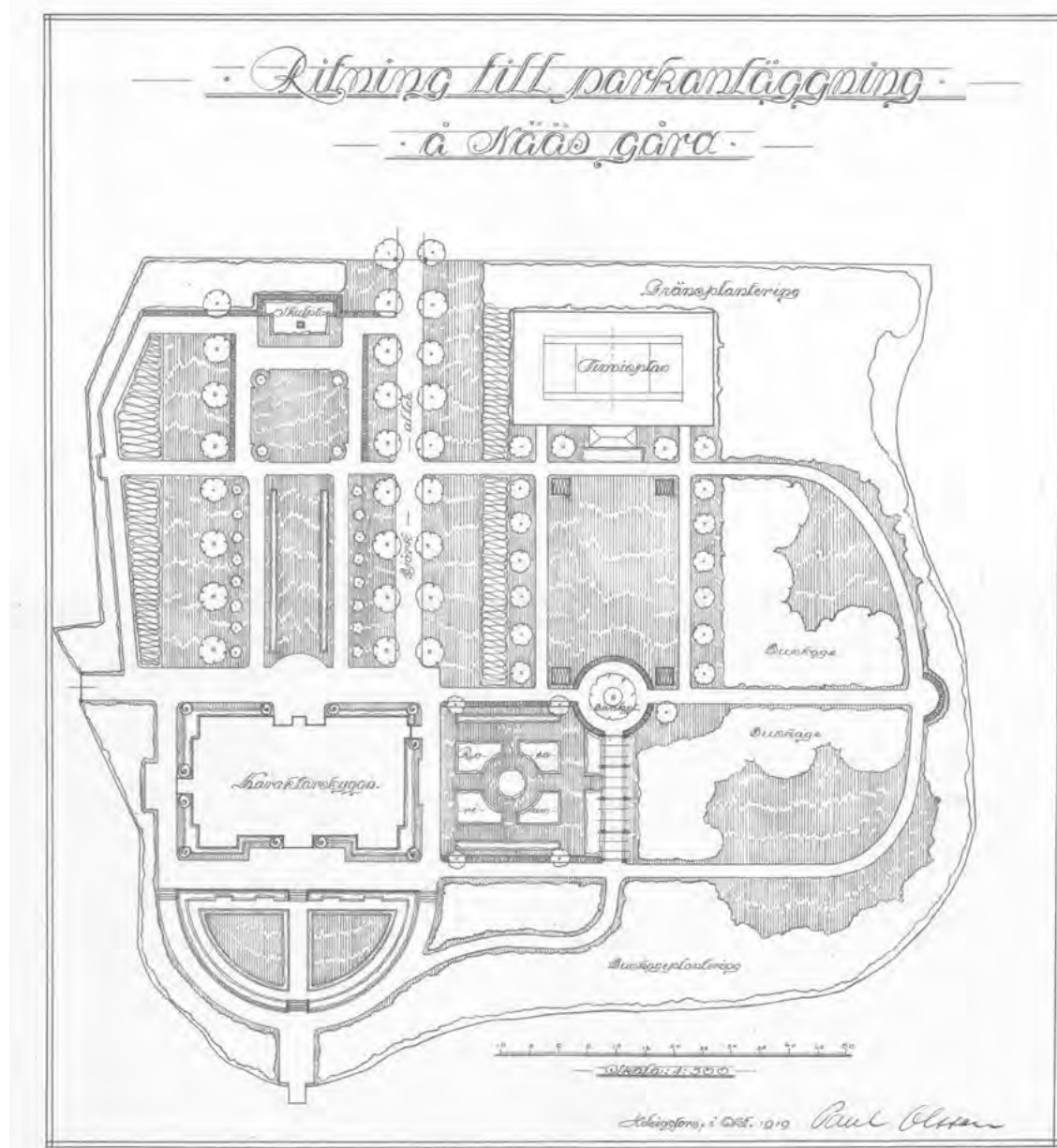
sen sovittaminen päärakennuksen mittoihin ovat 1900-luvun alun muotopuutarhasuuntaukselle ominaisia piirteitä. Keski-Euroopan uusiin virtauksiin Paul Olsson oli omaksunut opiskellessaan Saksassa.

Läntistä rantaa myötäilevän terassimuurin vaiheita ei ole selvitetty yksityiskohtaisesti, mutta vaikutta siltä, että sitä on pääosin rakennettu Hjalmar Linderin aikana.

Arkkitehti Väinö Vähäkallion omistajakaudella kartanon puutarhaa kuvailtiin teoksessa Suomen kartanot ja suurtilat (1938) seuraavasti:

” Portin takana sijaitsevaa päärakennusta ympäröi

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Paul Olssonin piirustus 1919. Ritning till parkanläggning å Nääs gård. Arkkitehtuurimuseo
Piirustuksen valmistuessa lokakuussa 1919 kartanon omistaja oli jo vaihtunut Nobel Standard Osakeyhtiöksi. On hyvin mahdollista että puutarha tenniskenttineen oli ehditty saattaa valmiiksi jo Linderin aikana.

pensasaidan kehystämä puistoalue. Rakennuksen levyinen ruohomatto tarjoaa kukkapenkkeineen katselijalle vaikuttavan näyn. Koko pieni niemi on muodostettu puistoksi, ja erikoisesti kiintyy huomio komeisiin poppeleihin. Järven puolella on pengerretty parterri. Siellä täällä näkyy puiden välissä veistokuvia, joista useimmat ovat Gunnar Finnen käsialaa.” (Suomen kartanot ja suurtilat, 1938)

Kuvassa näkyy kaareva terassimuuri ja säännönmukaisia pensastutuksia. Valokuva mahdollisesti n. 1920. HyKM

Päärakennuksen länsipuolella säilyivät kauan symmetrisen istutussommitelman linjat ja aiheet. Etualalla pääkselin katseenvangitsijaksi pystytetty leijonapatsas. Kuva Kytäjän kartanon valokuva-albumista.

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

 V. 1784 MAANMITTAUSKARTASSA ESITETTY RAKENNUS

 V. 1784 MAANMITTAUSKARTASSA ESITETTY TIE

 V. 1865 EHDOTUKSESSA ESITETTY OLEMASSA OLEVA RAKENNUS

 V. 1865 EHDOTUKSESSA EHDOTETTU UUDISRAKENNUS

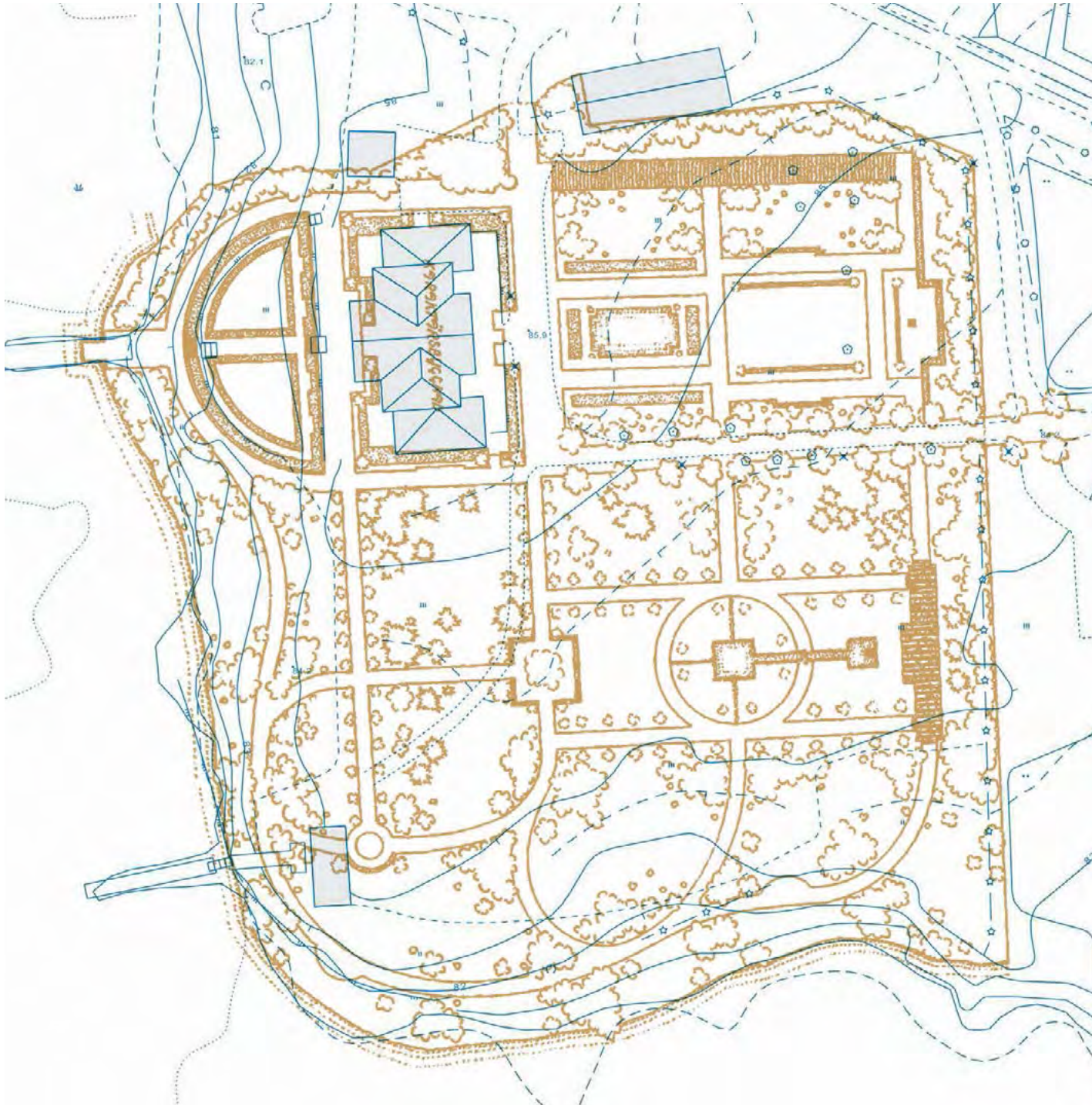
 V. 1865 EHDOTETTU KÄYTÄVÄ- / TIELINJA

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

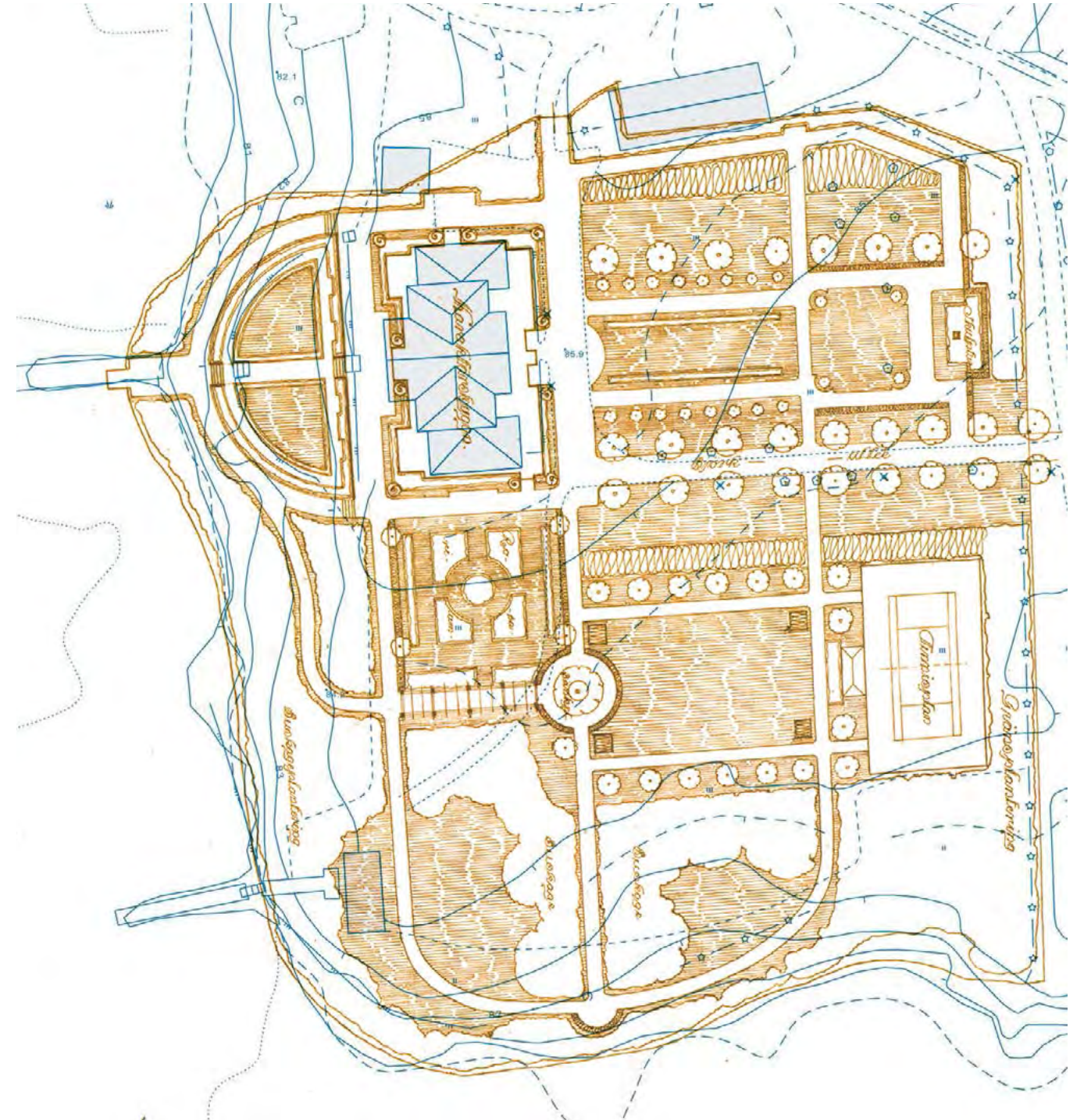

- MUUT NYKYISET RAKENNUKSET
- V. 1875 SUUNNITELMASSA ESITETYT RAKENNUKSET
- V. 1875 SUUNNITELMASSA EHDOTETTU KÄYTÄVÄ- / TIELINJA

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

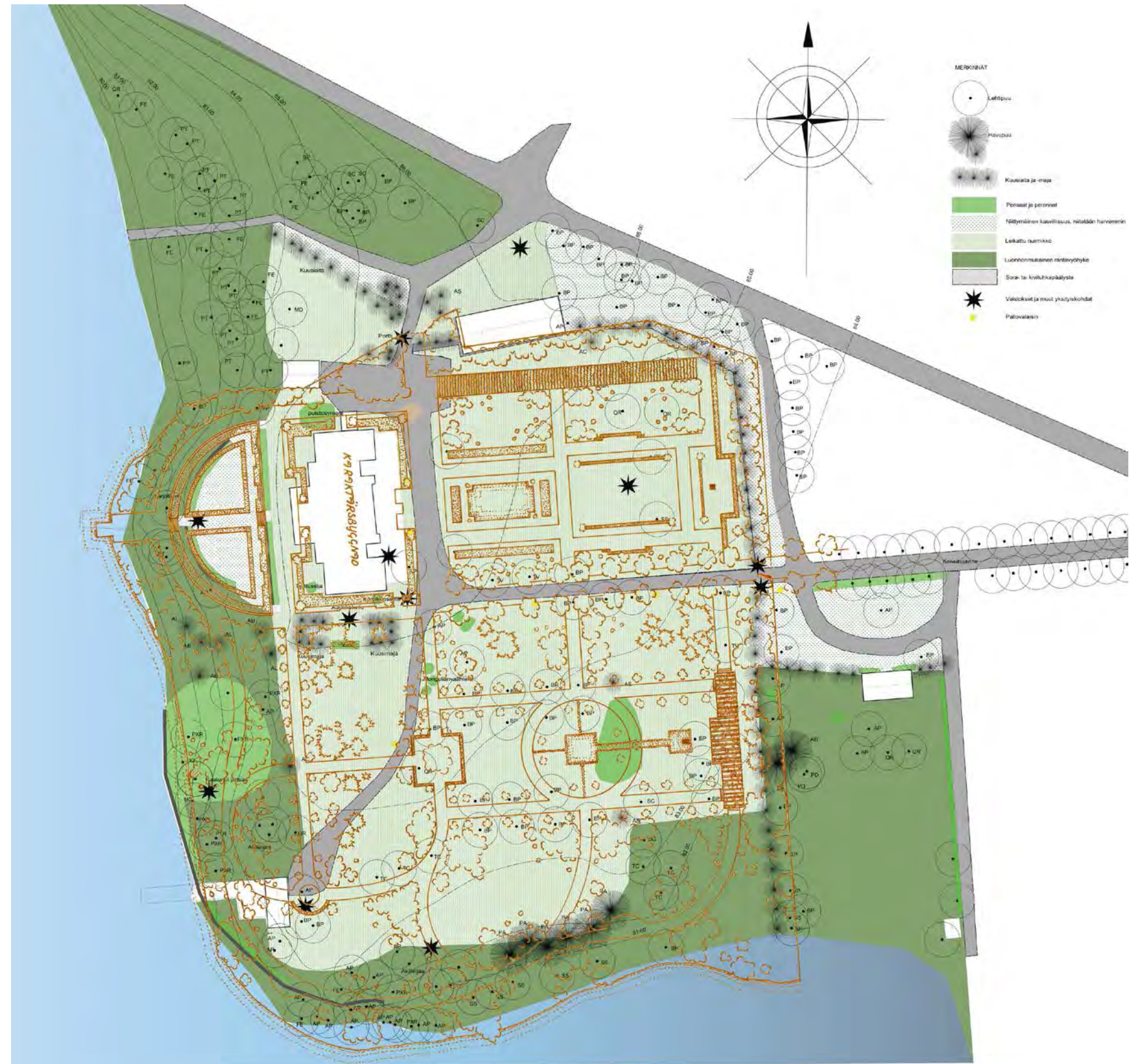

Nykykartan päällä siirretty Paul Olssonin puutarhaehdotus v. 1913.

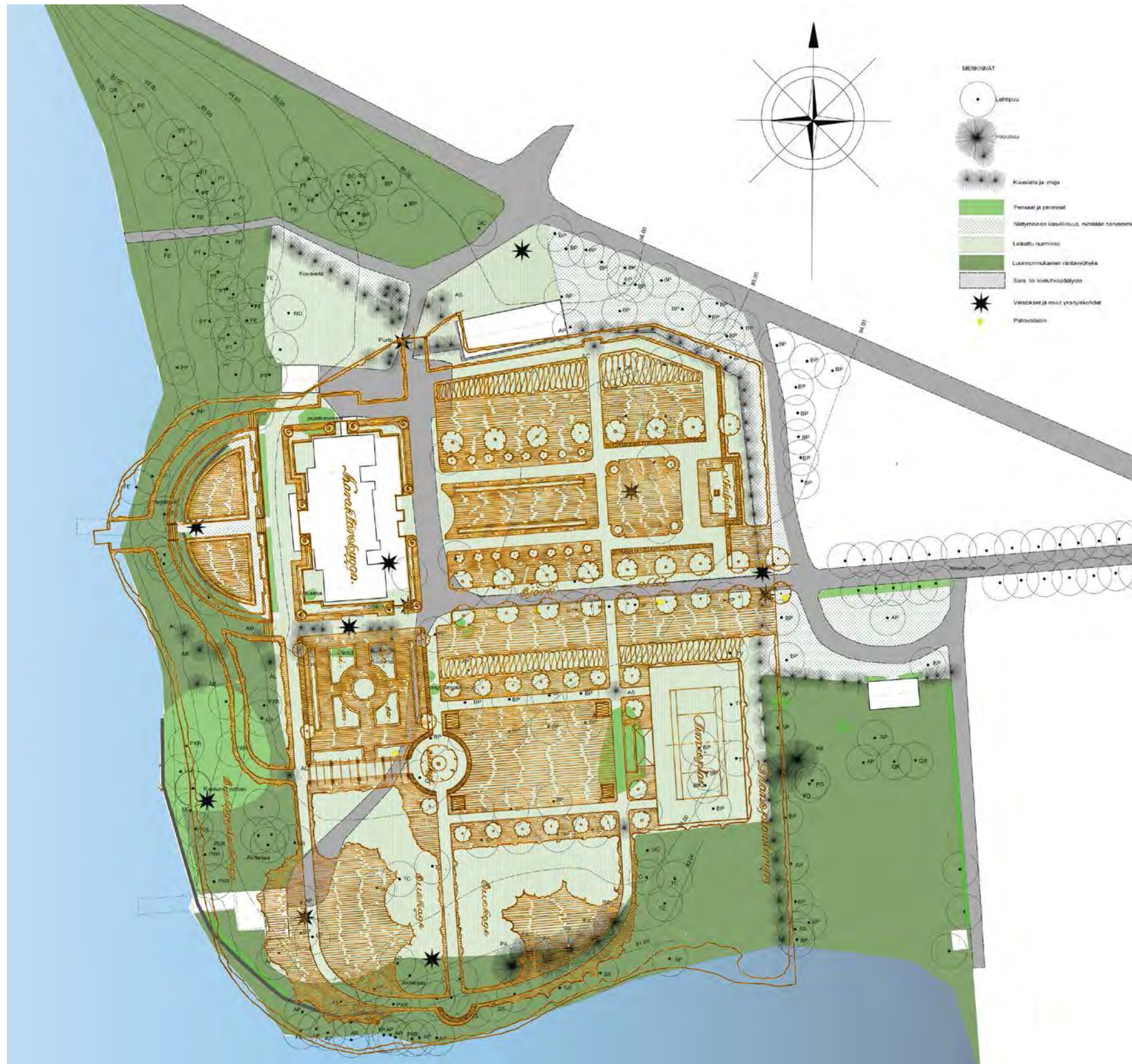
Nykykartan päällä siirretty Paul Olssonin puutarhaehdotus v. 1919.

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Paul Olssonin ehdotus v. 1913 (ruskea viiva) ja puistohistorian selvityksen puustokartoitus (Ark 2016 / Auli Hirvonen, 2000). Vertailu osoittaa, että puiden sijoitus vastaa suunnitelman päälinjoja ja että esimerkiksi vanhemmille arvokkaille yksittäispuille, kuten suurelle tammelle, oli varattu paikka puutarhassa.

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Paul Olssonin ehdotus v. 1919 (ruskea viiva) ja puistohistorian selvityksen puustokartoitus (Ark 2016 / Auli Hirvonen, 2000). Vertailu osoittaa että puuston sijoitus noudattaa somitelman päälinjoja.

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Näkymä portista kohti päärakennusta, kuva 2016. "Vasemmanpuoleinen graniittipilari on taiteellisesti koristettu kartanon historiaan liittyvällä kohokuvasarjalla. Kiven on muovannut v. 1928 Gunnar Finne. Näemme siinä kartanon entisten aatelisten omistajien vaakunakilpiä ja päärakennusta esittävän tyylitellyn kuvion vieressä raivaajan, kyntäjän, kylväjän ja viljanleikkaajan sekä kaksi monumentaalisen vaikuttavasti muotoiltua sonnia." (Suomen kartanot ja suurtilat, 1938)

Päärakennuksen pihapiiriin liittyvä, puistoksi eri selvityksissä kutsuttu alue, jonne kuljetaan pohjoisesta ja itäisestä portista, on kartanon historian eri vaiheissa eri asuun muokattu edustava puutarha, jonka käytävien, terassien, veistosten, näkymäakseleiden, puurivien ja koristeistutusten jäänteitä on edelleen säilynyt, villiintyneestä tilasta huolimatta.

Vas. Päärakennukselle johtavan koivukujan varrella oli 1800-luvun lopulla hyötypuutarha.

Oik. Etupuutarhan asu sotien jälkeen. Kuva Kytäjän kartanon albumista

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Keskiakselin leijonapatsas.

Pihan reunalla on ylikasvanut kuusiaita.

Näkymä lounaasta Huvitus-saunan suunnalta.

Näkymä Huvitus-saunan suunnalta koilliseen.

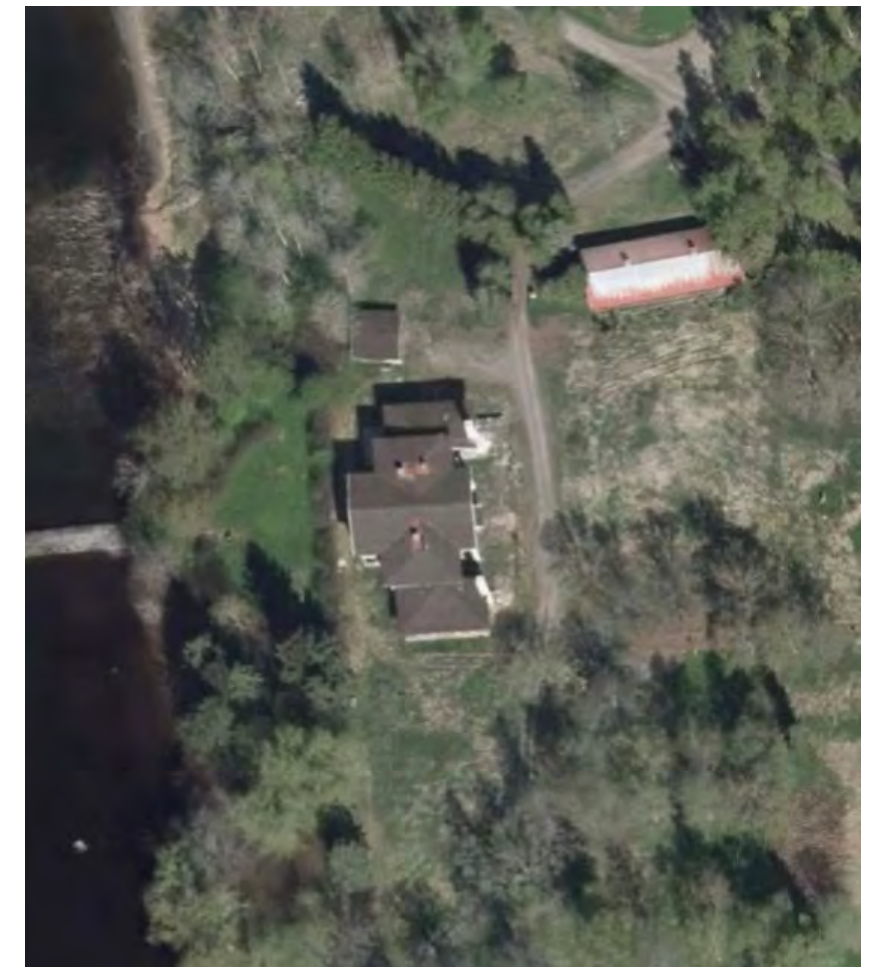

Näkymä portin suunnalta kohti päärakennusta.

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Hjalmar Linderin aikana
hankittu Sabinattaret-veistos.
Kuva 1930-luvulta. Kytäjän
kartanon albumi.

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta>

Rantaterassi. Kytäjän arkisto

Kuva 1990-luvulta, Teija Mäkelä

Terassimuuri ja kaareva pengerrys v. 2016.

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Näkymä etelään kohti rantaa on kasvamassa umpeen.

Tasaista nurmikkaa reunustavat puurivit

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Korkeat puistopuut päärakennuksen eteläpuolella.

Osa viistokuvasta v. 1938. Sotamuseo

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Päärakennukseen puutarha- ja puistoalueeseen rajautuva väentupa sijoittuu siten, että sisäänkäynti on pohjoispuolella.

Entinen kaparaiteinen rautatielinja on kulkenut rakennuksen pohjoispuolella.

Väentuvan lähellä on päärakennuksen piha-alueen pohjoinen ajoportti. Rakennuksen pohjoispuolella on vanha pumppu. Väentupa edusta alueen vanhinta rakennuskantaa.

Piha-alueen rannan puoleisessa rinteessä on käytöstä jäänyt vaatimaton autotallirakennus.

ALUE II PÄÄRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

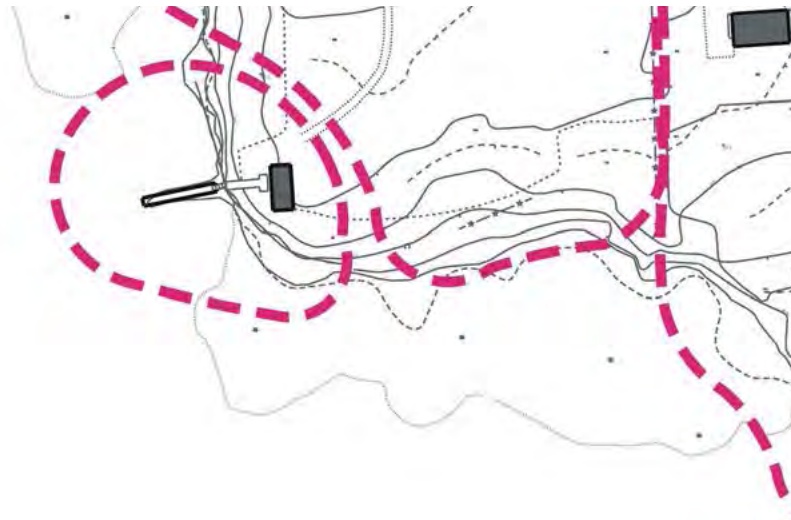

Entinen kapearaiteinen rautatielinja on kulkenut väentuvan pohjoispuolella.

Näkymä koillisesta harvennetun koivikon läpi kohti väentupaa.

ALUE III Sauna huvitus, ympäristö

OSA-ALUEEN KUVAUS

Kartanopuiston lounaisosaan sijoittuva sauna lähiympäristöineen muodostaa tässä erikseen käsiteltävän osakokonaisuuden. Vuonna 1933 rakennettu arkkitehti Väinö Vähäkallion suunnittelema sopusuhtainen, kaunis saunarakennus sijoittuu kartanopuiston lounaisosan niemen kärkeen, lähelle paikkaa jossa aiempi päärakennus on sijainnut. Saunalle saavutaan kartanon edustalta etelään kaartuvaa, komeiden vanhojen puistopuiden reunustamaa sorakäytävää pitkin. Käytävä on sisäänkäynnin edustalla pienehköllä alueella päällystetty betonilaatoin. Muutoin on saunan ympäristö nykyisen puistoalueen tavoin villiintynyt ja vain välttämättömin osin hoidettu. Rakennuksen

länsipuolella on myöhemmänä lisäyksenä koko rakennuksen pituinen terassi joka porrastuvana kaapeampana kulkutienä jatkuu rantaan ja edelleen laiturille. Puurakenteinen terassi ja laituri ovat erittäin huonokuntoiset. Rantaviiva on tässä kohtaa pengerrytetty ja tukeutuu komeaan vedestä pystysuorana nousevaan lähes kahden metrin korkuiseen vanhaan kivitukimuuriin. Kivimuuri kiertää kaartuen puiston lounaisen niemenkärjen ympäri.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Kytäjärven maisemassa näkyvästi sijoittuva niemi kartanopuistoon liittyvä niemi jolla sijaitsee kulttuurihistoriallisesti arvokas saunarakennus. Rakennuksen näkyvyyttä rantamaisemassa peittää

nykyään rehevöitynyt kasvillisuus. Kokonaisuuteen liittyy huonokuntoisia terassi- ja laiturirakenteita. Alueella on aiemman päärakennuksen paikana erityistä historiallista merkitystä. Rantaviivaa kiertää kulttuurihistoriallisesti arvokas, puistoon liittyvä rantapenkereen kivimuuri.

Ympäristön pitkä kulttuurihistoria, aiemmin keskeisenä osana kartanopuistoa ja myöhemmin saunan hallitsemana ympäristönä, on edelleen hahmotettavissa. Huonokuntoiset laituri- ja terassirakenteet ja hoitamaton ympäristö tuovat tähän särön. Maisemaa on muuttanut rehevöitynyt ja luonnontilaiseksi hiljalleen muuttuva kasvillisuus joka osaltaan peittää valkean saunarakennuksen näkyvyyttä järvelle.

ALUE III Sauna huvitus, ympäristö

Saunan ympäristö ilmakuvassa vuodelta 1938. Sotamuseon arkisto.

Pihaterassilta johtaa puurakenteinen erittäin huonokuntoinen terassikäytävä rantaan laiturille.

Rannan tukimuuri rajautuu veteen saunan länsipuolella.

Näkymä kaakosta.

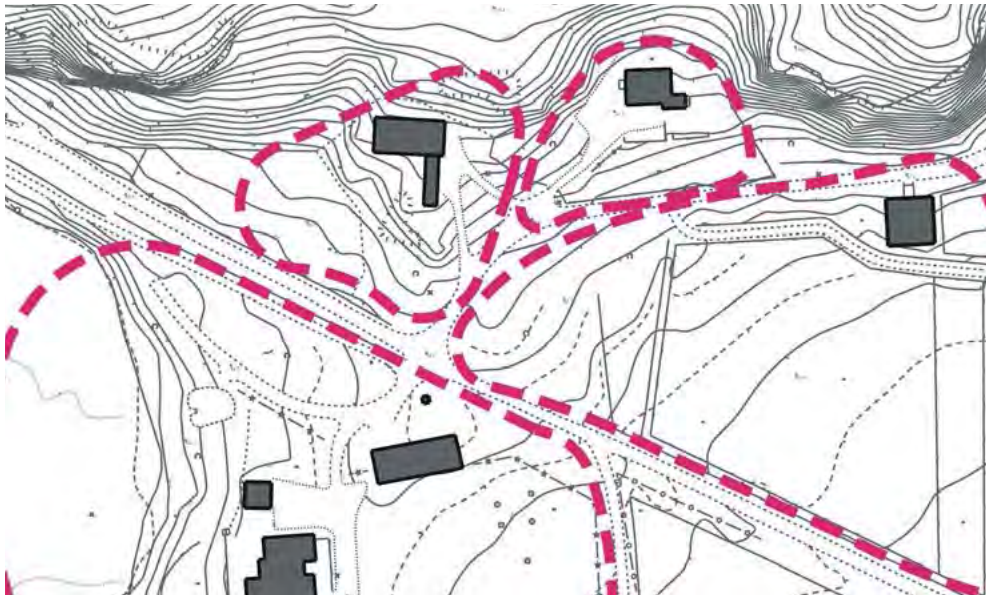

Rannan tukimuuri saunan eteläpuolella

Pihaterassin kivi- ja puurakenteita.

ALUE IV PUUTARHURIN TALON YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Teoksessa Suomen kartanot ja suurtilat kuvailtiin kartanon hyötypuutarhaa 1938: ”Rautatielinjan ja maantien yläpuolelle kohoavalla rinteellä sijaitsee kartanon puutarha, jossa kasvaa 200 hedelmäpuuta. Sen pinta-ala on 2 hehtaaria. Puutarhaa ylempanä olevalla vuorella, joka suurimmaksi osaksi on säilytetty luonnontilassa, näkyy jälkiä vanhemmista puistoistutuksista. Puiston pinta-ala on yhteensä 3 hehtaaria.”

Päärakennuksesta pohjoiseen, entisen junaradan pohjoispuolella mäen rinteessä on puutarhurien talo ja siihen liittyvä entinen puutarha. Vuonna 1865 Knut Forsberg ehdotti päärakennuksen sijoittamista juuri tähän rinteeseen.

Puutarhurien 1900-luvun alkupuolella rakennettu taitekattoinen ja rapattu talo sijoittuu tilakeskuksen rakennuksista kaikkein korkeimmalle kohdalle ja hallitsee sieltä maisemaa. Rakennukselle nousee kaakosta jyrkähköä sorapintaista pihatietä pitkin. Rakennuksen kaakkoisnurkalla sijainneesta kasvihuoneesta on jäljellä osia. Rakennuksen poh-

joispuolella sijaitsevien sisäänkäyntien edustalla on vain kapea sorapintainen käytävä, josta rinne lähtee jyrkästi nousemaan ylöspäin. Rinteessä on sijainnut padottu vesiallas josta on johdettu kasteluvettä puutarhaan. Betonirakenteisen kastelukanavan ja padon jäänteitä on säilynyt rakennuksen yläpuolisessa rinteessä. Talon alapuolella loivasti viettävässä rinteessä sijainnut kartanon entinen hyötypuutarha on kasvanut umpeen eikä puutarha enää erotu ympäristössä. Puutarhassa kasvaneet heelmäpuut eivät ole säilyneet. Puutarhaviljely on lopetettu kauan sitten. Ympäristö on rehevän kasvillisuuden valtaamaa ja sitä on hoidettu vain rakennuksen nykyisen asuinkäytön edellyttämillä

alueilla. Rakennuksen eteläpuolella lähellä tietä sijainnut pienempi satulakattoinen rakennus on myöhemmin purettu.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Kartanoympäristöön aikanaan merkittävänä osana kuulunut entinen hyötypuutarha-alue ja siihen liittyvä maisemassa näkyvästi sijoittuva puutarhurin asunto. Puutarha on kasvanut umpeen eikä enää erotu ympäristössä. Luonnontilainen kasvillisuus ja alueen yleisesti hoitamaton ilme, jota korostaa asuinrakennuksen julkisivujen huono kunto, ovat muuttaneet tämän kartanokokonaisuuteen keskeisesti kuuluneen alueen ilmettä.

ALUE IV PUUTARHURIN TALON YMPÄRISTÖ

Puutarhurin talo ja puutarha ilmakuvassa vuodelta 1938/ Sotamuseon arkisto.

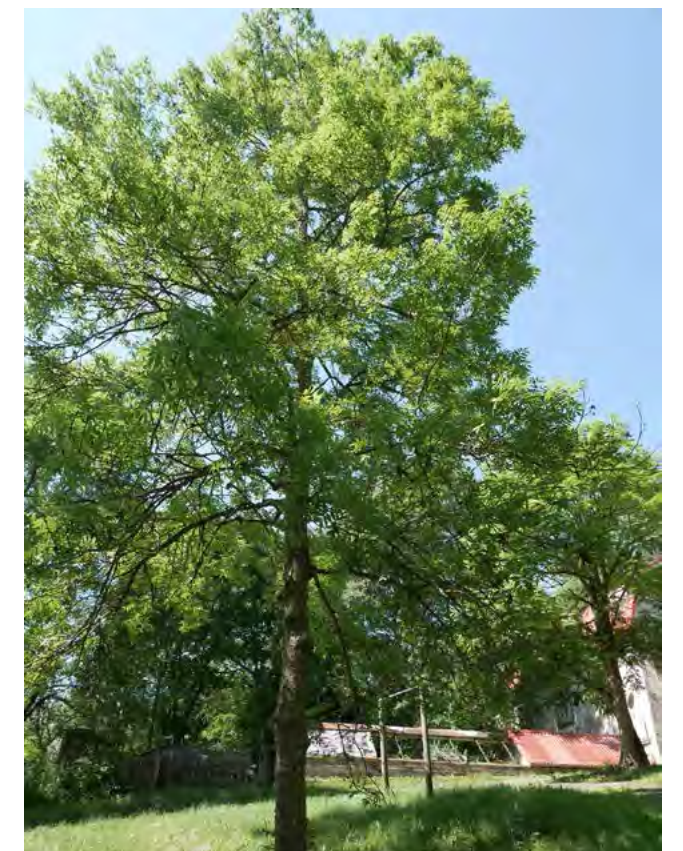
Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

Näkymä etelästä.

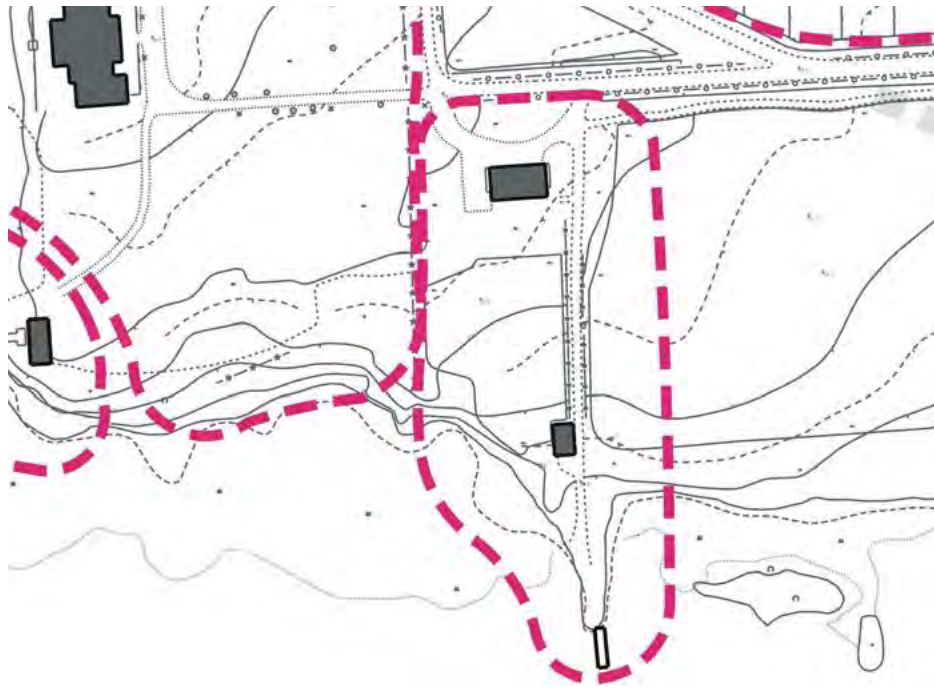

Näkymä talon itäpuolisesta rinteestä.

Näkymä kaakosta.

ALUE V KONTTORIN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Kartanon konttorin rakennus, jossa 1800-luvulla on toiminut kauppapuoti, sijaitsee puukujanteen varrella kartanon sisäänuloportin tuntumassa. Rakennuksen pihapiiri, johon on liittynyt laaja rantaan ulottuva puutarha, on nykyään hoitamaton ja rehevöityneen kasvillisuuden valtaama. Pihapiiri on kuitenkin edelleen hahmotettavissa omana järveen, peltomaisemaan, koivukujanteeseen ja kartanopuistoon rajautuvana kokonaisuutena. Rehevää kasvillisuutta on levinnyt runsaasti rakennuksen ympärille ja aivan sen seinustoille. Pääoven edestä kulkee nurmipintainen ja ilmeeltään koruton kaartuva ajotie. Säilyneitä piharakenteita ei ole havaittavissa. Vanhan puutarhan jäänteitä on säilynyt erityisesti rakennuksen länsi- ja lounaispuolella. Rakennuksen ympärillä kasvaa suurikokoisia pihapuita, mm koivuja, tammia ja vaahteroita, jotka nykyään peittävät rakennuksen näkyvyyttä maisemassa.

Näkymä etelästä

Pihan itäreunalla kulkee pellon laitaa myötäilevä kapea pihatie rantaan, jossa sijaitsee saunarakennus. Nykyinen sauna sijoittuu samoille kohdille kuin myös aiempi 1940-luvun valokuvissa näkyvä saunarakennus. Rantaviivasta ulkonee kivillä tuettu laituripenger johon aiemmin on liittynyt pitkä laituri. Rantaviivan sijaintia on hieman muuttanut järven padotus. Konttorin itäpuolella aiemmin sijainnut pitkänomainen yksikerroksinen talousrakennus on myöhemmin purettu.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Kartanopuiston reunaan, sen portin tuntumaan sijoittuva konttorin ympäristö muodostaa oman erillisen kokonaisuuden. Sitä hallitsee kookas 1800-luvun puolivälissä rakennettu ja 1930-luvulla nykyilmeensä saavuttanut aumakattoinen konttorirakennus. Aikanaan hoidettu pihapiiri on ilmeeltään muuttunut. Ympäristö on nykyään hoitamaton ja kasvillisuuden valtaama.

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta>

Näkymä etelästä, edustalla saunarakennus. Kuva Mäkelä

ALUE V KONTTORIN YMPÄRISTÖ

Näkymä koillisesta kohti pääsisäänkäyntiä.

Konttorin pihapiiri ilmakuvassa vuodelta 1938/ Sotamuseon arkisto. Kuvassa näkyvät mm. hoidetun pihapiirin puutarhaviljelmät, myöhemmin purettu talousrakennus ja vanha saunarakennus. Aluetta rajaa kartanopuiston suuntaan pensasaita, ja puiston puolella on tenniskenttä. Vedenpinta oli nykyistä matalammalla ja ranta kuvan perusteella hyvin rehevä.

Rannassa on 1980-luvulla vanhan saunan tilalle rakennettu saunarakennus.

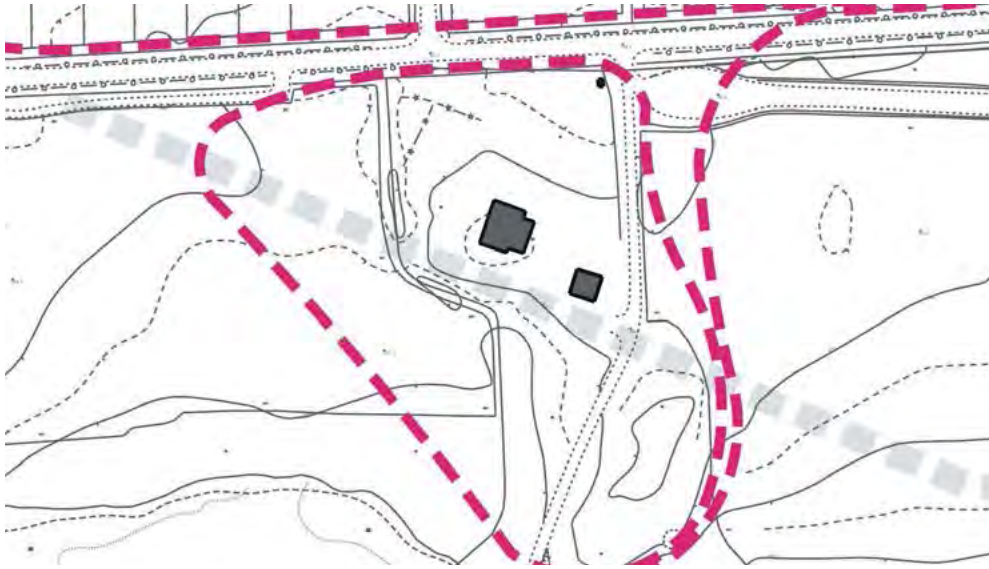

Näkymä entiseen puutarhaan.

Näkymä rannan suuntaan.

ALUE V ASEMAN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

1910-luvun alussa rakennettu entinen rautatie-asema sijoittuu kartanolle johtavan koivukujan-teen eteläpuolelle. Pihaa ympäröi avoin ja maastonmuodoltaan tasainen peltomaisema. Asemalle johtava pihatie jatkuu etelään Kytäjäjärveä pohjois-eteläsuunnassa halkovalle 1950-luvulla rakennetulle padolle. Pihapiirissä on aseman lisäksi säilynyt varistorakennus johon liittyy puretun junaradan linjausta osoittava betonirakenteinen laitur. Aseman edustalla on säilynyt osia radan varren reunakiveyksestä. Avara pihapiiri on nurmettu ja sitä rajaavat ja jäsentävät harvakseltaan sijoittuvat pihapuut ja pensaat, mm. koivut, kuuset ja syreenit. Pihasta on purettu sen länsireunalla sijainnut pitkänomainen talousrakennus ja radan eteläpuolella asemaa vastapäätä sijainnut varistorakennus. Aseman kaakkoispuolella pienellä mäellä on aikanaan ollut seurainhuone, joka on purettu joskus 1960- tai 1970-luvulla.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Ilmeeltään varsin hyvin säilynyt jugendvaikutteinen asemarakennus sijoittuu näkyvästi avoimen

ja tasaisen peltomaiseman keskelle ja muodostaa siinä tunnusomaisen maamerkin. Luonteeltaan avoimesta pihapiiristä avautuu kauniita näkymiä Kytäjärven suuntaan ja laajaan viljelymaisemaan.

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta>

ALUE V ASEMAN YMPÄRISTÖ

Pihapiiri ilmakuvassa vuodelta 1938./Sotamuseon arkisto. Vasemmalla asemarakennus ja pihapiiriä länteen rajaava talousrakennus. Oikealla, radan eteläpuolella näkyy myöhemmin purettu seurainrakennus ja suurehko varastorakennus.

Näkymä idästä, taustalla Kytäjärvi.

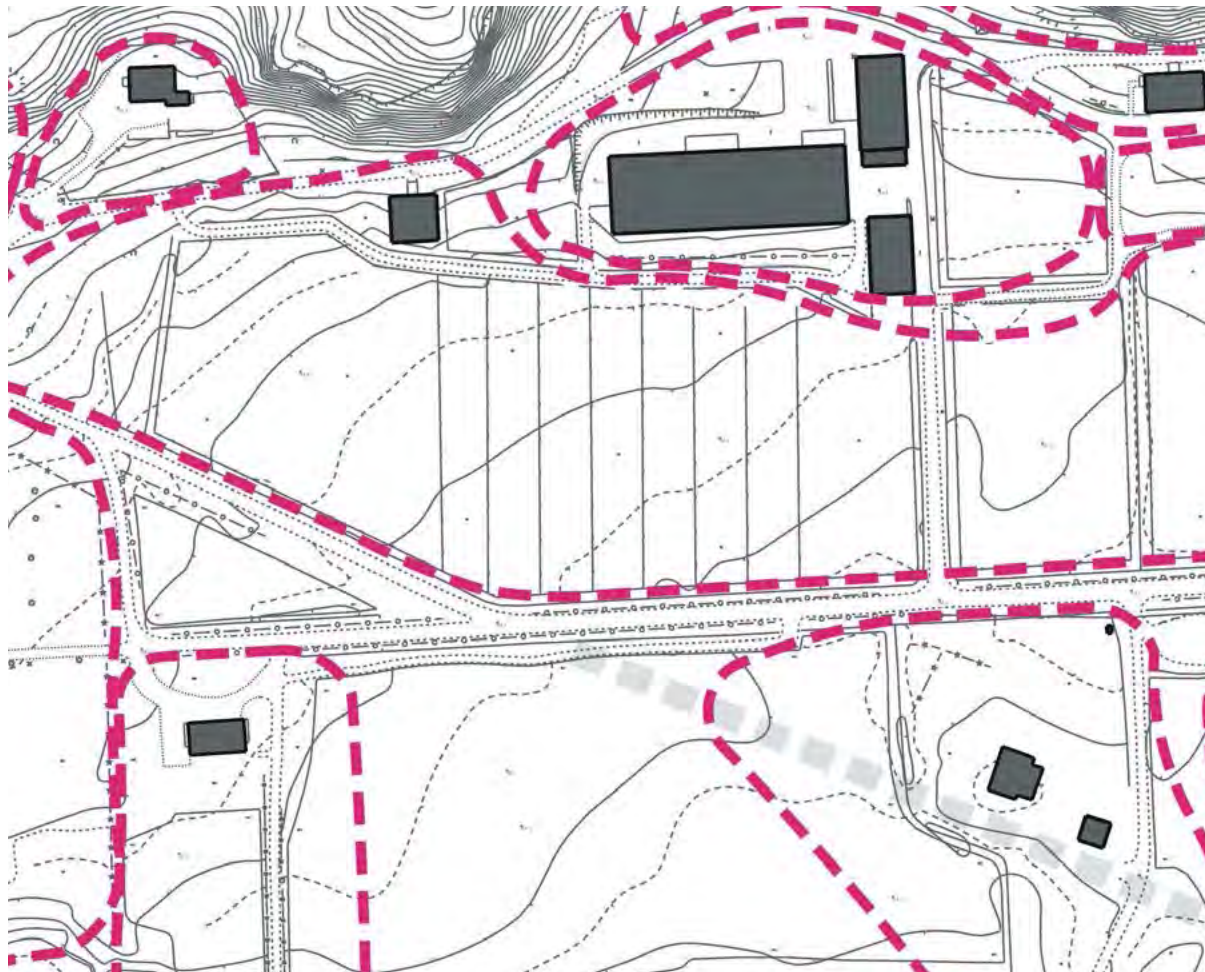

Näkymä lounaasta, edustalla junaradan reunakiveystä.

Näkymä pohjoisesta

ALUE VII VILJAMAKASIININ YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Nauhamaisesti peltoaukean reunaan sijoittuvaan talouskeskukseen liittyvä 1800-luvulla rakennettu komea kaksikerroksinen viljamakasiini. Rakennus sijoittuu muista rakennuksista erilleen korkean kalliojyrkänteen eteen ja muodostaa maisemassa selvästi tunnistettavan maamerkin. Rinnemaastoon peltoalueelle työntyvä viljamakasiini on etelässä korkean luonnonkivisokkelin varassa– pohjoispuolella sen toinen kerros kytkeytyy ajosillan kautta Linderinpolkuun. Ajosillan alla on kulku maantasokerrokseen. Alueeseen ei liity rajattua piha-aluetta.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Talouskeskukseen liittyvä komea ja ilmeeltään hyvin säilynyt 1800-luvun makasiinirakennus. Hie-
man erilleen muista rakennuksista sijoittuvan ma-
kasiinin asemaa maisemassa korostaa edustalla
avoin nykyään hevoshakana toimiva entinen vilje-
lymaisema ja taustalla komea ja jylhänä kohoava
kallio.

ALUE VII VILJAMAKASIININ YMPÄRISTÖ

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

Kartanon viljamakasiini 1960-luvulla. Kuva Kytäjän kyläyhdistys/ Osmo Patolinnan kokoelma.

Näkymä Linderinkujalta itään. Taustalla maneesirakennus.

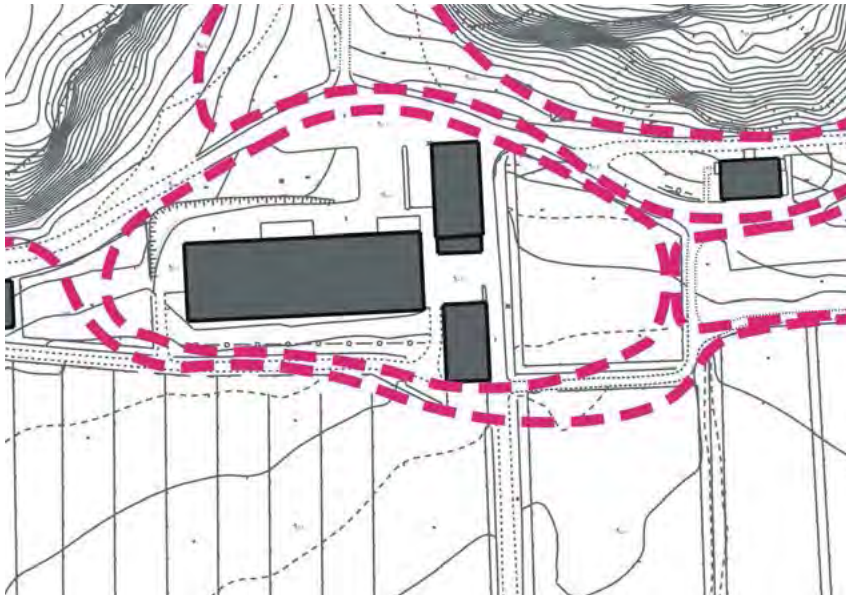
Alla näkymä luoteesta laajan viljelyaukean suuntaan. Viljamakasiini jää kuvasta vasemmalle.

Näkymä lounaasta.

ALUE VIII TALOUSRAKENNUSTEN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Nauhamaisesti peltoaukean reunaan sijoittuvaan talouskeskukseen liittyvä rakennusryhmä, johon kuuluvat talliksi muutettu entinen navetta (14), lato/vaja (15) ja 1980-luvulla rakennettu maneesi (13). Maneesin paikalla on aiemmin ollut suuri kokoinen karjarakennus. Rakennukset rajautuvat etelässä entiseen peltoalueeseen joka nykyään on maalaamattomilla lauta-aidoilla aidattua hevoshakaa. Punatiilisen tallin pääty on aivan Linderinpolussa kiinni. Pohjoispäädyn sisäänkäyntiä korostaa valkea portaalilaihe. Pitkän matalahkon punasävyisen maneesirakennuksen eteläpuolella on puurivistö. Maneesin pohjoispuolisen nurmetun piha-alueen reunassa on pysäköintialue. Rakennusryhmän itäreunalla hevoshakojen välissä kulkee Linderinpolkua ja Kytäjän kartanotietä yhdistävä pihatie. Tien varressa tallin koillispuolella on säilynyt vanha puurakenteinen muuntajarakennus.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Punasävyiset satulakattoiset rakennukset muodostavat ilmeeltään harmonisen ja maisemaan hyvin sovitetun osakokonaisuuden. Rakennukset rajautuvat selkeästi laajempaan hevoshakojen rytmittämään avoimeen maisemaan, jolle metsäinen jyrkästi kumpuileva kallioalue piirtää taustaa. Maneesin edustan puurivistö pehmentää pitkän rakennuksen hallitsevuutta maisemassa. Pitkä maneesirakennus peittää maisemassa sen taakse jäävän vanhemman asuinrakennuksen (17). Kokonaisuuteen liittyy Linderinpolun varressa sijaitseva kapea korkeahko muuntamorakennus.

Pohjaltaan L-muotoinen navetta ilmakuvassa vuodelta 1938/ Sotamuseon arkisto. Itä-länsisuuntainen siipi on myöhemmin purettu ja sen paikalla on nykyään maneesi.

ALUE VIII TALOUSRAKENNUSTEN YMPÄRISTÖ

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

Vanha muuntaja.

Näkymä idästä. Taustalla keskellä maneesin pääty.

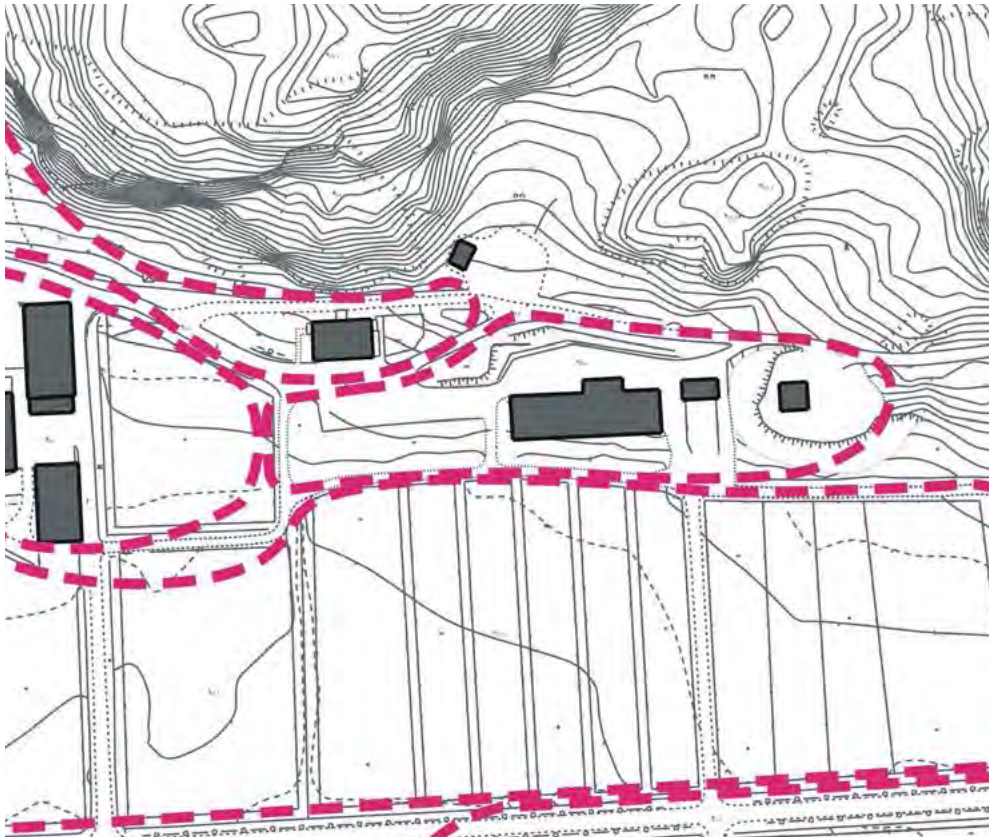

Näkymä Linderinpolulta kaakkoon.

Näkymä Linderinpolulta itään.

ALUE IX RAVITALLIN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Metsän reunaan nauhamaisena sijoittuvaan tilakeskukseen liittyvä punatiilinen, 1900-luvun alkupuolelta periytyvä tallirakennus. Avoimen viljelymaiseman äärelle, nykyisten aidattujen hevoslaitumien taakse sijoittuva suurikokoinen satulakattoinen rakennus on maisemassa hallitseva. Taustalla kohoaa kallioinen metsäalue. Rakennuksen pohjoispuolella on sorapintainen piha-alue josta nousee kapea pihatie itään. Linderinpolku kulkee rakennuksen pohjoispuolitse korkeammalla mäen rinteessä. Tallin itäpuolella on ylempänä rinteessä aumakattoinen kengityspaja.

Rakennukseen aiemmin kuulunut taitekattoinen siipiosa on myöhemmin purettu. Länsipuolella on uudehko satulakattoinen konesuoja ja betoniseinämien rajaama lantarakennelma.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Tilakeskukseen liittyvä maisemassa tunnusomainen vanha tallirakennus ympäristöineen. Rakennus sijoittuu näkyvästi avoimen, nyt hevoslaitumena käytettävän alueen reunaan. Ympäristö on muuttunut aiempaa avoimemmaksi viereisten talousrakennusten purkamisen myötä.

Näkymä etelästä. Mäkelä 1990-l.

ALUE IX RAVITALLIN YMPÄRISTÖ

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

Näkymä sisäänkäynnin edustalta itään.

Näkymä lännestä.

Näkymä idästä.

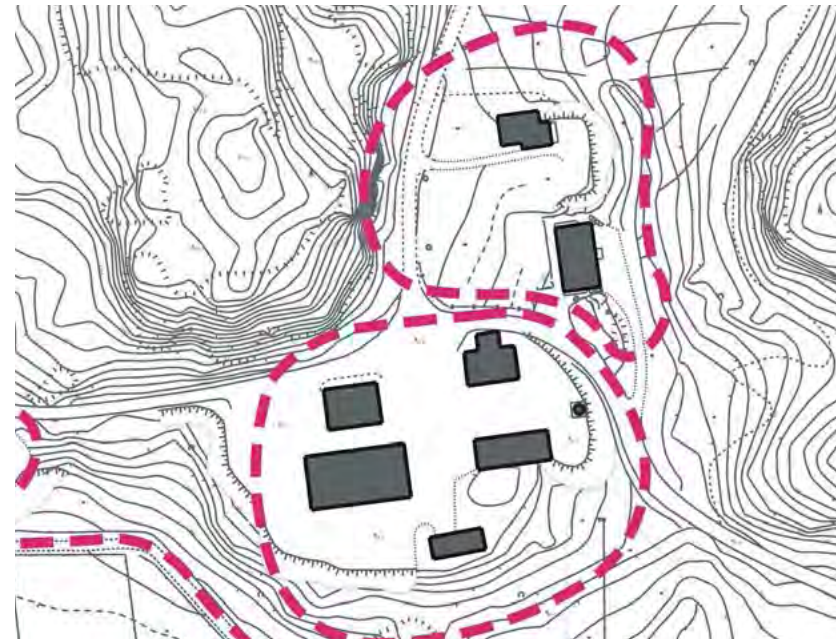
ALUE X PAJAN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Alue sijoittuu mäen päälle kartanon nauhamaisena pellon reunana levittyvän tilakeskuksen itäosaan. Mäen päältä avautuu laajoja näkymiä eteläpuoliseen viljelymaisemaan. Edustalla kulkee päärakennukselle johtava koivukujanne. Aluetta rajaa luoteessa ja koillisessa jylhästi kohoavat kallioiset metsäalueet. Näiden välissä on kapeahko, pohjoiseen jatkuva laaksomainen painanne, jossa sijaitsee mm sikala. Painanteessa kulkee Sikalanlammelta etelään laskeva puro. Paja ja sen vieriset nykyiset varasto- ja kalustovajarakennukset sijoittuvat asfaltoidun talouspihan ympärille. Paikalla on 1900-luvun alkupuolen karttojen perusteella ollut useita talousrakennuksia ja mahdollisesti myös yksi asuinrakennus. Muut talousrakennukset ovat myöhemmältä ajalta, vuosilta 1960-1980. Pihan itäreunalla on poltto-ainesäiliöitä. Pajan pohjoispuolitse aivan rakennuksen vierestä kulkee Linderinpolku.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Tilakeskukseen liittyvä, oman kokonaisuutensa muodostava pajan ympäristö. Talouspihaa ympäröi vanhan punatiilisen pajan ohella myöhemmät 1-kerroksiset vaja- ja autotallirakennukset ja etelässä aukean puolella harvaksen sijoittuvat männyt. Mäen päälle sijoittuva rakennusryhmä ei merkittävästi erotu etelään avautuvassa maisemassa.

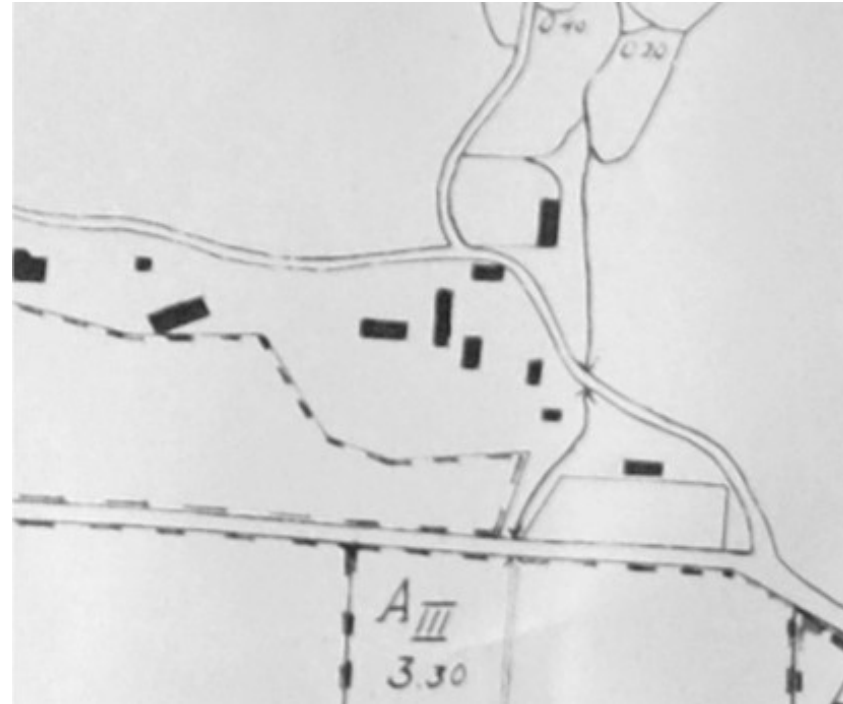
Näkymä luoteesta.

ALUE X PAJAN YMPÄRISTÖ

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

Kytäjän kartanon viljelyskartta 1919, korjattu 1947. Pajan ympäristössä oli tähän aikaan ryhmä rakennuksia jotka kaikki on myöhemmin purettu ja tilalle on rakennettu uusia asuin- ja talousrakennuksia.

Näkymä mäeltä kaakkoon.

Näkymä lännestä.

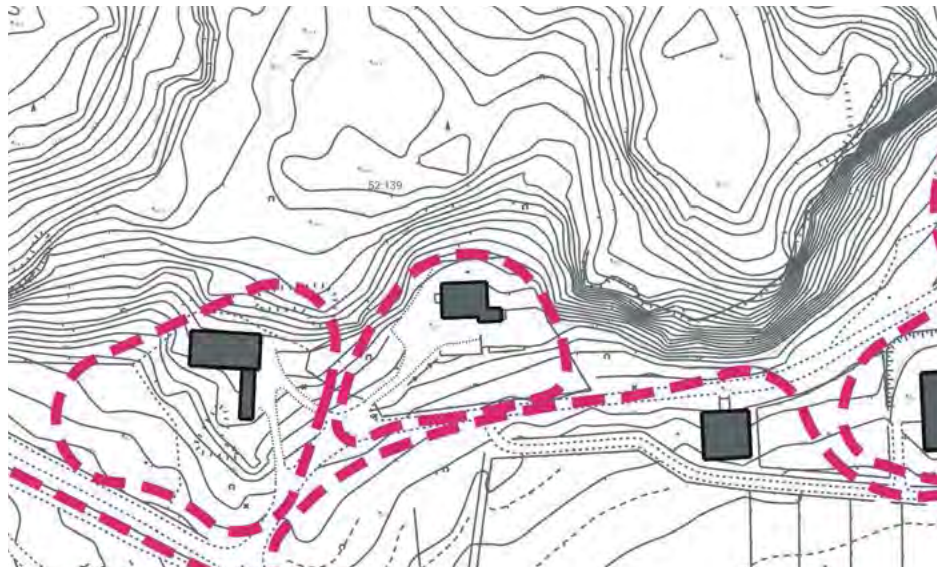
Näkymä kaakosta.

Pihan itäreunan polttoainesäiliöitä.

ALUE XI KUKKULINNAN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Tilanhoitajan asunnoksi 1940-luvulla rakennettu Kukkulinna sijaitsee talouskeskuksen yhteydessä, osana nauhamaisesti Linderinpolun varteen sijoitettavaa rakennusryhmää. Aikaisemmin tällä paikalla on sijainnut 1864-1865 kouluna toiminut Kukkulinnan vanha rakennus, joka vielä 1930-luvulla oli jäljellä puu- ja pensasistutusten kehystämällä pihalla. Pihapiiriä rajasi tähän aikaan lisäksi eteläpuolella tien reunassa sijainnut 1-kerroksinen talousrakennus.

Kukkulinnan nykyinen vaaleasävyinen kaksikerroksinen rakennus sijoittuu näkyvästi maisemassa avoimen pihan pohjoisreunaan. Taustalla kohoaa metsäinen kalliorinne josta paikoin työntyy näkyviin maisemassa korostuvia ja tunnusomaisia, paikoin jyrkkiä kalliomuodostelmia. Pihaan saavutaan lounaasta Linderin tieltä nousevaa sorapintaista pihatietä pitkin. Talon edustalla on tasainen pysäköintikäytössä oleva sorakenttä. Etelään viettävä nurmipintainen piha-alue on avoin ja ilmeeltään pelkistetty. Rinteessä on nuoria puuntaimia, mahdollisesti hedelmäpuita, muutoin on istutuksia

niukasti. Talon edustalle myöhemmin tehdyn pengerryksen reunassa on massiivisista muotoilluista graniittikivistä tehty tukimuuri. Kivet ovat oletettavasti tilan puretun rakennuksen, mahdollisesti navetan entisiä sokkelikiviä.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Rinnemaastoon näkyvästi sijoittuva, tilakeskukseen kuuluva 1940-luvulla rakennettu entisen ti-

lanhoitajan asunto lähiympäristöineen.. Nykyään nurmeltu hoidettu avoin ja ilmeeltään pelkistetty pihapiiri rajautuu pohjoisessa heti talon takana nousevaan kallioiseen metsämaastoon ja liittyy etelässä avoimesti laajempaan maisemakokonaisuuteen. Ympäristön ilmettä on jonkin verran muuttanut myöhempi kivitukimuuri ja pihan nykyinen avoin ja pelkistetty ilme.

ALUE XI KUKKULINNAN YMPÄRISTÖ

Vasemmalla: Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

Oikealla: Vanha Kukkulinna rakennus linakuvassa vuodelta 1938/ Sotamuseon arkisto.

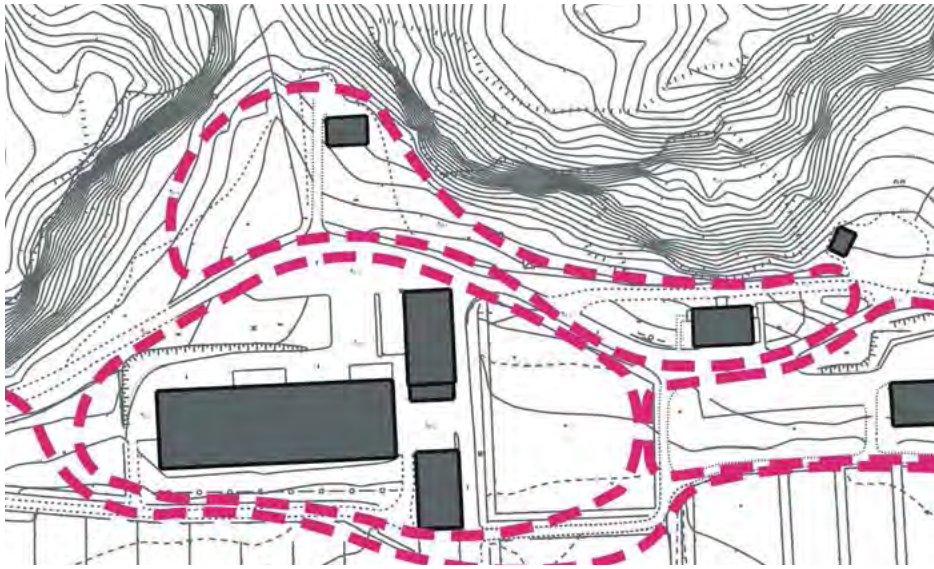

1800-luvulla rakennettu entinen Kukkulinna on purettu. Talossa on mm 1860-luvulla toiminut koulu. Kuva nro 3094. HyKM

1940-luvulla rakennettu Kukkulinna. Tukimuuri talon edustalla on myöhempi lisäys.

ALUE XII ANTINLAMPI ASUINRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Alue sijoittuu tallin rakennusryhmän taakse Linderinpolun pohjoispuolelle. Antinlammen 1½ kerroksinen asuinrakennus on 1930-luvulta. Maastoltaan etelään laskevaa pihapiiriä rajaavat itä- ja länsipuolella jylhästi nousevat kalliot. Pohjoispuolella metsässä on kallioiden väliin muodostunut pieni lampi josta laskee puro etelään rakennuksen länsipuolitse. Puronvarsi on luonnontilainen. Nurmettu avoin pihapiiri liittyy ilman rajaavia istutuksia Linderinpolkuun. Pihassa kasvaa yksittäisiä omenapuita ja tuomi. Talolle johtaa kapea sorapintainen pihatie. Rakennuksen pohjoispuolelle sijoittuvien sisäänkäyntien edustalla on pieni sorapintainen piha-alue. Asuinrakennuksen länsipuolella ja tien reunassa vuoden 1938 ilmakuvassa näkyvät rakennukset on myöhemmin purettu.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Talouskeskukseen liittyvän, 1930-luvulla rakennetun asuinrakennuksen ympäristö on pääpiirteittäin säilyttänyt ominaispiirteensä ja ilmeensä. Istutuksia on kuitenkin niukemmin ja pihapiirin kaksi muuta rakennusta ovat poistuneet. Maisemallisesti vaikuttavaa paikkaa hallitsee sen itä- ja länsireunoilla kohoavat jyrkät kalliomuodostelmat. Avoin nurmettu pihapiiri rajautuu etelässä Linderinpolkuun, tilallisesti alue rajautuu tien eteläpuolella oleviin tallin rakennuksiin.

ALUE XII ANTINLAMPI ASUINRAKENNUKSEN YMPÄRISTÖ

Alue ilmakuvasa vuodelta 1938/ Sotamuseon arkisto. Rakennuksen länsipuolella ja Linderinpolun varressa näkyvät kaksi pienempää rakennusta on purettu. Navetan itä-länsisuuntaisen siipirakennuksen paikalle on 1980-luvulla rakennettu maneesi.

Alue ortoilmakuvasa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

Näkymä talon nurkalta etelään, taustalla maneesi.

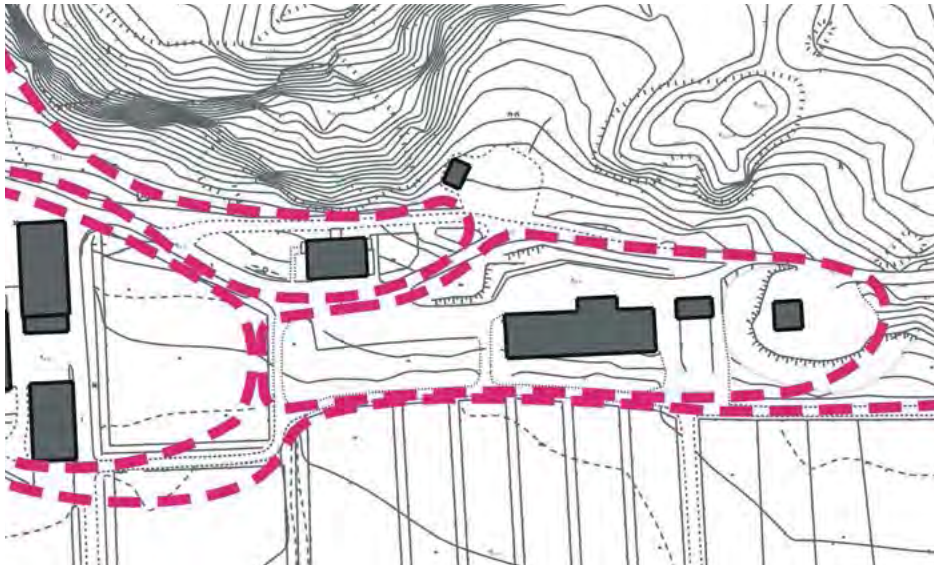

Näkymä talon pohjoispuolelta.

Linderinpolun varressa sijainnut pitkänurkkainen hirsirakennus. Kuva Hyvinkään kaupunginmuseo/ Kytäjän kylän inventointi, Kari Hammarberg 2000.

ALUE XIII KALLELAN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Metsän reunaan nauhamaisena sijoittuvaan talouskeskukseen liittyvän, 1940-luvulla rakennetun asuinkerrostalon ympäristö. Kaksikerroksinen, eteläjulkisivulla kolmikerroksinen rapattu rakennus sijaitsee näkyvällä paikalla. Sen edustalla vielä 2000-luvulla sijainneen meijerirakennuksen purkamisen jälkeen on alue jäänyt hyvin avoimeksi-rakennus liittyy suuren sorakentän välityksellä hevoshakojen jäsentämään avoimeen maisemaan. Aluetta on aiemmin rajannut myös meijerin ja nykyisen ravitallin (14) välissä ollut pitkänomainen varastorakennus. Taustalla kohoaa kallioinen metsäalue. Rakennuksen etelä- ja pohjoispuolitse kulkee ajotiet. Rakennukseen ei liity varsinaista piha-aluetta. Sisäänkäynnit sijoittuvat päätyihin ja talon pohjoispuolelle. Päätyihin ja eteläpuolelle on 2000-luvulla tehty puurakenteiset terassit. Kokonaisuuteen liittyy asuinrakennuksen koillispuolella metsän reunassa sijaitseva pienehkö vanha satulakattoinen palokunnan vaja.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Tilakeskukseen liittyvän, 1940-luvulla rakennetun asuinkerrostalon ympäristö. Rakennus sijoittuu piha-aidojen väliin ilman varsinaista omaa piha-aluetta. Alueen luonnetta on muuttanut 2000-luvulla sen edustalla sijainneen vanhan makasiinirakennuksen purkaminen ja tämän tilalle toteutettu leveä sorakenttä. Kokonaisuuteen liittyy metsän reunassa sijaitseva pienehkö vanha palokunnan vaja.

Näkymä idästä. Linderurinpölkky kulkee aivan rakennuksen pohjois-seinustan vierestä.

ALUE XIII KALLELAN YMPÄRISTÖ

Kallela ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

Asuinrakennuksen eteläpuolella on sijainnut ilmeisesti meijerinä toiminut kaksikerroksinen pitkänurkkainen hirsirakennus. Kuva 1960-luvulta. Kytäjän kyläyhdistys/ Osmo Patolinnan kokoelma.

Näkymä kaakosta, maantasokerroksen autotallit on myöhemmin muutettu asuintiloiksi. Eteläpuolella on laaja sorakenttä.

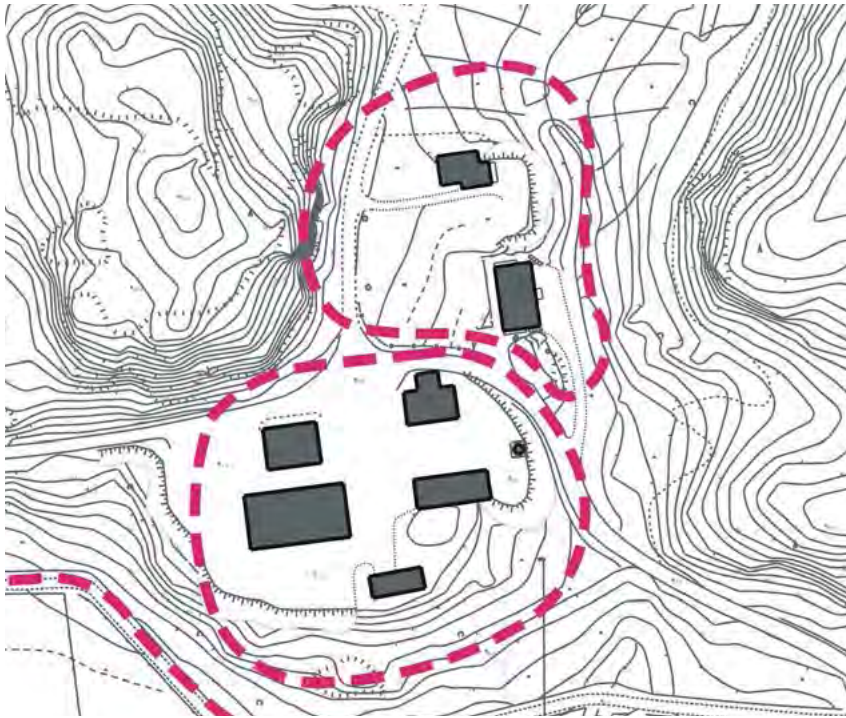

Näkymä kaakosta.

Näkymä etelästä.

ALUE XIV SEPPIEN JA SIKALANHOITAJAN TALOJEN YMPÄRISTÖ

OSA-ALUEEN KUVAUS

Alue sijoittuu Linderinpolun varteen Sikalanlamelta etelään jatkuvaan, kallioiden reunustamaan purolaaksoon. Alueen eteläpuolella mäen reunassa on huoltorakennusten piha, jossa lähimpänä sijaitsee 1900-luvun alusta periytyvä punatiilinen pajarakennus. Rakennukset sijoittuvat puron yläpenkereelle. Piha-alueet ovat nurmettuja ja luonteeltaan avoimia. Niitä jäsentävät hedelmä- ja pihapuut sekä pensasistutukset. Tilakeskuksen talousrakennusten väliin, erilleen laajemmasta maisemasta sijoittuvat kaksi asuinrakennusta muodostavat hoidettuine pihapiireineen oman osakokonaisuuden. Myöhemmissä korjauksissa ilmeeltään muuttuneita, jo alkujaan erityyppisiä rakennuksia, yhdistää vaalea kellertävä värisävy.

OMINAISPIIRTEET JA ARVOT

Tilakeskukseen liittyvät 1940-1950-luvuilla rakennetut sikalanhoitajan ja seppien asuinrakennukset pihapiireineen.

Pajan taakse erilleen laajemmasta maisemakokonaisuudesta sijoittuvalla alueella on kulttuurihistoriallista arvoa osana tilan 1940-1950-lukujen rakennuskerrostumaa. Asuinrakennukset ovat tyypiltään toisistaan poikkeavat ja myöhemmissä korjauksissa ilmeeltään muuttuneet.

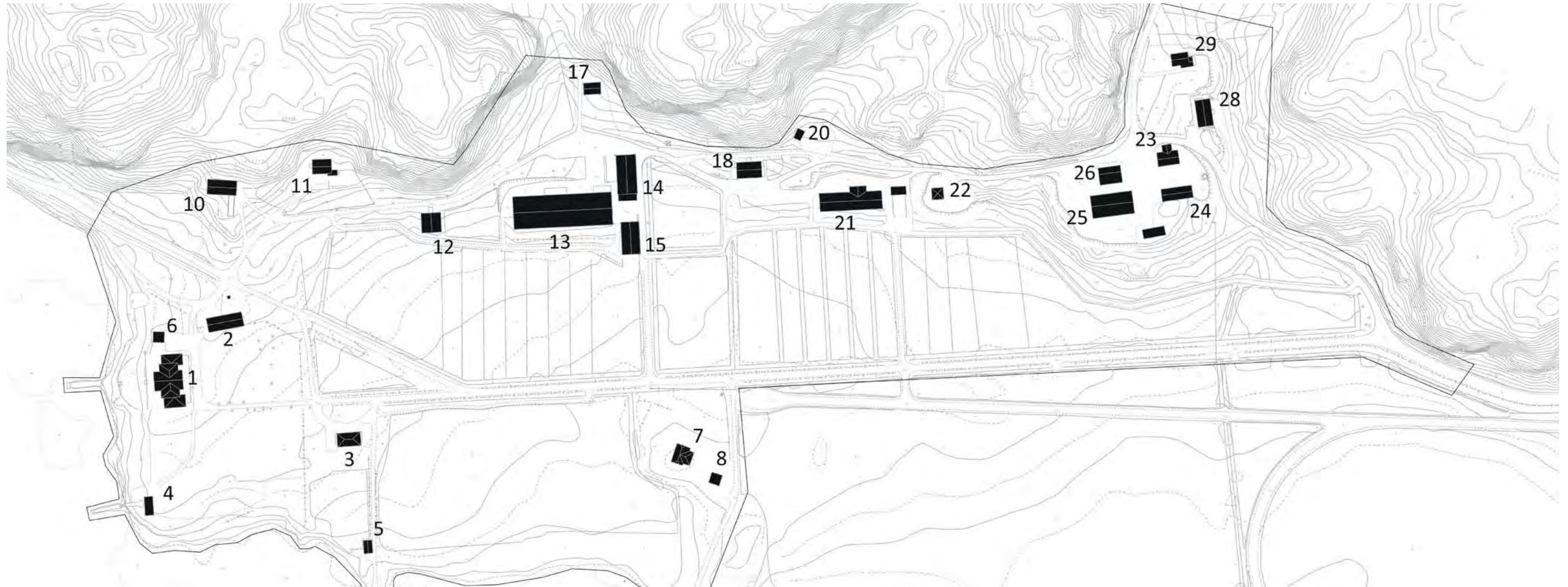
ALUE XIV SEPPIEN JA SIKALANHOITAJAN TALOJEN YMPÄRISTÖ

Alue ortoilmakuvassa vuodelta 2014/ <http://kartta.hyvinkaa.fi>

OSA C RAKENNUKSET

1. PÄÄRAKENNUS

2. VÄENTUPA

3. KONTTORI

4. HUVITUS

5. KONTTORISAUNA

6. AUTOTALLI

7. ASEMA

8. ASEMAN VARASTO

10. PUUTARHURIEN TALO

11. KUKKULINNA

12. VILJAMAKASIINI

13. MANEESI

14. RATSUTALLI

15. HALKOVAJA

17. ANTINLAMPI

18. KALLELA

20. PALOKUNNAN VAJA

21. RAVITALLI

22. KENGITYSPAJA

23. PAJA

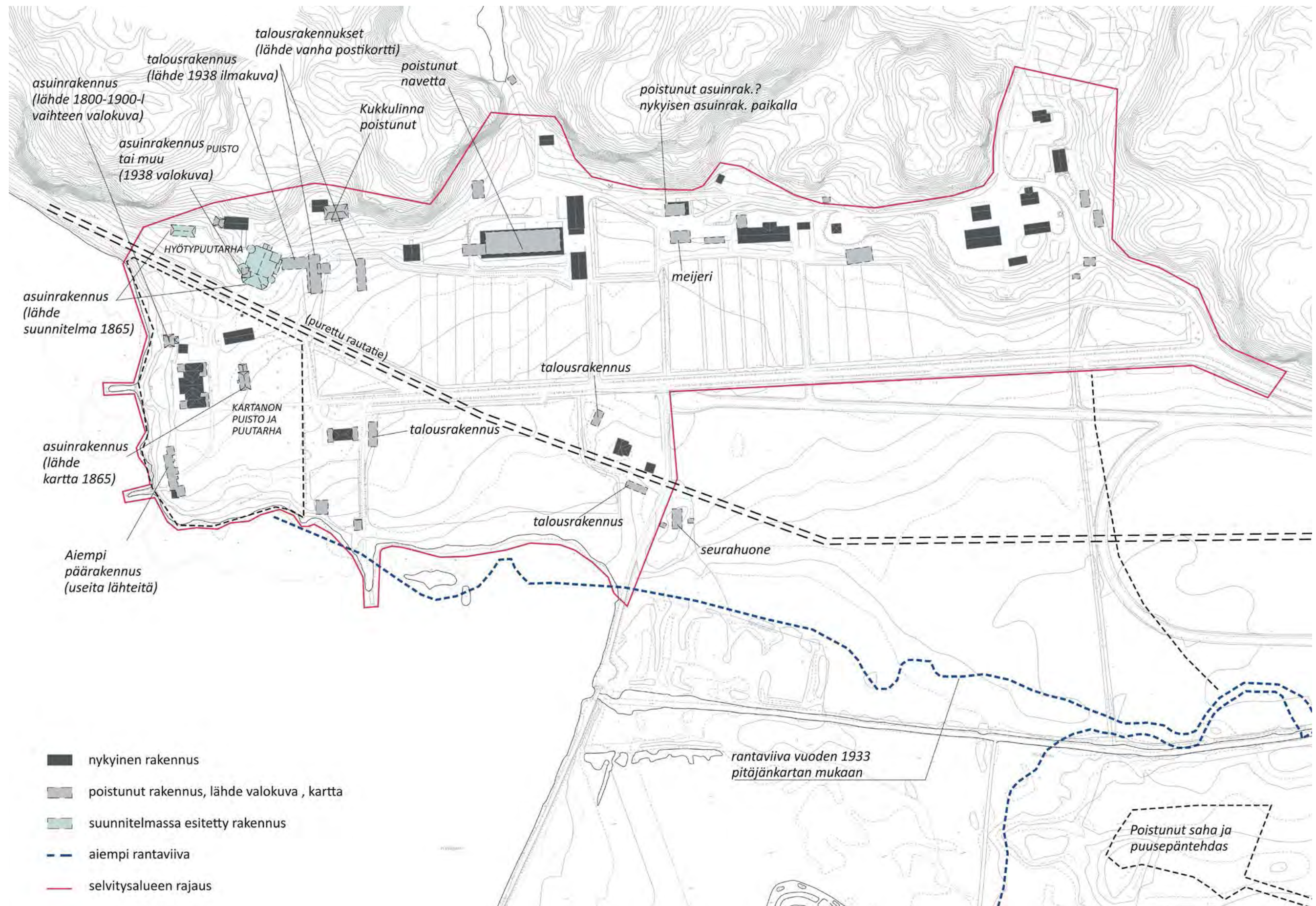
24. LATO

25. KALUSTOVAJA

26. KALUSTOVAJA

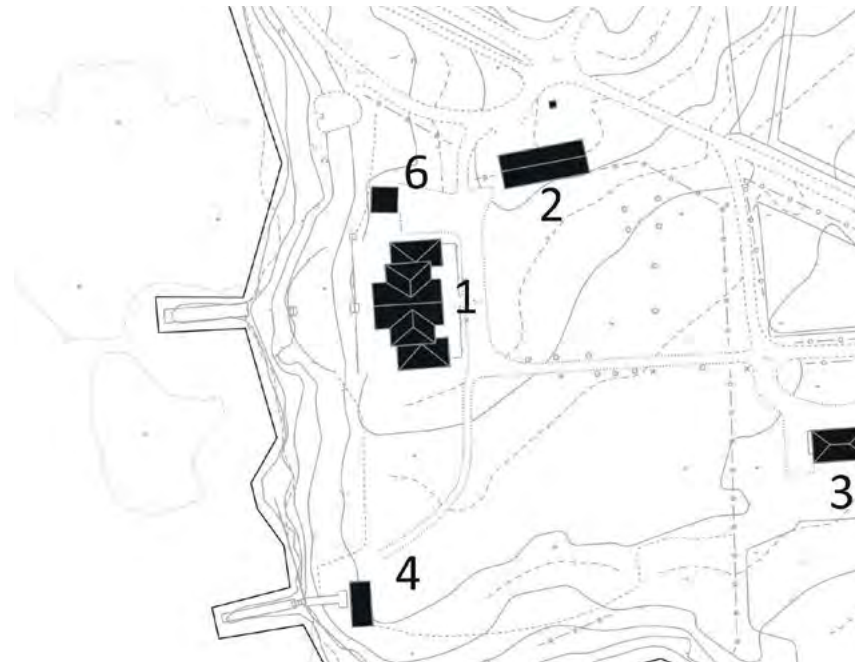
28. SEPPIEN TALO

29. SIKALANHOITAJAN ASUNTO

- nykyinen rakennus
- poistunut rakennus, lähde valokuva, kartta
- suunnitelmassa esitetty rakennus
- - aiempi rantaviiva
- - selvitysalueen rajaus

1. PÄÄRAKENNUS

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Päärakennus

Käyttötarkoitus, nykyinen: Päärakennus

Valmistumisvuosi: 1878

Kaavoitustilanne: Asemakaava valmisteilla

Kerros-luku: 2

Pinta-ala:

Suunnittelu: Arkkitehti mahdollisesti C.A. Edelfelt tai P.E. Degenauer

Rakentaminen: 1875-1878

Muutokset: 1907-1918; 1932; 1948-49; 1900-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Kuva:

Vanhan karttamateriaalin mukaan kartanon pää-rakennus on sijainnut aina niemen kärkialueella, Nykyisen edeltäjä, 1700-luvulla rakennettu hirsirunkoinen päärakennus piharakennuksineen sijaitsi v 1784 kartan mukaan niemen lounaisosassa. Sieltä se purettiin vasta 1900-luvun alussa.

Constantin Linderin ja hänen uuden vaimonsa toimesta rakennettiin uusi päärakennus 1875-78. Rakennus sijoitettiin sivuamaan kartanolle idästä johtavan saapumistien näkymäakselia, ei kuitenkaan sen päätteeksi. Rakennuksen suunnittelijan nimi ei ole toistaiseksi selvinnyt.

Pohjois-eteläsuuntainen kaksikerroksinen, hirsirunkoinen päävolyyymi sijoitettiin pengerryksen

varaansiten, että sieltä avautui näköalat länteen järven suuntaan ja itään kartanon talousrakennusten, peltöjen ja saapumistien suuntaan. Länsipuolen oleskeluhuoneiden eteen rakennettiin rantaa kohti viettävä symmetrinen rinnepuutarha kaarevine käytävineen ja kukkaistutuksineen, itäpuolelle rakennettiin itä-länsisuuntaisten sivusiipien väliin korotettu altaani. Julkisivuissa vuorottelivat vaaka- ja pystypaneloidut alueet, ikkunat olivat ristikarmilla varustettuja, ja ikkunakehykset päävolyyymissa päätykolmiolla varustetut, sivusiivissä yksinkertaisemmat. Loivan peltikatteen räystäitä kannattivat veistetyt konsolit. Jakolistoja ja räys-

1. PÄÄRAKENNUS

täitä koristivat puuleikkaukset.

Perustus oli rakennettu kivipilareista ja perusmuurit punatiilestä.

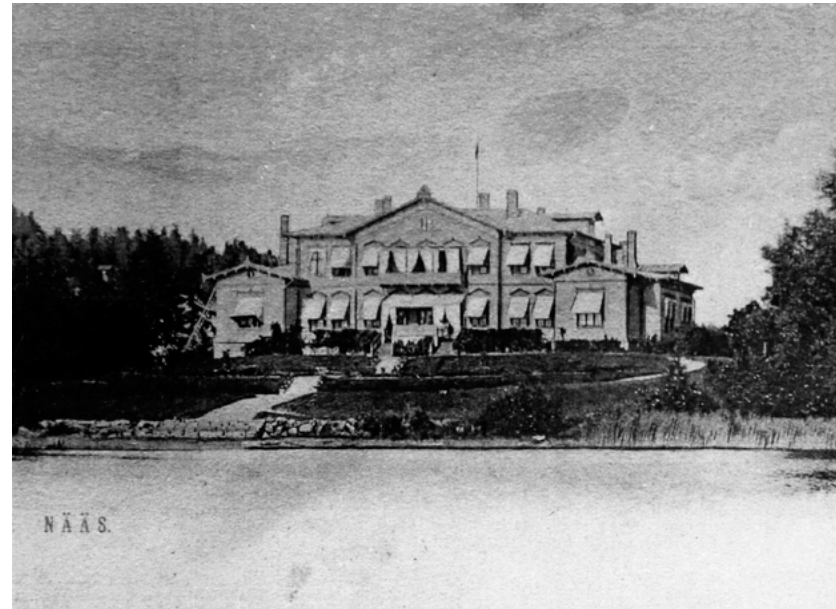
MUUTOKSET

Kamarihera Hjalmar Linderin omistajakaudella (1907- 1918) suoritettiin päärakennuksessa muutostöitä, joiden yhteydessä julkisivujen puuverhous korvattiin rappauksella ja alakerran paratiihuoneet saivat uuden asun. Päärakennus säilyi pohjamuodoltaan syvärunkoisena suorakaiteena, johon liittyivät ulkonevat keski- ja nurkkarisaliitit. Itäisivun voimakkaasti eteen työntyvät siivet näkyvät vielä v 1925 otetussa valokuvassa (HyKM)

Linderin jälkeen kartanon omistajana oli vuodesta 1918 suursijoittaja, liikemies Leopold Lerche, jolta puolet siirtyi pian Nobel-Standard yhtiön nimiin. Kytäjä oli tuolloin Suomen suurin maatila.

Lerchen kuolemaa seuraavana vuonna 1928 arkkitehti Väinö Vähäkallio osti Kytäjän kartanon yhdessä prof. Kaarlo Kairan kanssa ja 1932 kartano siirtyi kokonaan Vähäkallion omistukseen.

Vähäkallio uudisti päärakennuksen perusteellisesti vuonna 1932. Rannan ja puutarhan suuntaan ulkonevat, matalat poikittaisosat lyhennettiin. Julkisivujen koristelut poistettiin ja ne rapattiin keltahtavan vaaleiksi. Katto muutettiin aumakatoksi, kattolyhtyjä poistettiin, ikkunamuotoja yksinkertaistettiin ja symmetriaa tehostettiin. Etupihalle jääneiden, lyhennettyjen risaliittien ja siipien väliin muodostettiin pergoloiden rajaamat terassit. Järven puolelle rakennettiin vanhan ulkoseinälän eteen kuuden pilarin kannattaman kolmiopää-

Kuva 1800-luvulta. HyKM

dyn muotoinen avoin halli, jonka pilareiden taakse sijoitettiin leveä altaani toiseen kerrokseen. Ylä- ja alahalleista erotettiin osa kylpyhuoneiksi.

"Isossa remontissa" 1948-49 purettiin siipiosista vielä lisää, jolloin hävisi mm. alakerran työhuone. Sisäänkäynnin eteen rakennettiin kaksikerroksinen pylväsportiikki.

Julkisivut on sittemmin vaakalaudoitettu.

SÄILYNEISYYS JA OMINAISPIIRTEET

Aino Niskanen havaitsi väitöskirjatyönsä yhteydessä, että alakerran sisustus, mm. 1950-luvun alussa koivuvanerilla paneloitu eteishalli näyttävine portaineen, antiikkihuonekaluineen ja metsästystrofeineen oli säilynyt osittain Vähäkallion ajalta, samoin osa hänen taideteoshankinnoistaan. Ruokasali ja komeasti paneloitu salonki olivat säilyneet lähimpänä Hjalmar Linderin aikaisessa asussa.

Nykyisien omistajan aikana on purettu ulkovuo-

Valokuva-albumi, Kytäjä

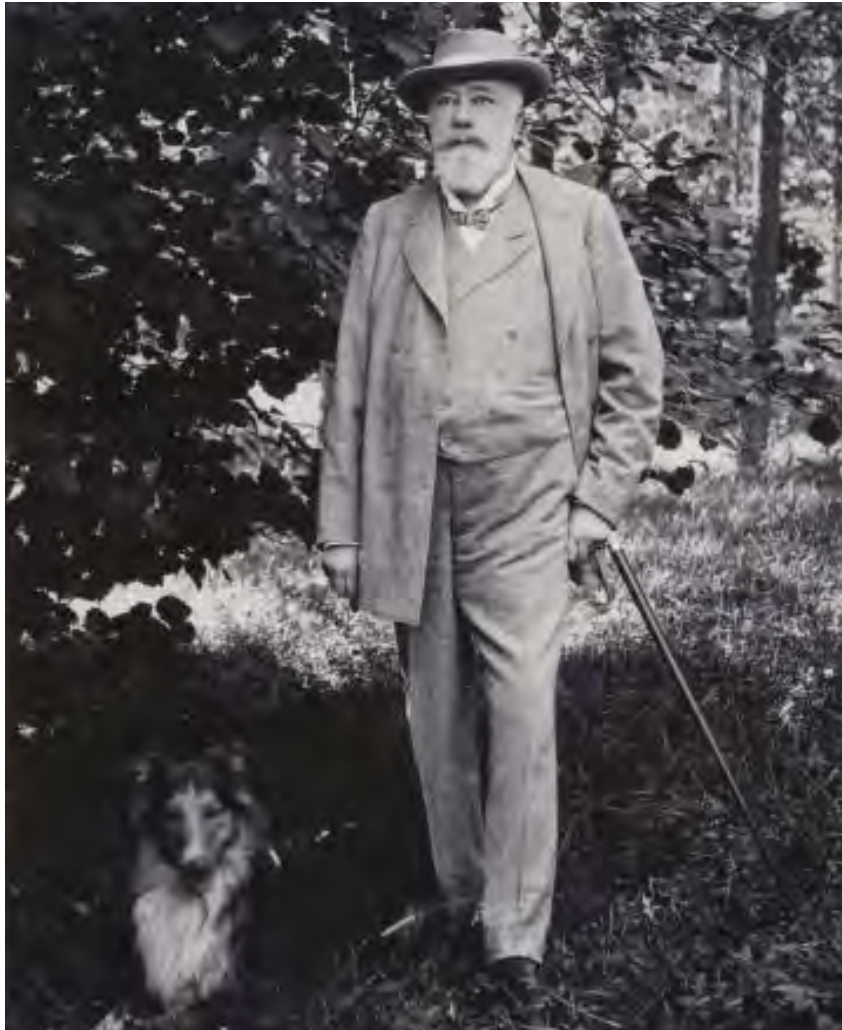
raukset, alapohjat ja kiinteä sisustus tapetteineen ja seinäpaneleineen. Lattialankut on purettu ja varastoitu. Hirsirunko on paljaana ja siinä näkyvät rappausa varten aikanaan tehdyt pintaloveukset.

Nykyasussaan rakennuksen järven puoleista julkisivua hallitsee kuuden monumentaalisen pylvään kantama päätykolmio. Pilareiden suojaan jäävät toisen kerroksen tilava parveke ja alakerran terassi. Myös pihan puolella keskeinen aihe on leveä päätykolmio.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset, rakennushistorialliset, arkkitehtoniset ja maisemalliset arvot.

1. PÄÄRAKENNUS

Constantin Linder, kuva Finna

Kartanon ostivat v. 1862 Constantin Linder ja hänen vaimonsa Marie, s. Mushin-Puškin. Kartanon 1700-luvulta periytyvä päärakennus ei täyttänyt uusien omistajiensa vaatimuksia asumismukavuuden ja edustavuuden osalta. Vanhaa hirsirunkoista päärakennusta tosin korjattiin, maalattiin ja ainakin osittain varustettiin uusilla kaakeliuuneilla 1860-luvulla, päätellen tilanhoitajan kapteeni Constantin Linderille lähettämistä kirjeistä. Tulevan uuden päärakennuksen luonnoksia laati 1860-luvulla ainakin ruotsalainen Knut Forsberg, joka Pariisissa viettämiensä vuosien jälkeen tarjo-

Kuva 1900-luvun alusta, taustalla oikealla näkyy vielä 1700-luvulta säilynyt vanha päärakennus. Järven puoleiseen rinteeseen rakennettu puutarhasommitelma on hyvin hoidetussa asussa. Valokuva-albumi, Kytäjän kartano

si kartanonomistajille palveluitaan arkkitehtina ja puutarhasuunnittelijana mm. lehti-ilmoituksilla. Kartanon arkistossa säilyneet luonnokset esittävät maisematyylisen puistosuunnitelman lisäksi mm. uutta, torneilla ja rakennukseen integroidulla conservatory-kasvihuoneella varustettua näyttävää päärakennusta, joka oli tarkoitus sijoittaa terasille likimain nykyisen puutarhurien talon rinteeseen alle kartanopuutarhan pohjoisosaan.

Marie Linder kuoli 1870 ja Constantin avioitui uudestaan vuonna 1873 Elisabeth Amélie Hélène de Fontennilliatin kanssa, joka oli Suomen kenraalikuvernöörin Nikolai Adlerbergin vaimon tyttären tytär. Linderin ja hänen uuden vaimonsa toimesta rakennettiin uusi päärakennus 1875-78. Rakennus sijoitettiin sivuamaan kartanolle idästä johtavan saapumistien näkymäakselia, ei kuitenkaan sen päätteeksi. Sen lounaispuolella säilyi vanha päärakennus 1900-luvun alkuun saakka.

Rehevöitynyt puutarha- ja puistokasvillisuus kehystää päärakennusta. Valokuva-albumi, Kytäjän kartano

Forsbergin ehdotus 1860-luvulta ei siis toteutunut, vaan päärakennuksen suunnitteli toinen arkkitehti, jonka nimi ei ole toistaiseksi selvinnyt. Tyylipiirteiden perusteella päärakennuksen suunnittelija saattaisi olla rautatieasemien suunnittelijana tunnettu, intendentinkonttorissa, Hämeen läänin lääninrakennuskonttorissa sekä yleisten rakennusten ylihallituksessa toiminut arkkitehti Carl Albert Edelfelt, joka 1867 suunnitteli Linder-suvun Mustion kartanon päärakennuksen länsipuolella sijaitsevan kivirakennuksen korotuksen ja muutoksen. Edelfelt mainitaan lähteissä Kytäjän kartanon uuden viljamakasiinin suunnittelijana. Koska hän kuoli jo 1868 51-vuotiaana, päärakennuksen arkkitehti on mahdollisesti ollut joku toinen, esimerkiksi rakennushallituksen arkkitehtien piiristä.

Nääsinkin kartanon meijerirakennuksen piirustukset oli 1863 laatinut arkkitehti Theodor Mellgren – rakennus oli puolitoistakerroksinen ja harjakattoi-

1. PÄÄRAKENNUS

Pihan puoleinen terassi ja siipirakennukset Hjalmar Linderin aikaisessa asussa. Kuva 1920-luvulta, HyKM

nen sekä varustettu kaksikerroksisella poikittaisella osalla. Makasiinirakennuksen piirustukset laati arkkitehti P.E.Degenauer, joka 1874 päivätyssä kirjeessä kirjoittaa Constantin Linderille koskien työn alla olevia puu- tai kivirakennuksen piirustuksia.

Ruotsalaissyntyinen arkkitehti Pehr Erik Svante Degenauer teki yhteistyötä Carl Albert Edelfeltin kanssa tämän toimiessa Hämeen läänin lääninarkkitehtina 1855–1865. Degenauer suunnitteli kihlakunnantuomari Åhlbergille kitalon 1860-luvun alussa, päärautatieaseman Turkuun 1876, Riihimäen-Pietarin rautatien asemarakennuksia, mm. Pietari Suomen aseman sisustuksia, Hämeenlinnan kuumelasaretin 1880-luvulla sekä rakennuksia Hangon Bulevardin varrelle.

Muutokset 1900-luvun alussa

Constantin Linderin pojan, kamariherra Hjalmar Linderin omistajakaudella (1907 — 1918) suoritettiin päärakennuksessa muutostöitä, joiden

Järven puolelle rakennettu terassimuuri muodostaa jalustan Hjalmar Linderin aikana uudistetulle päärakennukselle. HyKM

yhteydessä julkisivujen puuverhous korvattiin rappauksella ja alakerran paraatihuoneet saivat uuden asun. Linder tilasi Saksassa opiskelleelta puutarha-arkkitehti Paul Olssonilta päärakennuksen ympäristön puutarhasuunnitelmat, joka edusti uutta arkkitehtonista puutarhatyyliä. Koivukuja jatkui suunnitelmassa päärakennukselle saakka. Lokakuussa 1913 ja lokakuussa 1919 päivätyissä puutarhasuunnitelmissa (SRM) päärakennus on säilynyt pohjamuodoltaan syvärunkoisena suorakaiteena, johon liittyy ulkonevat keski- ja nurkkarisaliitit. Itäsivun voimakkaasti eteen työntyvät siivet näkyvät vielä v 1925 otetussa valokuvassa (HyKM)

Lokakuussa 1918 Linder myi omaisuutensa helsinkiläisen yrittäjän Leopold Lerchen 1895 perustamalle Suomen Finanssiosakeyhtiölle. Linderin jälkeen kartanon omistajana oli suursijoittaja, liikemies Leopold Lerche, jolta puolet siirtyi pian Nobel-Standard yhtiön nimiin. Kytäjä oli tuolloin

Väinö Vähäkallion aikana muutettu järvijulkisivu pilareineen ja päätykolmioineen. Työväen arkiston pikakuvake

Suomen suurin maatila.

Koska Paul Olssonin uudempi pihasuunnitelma on päivätty lokakuussa 1919, näyttää siltä, että Lerche on aikonut jatkaa puutarhan toteuttamista. Suunnitelman uusia yksityiskohtia ovat tenniskenttä, joka on suunniteltu aiemmin esitetyn kasvihuoneen kohdalle. Suunnitelmat toteutuivat ainakin pääosin, mikä ilmenee 1920-1930-luvulla otetusta ilmakuva (Puolustusvoimat, julk. 1938).

Väinö Vähäkallion suorittamat muutokset

Lerchen kuolemaa seuraavana vuonna 1928 arkkitehti Väinö Vähäkallio osti Kytäjän kartanon yhdessä prof. Kaarlo Kairan kanssa ja v. 1932 kartano siirtyi kokonaan Vähäkallion omistukseen. Vähäkallio uudisti päärakennuksen perusteellisesti vuonna 1932. Rannan ja puutarhan suuntaan ulkonevat, matalat poikittaisosat lyhennettiin. Julkisivujen koristelut poistettiin ja ne rapattiin kel-

1. PÄÄRAKENNUS

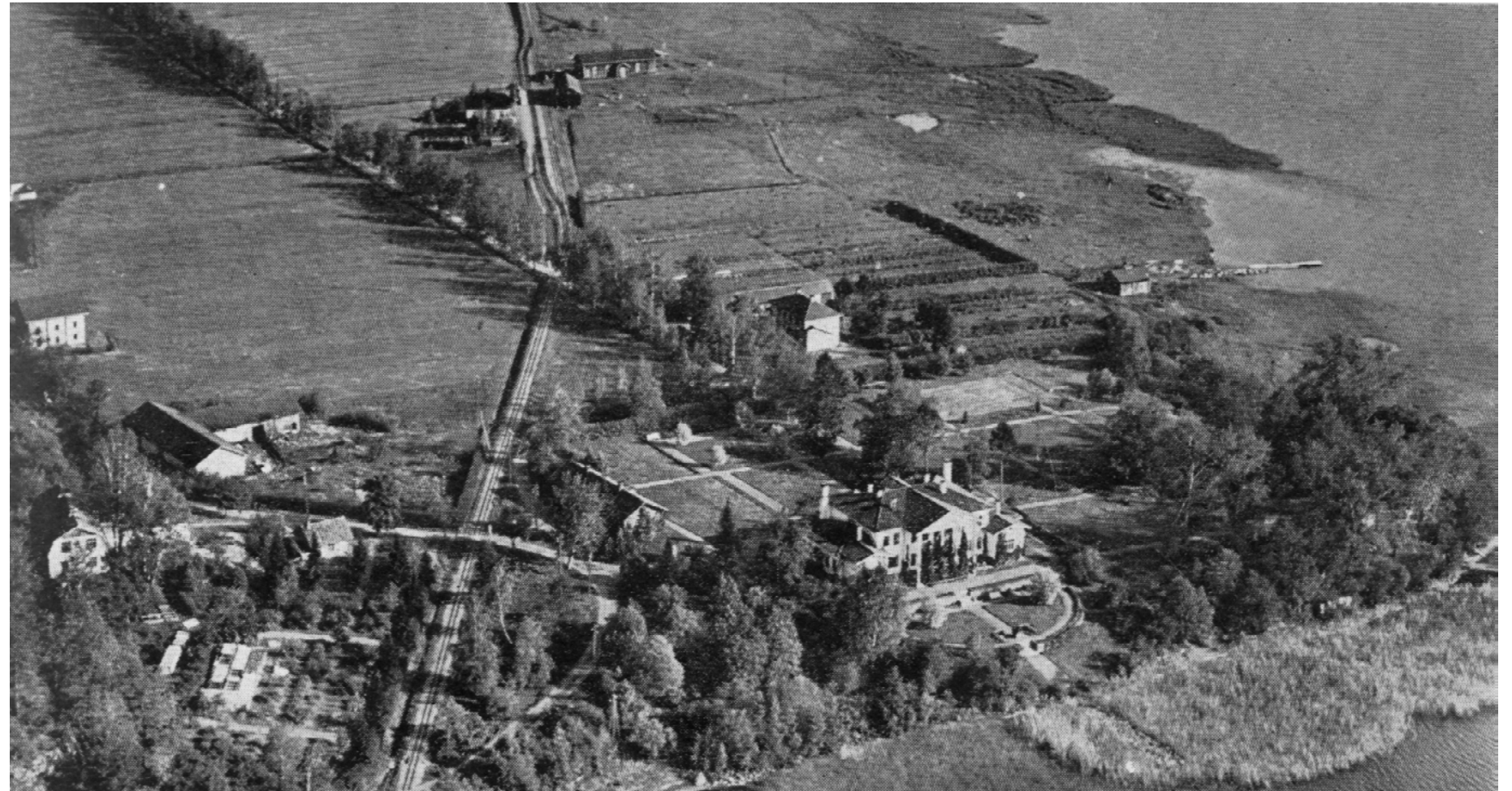
lahtavan vaaleiksi. Katto muutettiin aumakatoksi, kattolyhtyjä poistettiin, ikkunamuotoja yksinkertaistettiin ja symmetriaa tehostettiin. Etupihalle jääneiden, lyhennettyjen risaliittien ja siipien väliin muodostettiin pergoloiden rajaamat terassit. Järven puolelle rakennettiin vanhan ulkoseinälinnan eteen kuuden pilarin kannattaman kolmiopäädyn muotoinen avoin halli, jonka pilareiden taakse sijoitettiin leveä altaani toiseen kerrokseen. Ylä- ja alahalleista erotettiin osa kylpyhuoneiksi.

Merkittävä panos talon sisustamisessa oli Astrid Vähäkalliolla. Vähäkallio piti kesäisin toimistoa päärakennuksen yläkerrassa.

"Isossa remontissa" 1948-49 purettiin siipiosista vielä lisää, jolloin hävisi mm. alakerran työhuone. Sisäänkäynnin eteen rakennettiin kaksikerroksinen pylväsportiikki.

Suomen kartanot ja Suurtilat vuodelta 1939 luonnehtii muutoksen olleen rakennuksen ulkonäölle eduksi ja kuvasi arkkitehtuurin muistuttavan englantilaista maataloa tai kalifornialaista miljonäärihaciendaa.

"Rakennus ei sinänsä kuulu huomattavimpiin herraskartanorakennuksiimme, mutta sillä on kuitenkin – huolimatta sen suhteellisen vähäisestä iästä – oma mielenkiintoinen historiansa. Se rakennettiin puusta vv. 1875–78 ja sai tästä johtuen tietenkin leimansa sen ajan nikkarityylistä, mikä ilmeni hajanaisissa, erilaisista rakennusosista arkkitehtonisesti kootuissa fasadeissa, koristeellisissa listoituksissa ja välttämättömissä kattokomeroissa. V. 1932 suoritettiin rakennuksessa sen ulko-

Ilmakuva 1939. Sotamuseo

näölle eduksi perusteellinen korjaus kartanon nykyisen omistajan piirustusten mukaan. Julkisivut vapautettiin liian monimutkaisista koristeistaan ja peitettiin kellertävään vivahtavalla kalkkirappauksella, katto muutettiin nelilapekatoksi, ikkunamuotoja yksinkertaistettiin ja symmetrisyyttä tehostettiin. Kokonaista kuusi kattokomeroa sai mennä menojaan, mutta yksi, pääjulkisivulla oleva, sitä vastoin säilytettiin. Talossa on kaksikerroksinen päärunko, jossa pihan puolella on kaksi niin ulkonevaa kulmarisaliittia, että niitä voidaan nimittää siiviksi. Niiden välissä on nelikulmaisilla kivilevyillä päällystettyjä kukkaryhmillä kaunistettu terassi. Sisäänkäynti on katettu baldakiinikatoksel-

la. Järven puolella on rakennuksessa keskirisaliitti edessä olevine avarine terasseineen, jolta kohoaa kuusi suurta pilaria. Ne kannattavat satulakattoa, jonka harja ulottuu rakennuksen kurkihirren korkeudelle. Pilarit ovat niin kaukana seinälinjasta, että niiden sisäpuolelle on voitu sijoittaa parveke. Tätä kaksikerroksista rakennusosaa reunustaa kaksi yksikerroksista siipeä, jotka sen kanssa kulmitain rakennettuina ulottuvat järvelle päin samaan linjaan keskiosan pilareiden kanssa. Ulkoarkkitehtuurin vaihtelevaisuus saa aikaan sen, että tulee ajatelleeksi englantilaista maataloa tai kalifornialaista miljonäärihaciendaa.

Koska rakennuksen sisustus on vähintään yhtä

1. PÄÄRAKENNUS

Kuva: Valokuva-albumi, Kytäjän kartano

mielenkiintoista kuin sen ulkoasukin, niin teemme pienen kierroksen tutustuaksemme siihen. Piha-terassilta pääsemme suoraan tilavaan ja valoisaan halliin, jonka seiniä peittää korkea, yksinkertaista ruutumallia oleva paneeli. Tämän paneelin yläpuolella näemme kauniin rivin metsästysmuistoja, joiden joukossa hirvillä, kartanon suurriistan edustajilla, on huomattava sija. Heti oven oikealla puolella on Ludvig XIV ajalta peräisin oleva varhaisrokokoottyylinen kirjoituspöytä, kaunista puuleikkaustyötä, ja sisäseinällä kiintyy huomiomme kaappiin, jonka mittasuhteet ovat meidän oloisamme ainoalaatuiset. Se on jyrkästi veistetty espanjalainen huonekalu, varhaisrenessanssia, jossa saattaa selvästi havaita muistumia gotikasta. Lisäksi näemme täällä kaksi barokkituolia ja joukon chippendalemallisia huonekaluja. Hallin vasemmalla puolella ovat mm. työhuone ja kirjasto, jossa herättävät huomiota erikoisesti muutamat vanhat, Armfeltien aikaiset kirjat, niiden joukossa eräs ranskalainen nidos, jossa on vuosiluku 1574. Vastapäätä hallia on rokokotyylinen sali vaaleine,

tyypillisillä rokokookehyksillä kehystettyine silkkitapetteineen. Tässä huoneessa on myös samantyylinen avotakka, jonka yläpuolella riippuu suuri peili. Huonekalut ovat Ludvig XIV:n tyyliä. Salista avautuu ovi järvenpuoleiselle terassille, ja vasemmalla puolella on omistajattaren kabinetti, jossa näemme erikoisen, korkean, upotuksilla somistetun lipaston. Se on venäläistä tekoa. Hallin oikealla puolella sijaitsee ruokasali, joka samoin kuin salikin on katettu komealla stukkokatolla. Ruokasali on empiretyylinen, ja siinä on vaaleat, kullanruskeat silkkitaipetit, joita ympäröivät runsain empiretyylisin kultauksin ja sinisin sekä valkein Wedgewood-koristein somistetut mahonkikehykset. Huonekalut ovat chippendale-tyyliä. Yläkertaan on sijoitettu vierashuoneita, jotka reunustavat pituussuuntaista käytävää.

(Lainaus: Suomen kartanot ja Suurtilat 1939)

Aino Niskanen huomauttaa Vähäkallio-kirjassaan, että arkkitehdin toteuttaman muutostyö oli ajalleen ominainen. Ilmeisesti Vähäkallio halusi antaa rakennukselle klassisoivan asun, sillä hän on puhunut ihailemastaan pohjoisitalialaisesta tyylistä Kytäjän muokkauksen kohdalla. Ainakin pergolat ovat viite Italiaan.

Kytäjän päärakennuksen riisuttu ja klassisoitu ulkoasu, paradoksaalinen "moderni perinteikkyyss" kertoo rakennustyyppin erityisasemasta historian ja nykyajan välillä. Se kertoo myös 1800-luvun lopun arkkitehtuurin yleisestä vähättelystä 1920- ja 30-luvuilla, joka liittyy paitsi esteettisiin mieltymyksiin myös tyylin assosioimiseen ruotsinkielisen yläluokan menneisyyteen. Pelkistetty klassismi oli tuttua 1920-luvusta. Rinnastuksia Kytäjään

valitulle tyyliä ovat W. G. Palmqvistin klassisoivat suunnitelmat Amos Andersonin tilan Söderlångvikin päärakennukseen (1934-38). Myös Jarl Eklundin Saaren kartanon klassistinen päärakennus 1929 on saattanut antaa tyyliesikuvia.

Tyyliä oli toki suhteessa rakennuksen kokoon; Vähäkallio oli aiemmin soveltanut 1700-lukuun tai 1800-luvun vaihteeseen viittaavaa tyyliä Kytäjä tuntuvasti pienempiin rakennuksiin. Tyyliin liittyvä rakennushahmon kompaktisuus, sisätilojen valoisuus ja mahdollisuus hengeltään kepeään koristeluun tuntuvat sopineen Vähäkalliolle. Hänen tyyliinsä on kartanoissa tunnistettavissa tiettyjä suosikkiaiheita kuten altaaneista ja koristetaloista. Pää- ja sivurakennukset muodostavat Vähäkallion suunnittelemissa kartanoympäristöissä yhtenäisen kokonaisuuden. Vähäkallio kuuluu 1920- ja 1930-lukujen merkittäviin kartanoiden suunnittelijoihin.

(Niskanen , 83)

Julkisivut vuorattiin myöhemmin vaakaludoituksella, tämä oli säilynyt vielä 1990-luvulla.

Aino Niskanen havaitsi väitöskirjatyönsä yhteydessä, että alakerran sisustus, mm. 1950-luvun alussa koivuvanerilla paneloitu eteishalli näyttävine portaineen, antiikkihuonekaluineen ja metsästystrofeineen oli säilynyt osittain Vähäkallion ajalta, samoin osa hänen taideteoshankinnoistaan. Ruokasali ja komeasti paneloitu salonki olivat säilyneet lähimpänä Hjalmar Linderin aikaisessa asussa.

Nykyisin kartanon omistan aikana on korjaustyön valmistelun yhteydessä purettu ulkovuoraus ja sisätilojen seinäverhous, alapohjan lattialankut ja pääosa kiinteästä sisustuksesta.

1. PÄÄRAKENNUS

Muutokset ja säilyneisyys

Dokumenttikuvat 2011
Arkkitehtitoimisto Vimma Oy

(Niskanen , 83)
Julkisivut vuorattiin myöhemmin vaakaludoituksella, tämä oli säilynyt vielä 1990-luvulla. Aino Niskanen havaitsi väitöskirjatyönsä yhteydessä, että alakerran sisustus, mm. 1950-luvun alussa koivuvanerilla paneloitu eteishalli näyttävine portaineen, antiikkihuonekaluineen ja metsästystrofeineen oli säilynyt osittain Vähäkallion ajalta, samoin osa hänen taideteoshankinnoistaan. Ruokasali ja komeasti paneloitu salonki olivat säilyneet lähimpänä Hjalmar Linderin aikaisessa asussa.
Nykyisin kartanon omistan aikana on korjaustyön valmistelun yhteydessä purettu ulkovuoraus ja sisätilojen seinäverhous, alapohjan lattiaankut ja pääosa kiinteästä sisustuksesta.

Valokuva järven puoleiselta sivulta. Kuva Kytäjän kartanon albumi

Kuva 2016

1. PÄÄRAKENNUS

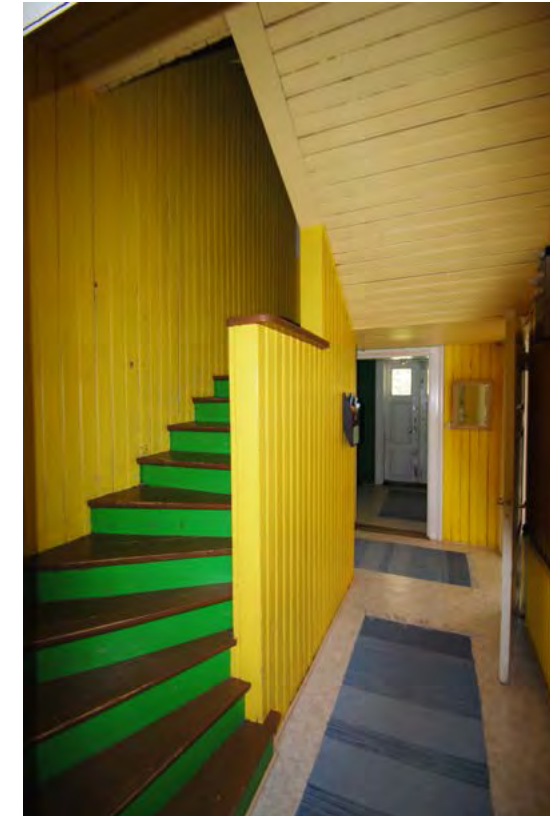
Muutokset ja säilyneisyys

Arkistovalokuvia, tilanne 1930-luvun lopulla

1. PÄÄRAKENNUS

Muutokset ja säilyneisyys

Pohjakaaviot, mittaus Filip Linder 1990-l.. Linderuin mukaan Vimma Oy 2011.

Tilanne v. 2011
Kuv. Vimma Oy

1. PÄÄRAKENNUS

Muutokset ja säilyneisyys

2016

1. PÄÄRAKENNUS

Muutokset ja säilyneisyys

Tilanne v. 2011. Kuv. Vimma Oy

2016

2016

1. PÄÄRAKENNUS

Muutokset ja säilyneisyys

Tilanne v. 2011. Kuv. Vimma Oy

2016

1. PÄÄRAKENNUS

Muutokset ja säilyneisyys

Pääty etelään
Tilanne v. 2016

Pääty pohjoiseen
Tilanne v. 2011. Kuv. Vimma Oy

1. PÄÄRAKENNUS

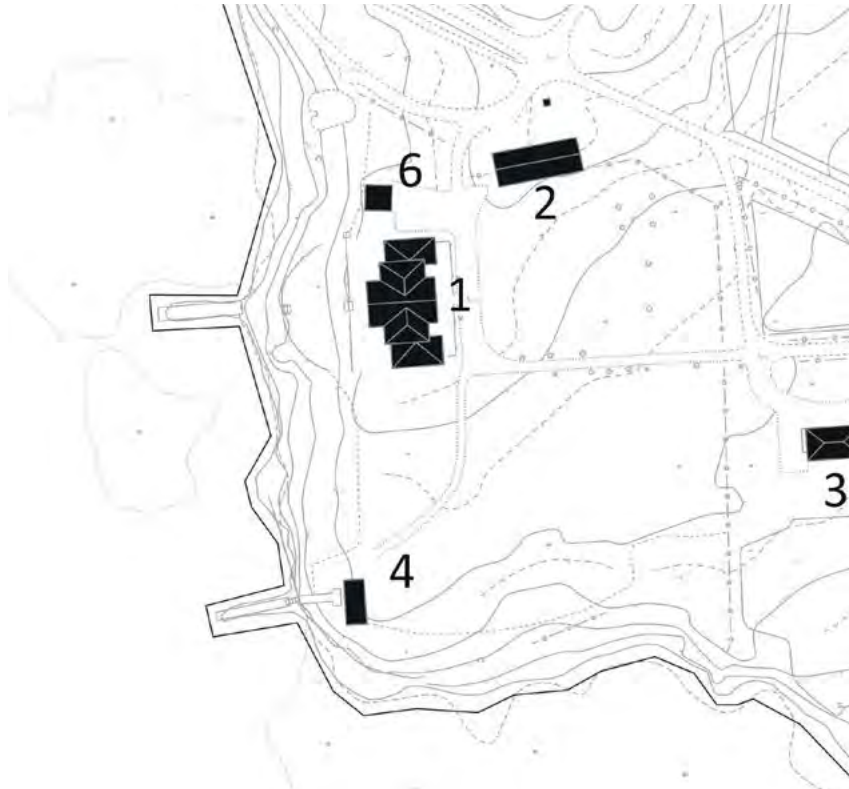
Muutokset ja säilyneisyys

Tilanne v. 2016

2. VÄENTUPA

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Väentupa

Käyttötarkoitus, nykyinen: Talousrakennus

Valmistumisvuosi:

Kaavoitustilanne: Asemakaava valmisteilla

Kerros-luku:1

Pinta-ala:

Suunnittelu:

Rakentaminen: lamasalvottu hirsi

Muutokset: Päätyyn tehty autotalli n.1960-l.

Nykytilanteen inventointi:2016

2. VÄENTUPA

Kytäjän kartanon väentupa, jota kutsutaan myös pakariksi toisessa päädyssä sijainneen leivintuvan mukaan, on ilmeisestikin alueen vanhin säilynyt rakennus. Oletettu rakennusaika sijoittuu viimeistään 1800-luvun alkuun (Hyvinkään kulttuuriympäristön historiallinen kuvaus, 1985). 1700-luvun rakennustekniikan merkkejä (Cavén/MV 2009) ovat mm. kirvestyön jäljet ja seinien siirtomerkit sekä savirappaus joissakin tiloissa ja mm. taotut saranat. Pakari on inventoitu ensimmäisen kerran jo 1961 museoviraston toimesta (Henrik Lilius). Päivätöihin kaukaa tulleet taksvärkkiläiset yöpyivät väentuvassa, mutta siinä oli myös satulasepän paja (Mäkelä 2000, s.44).

Luonnonkivistä ladotun sokkelin varaan salvottu pitkänomainen, yksikerroksinen satulakattoinen tupa on pohjamuodoltaan symmetrinen. Keskellä runkoa pohjoispuolella on kaksi sisäänkäyntiä, ja kummastakin porstuasta pääsee kahteen samankokoiseen tilaan. Pohjaratkaisusta voisi puhua rinnakkaishuonetyyppinä, jossa rungon syvyyteen mahtuu kaksi kamaria. Selkeää suurempaa asuinrakennukselle tyypillistä tupaa ei näytä olevan, vaan kummallakin puolella on yhteensä kolme jotakuinkin samankokoista tilaa, kauimpana porstuasta oleva peräkamari hieman muita pienempi. Tulisijat, joihin kuuluu suuri leivinuuni, ryhmittyvät kahden hormin ympärille.

Suurin tilajärjestelyn muutos on 1930-luvun kone-suoja väentuvan länsinurkassa. Ullakkoporras on siirretty.

Rakennuksessa on punamullattu peiterimaverhous, pitkänurkat on vuorattu. Verhous on Olli Cavénin selvityksen mukaan (Cavén/MV 2009) erittäin vanhaa, lankkusahalla sahattua, peiterimat

ovat käsihöylällä höylättyjä. Räystäillä on vesikaton uusimisen yhteydessä muutettuja ja uusittuja yksityiskohtia, muotoillut konsolit ovat tallella, vesilauta puolestaan on suurelta osin lahonnut pois. Sisäänkäyntien kohdalla olevan katoksen konsoleissa ja pilareissa on veistettyjä yksityiskohtia. Katoksen rakenteet ovat romahtamassa. Varsinainen vesikatto sekä sisäänkäyntikatos ovat tiilijäljitelmäpeltiä, johon liittyvät samanikäiset savupiippujen ym. pellitykset. Peltikatto on asennettu vanhan pärekaton päälle.

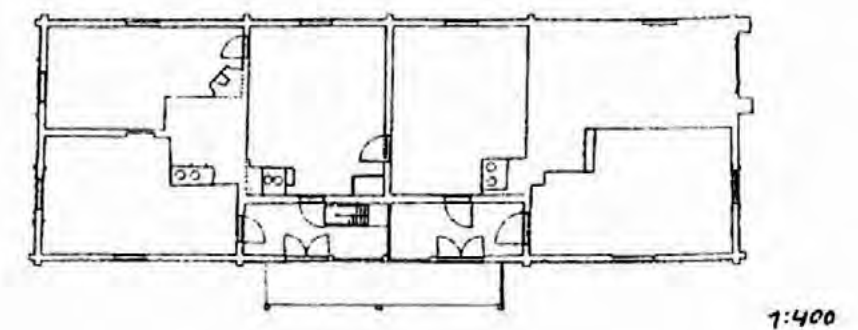
Vanhat ikkunat ovat pystyvälikarmeihin jaettuina, osa pieniruutuisia ja muodoltaan lähes neliömäisiä ja osa kuusi- tai neliruutuisia, ilmeisesti puitteita on uusittu eri vaiheissa. Sisäänkäyntien ovis- sa on vinopanelointi, länsipäädyssä on ilmeisesti 1930-luvulla toteutetun konesuojan ovi, joka on varustettu betonipilareille perustetulla paneeloidulla, suorakulmaisella ”kehyksellä” valaisimineen.

Väentuvassa on pahasti painuneita ja osin romah- taneita rakenteita, eikä inventointi kaikissa tiloissa ole enää mahdollista. Sisätiloissa näkyy vesivuoto- jen seurauksena paljastuneita pinta- ja rakenne- kerroksia, seinissä tapettien ja paneloinnin lisäksi hirsirakennetta. Tapetit ovat osin 1800-luvulta. Katoissa on näkyvien palkkien välissä leveää säi- lynyttä lautaa mutta myös paperia, sekä paikoin, esimerkiksi entisessä leivintuvassa uudempaa pa- nelointia. Lattiat ovat eri-ikäistä lautaa. Säilyneitä profiililtaan yksinkertaisia peiliovia on muutamia .

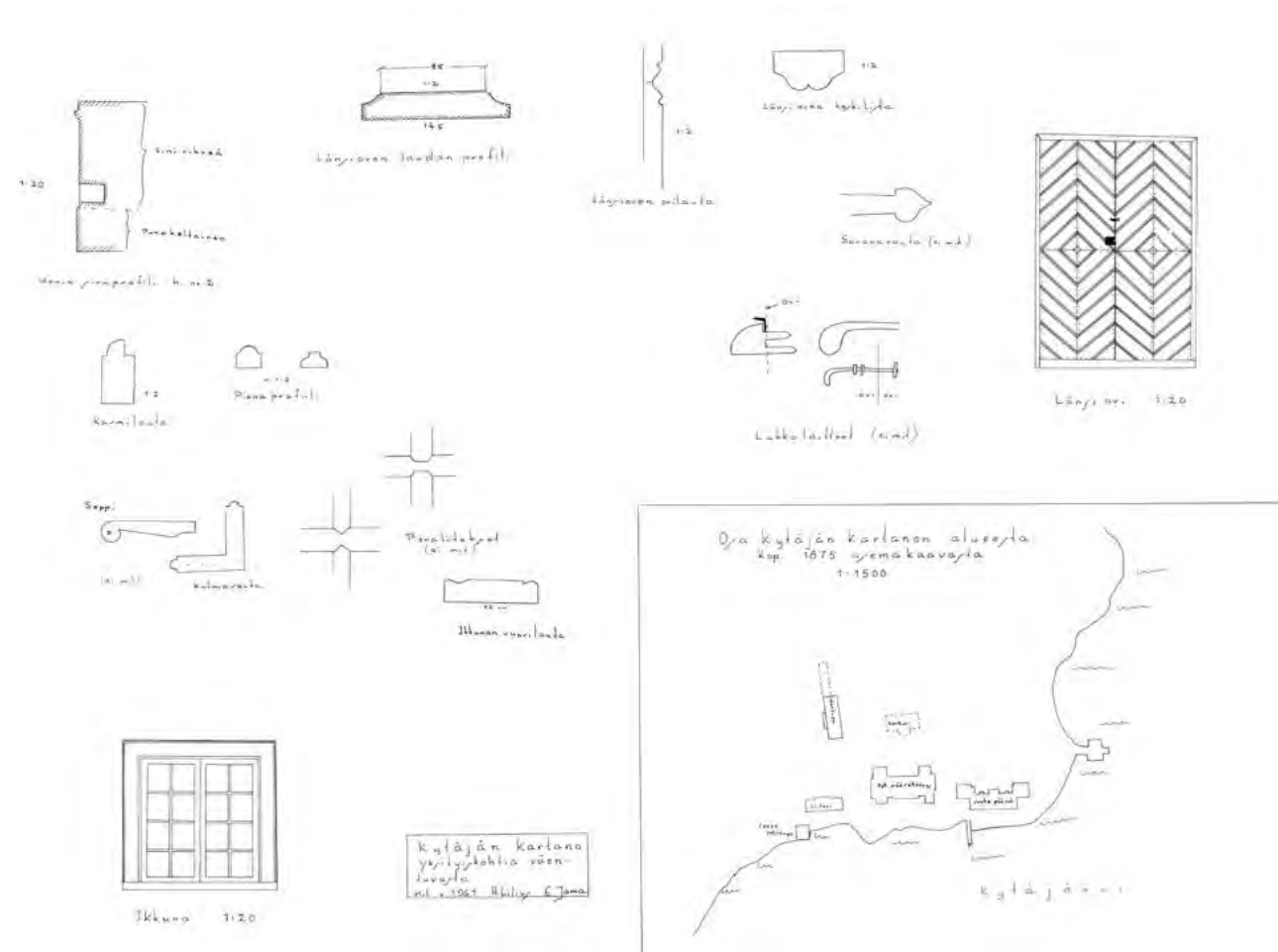
Olli Cavénin arvion mukaan (Cavén/MV 2009) ra- kennuksen vauriot johtuvat mm. alapohjan ”veto- hirsien” katkaisusta, joka on johtanut sokkelin lii- kumiseen, sekä toissijaisesti vesikaton vuodoista.

ARVOT

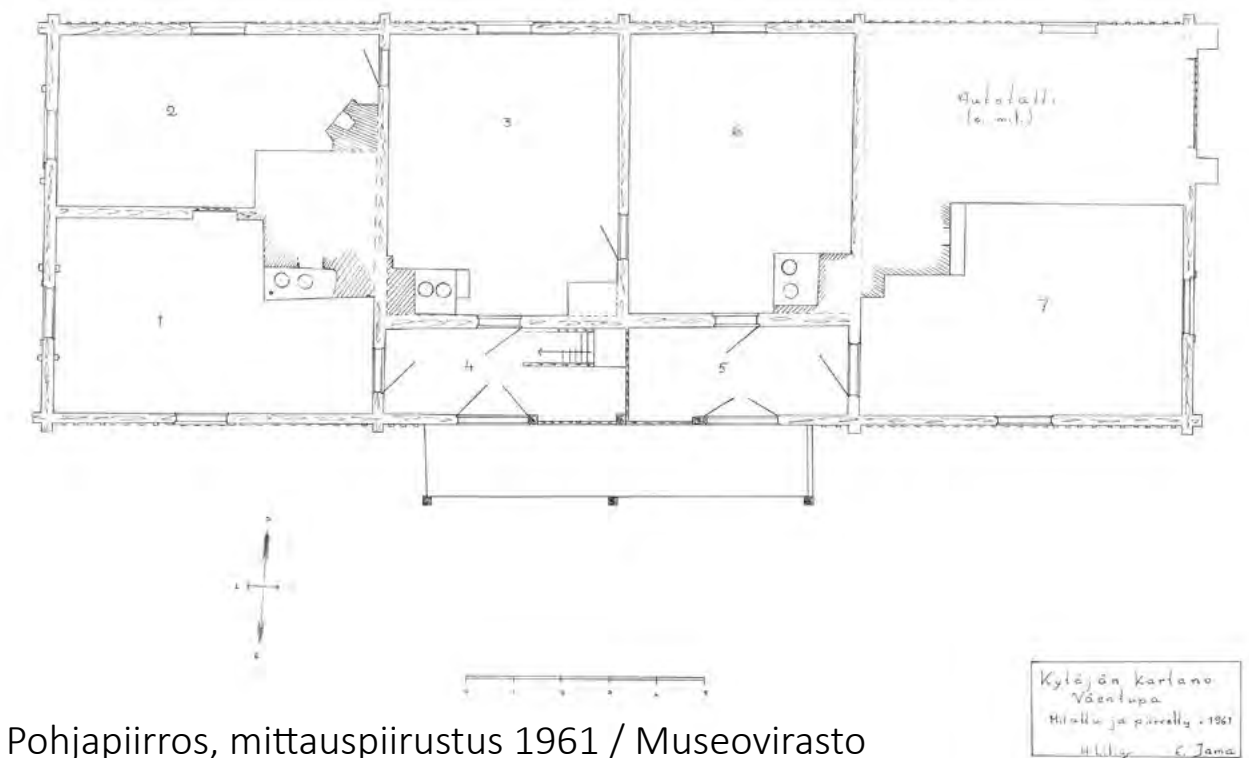
Kulttuurihistorialliset, rakennushistorialliset ja maisemalliset arvot.

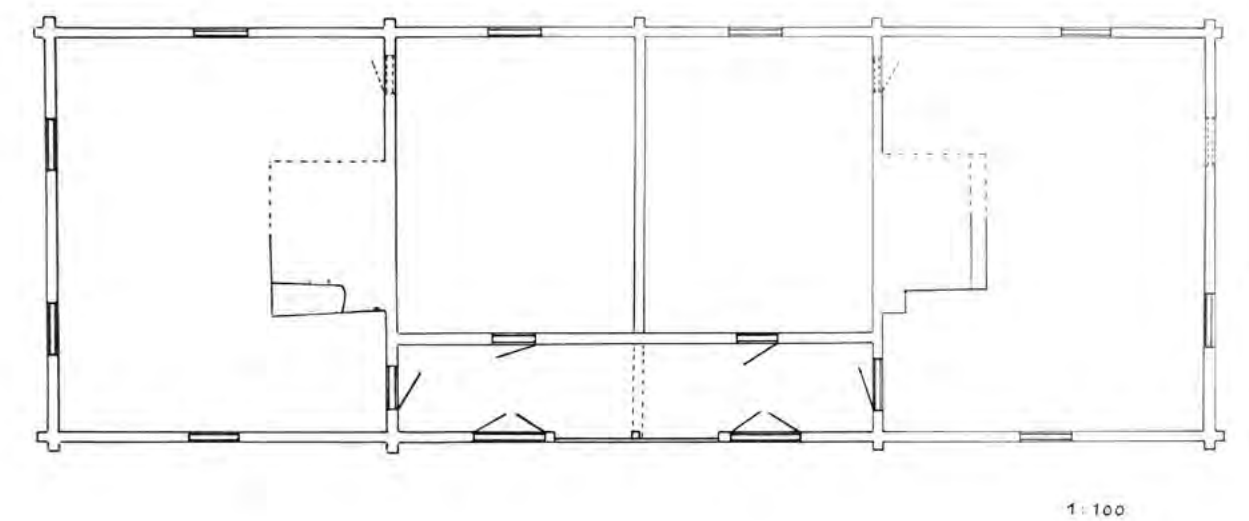
2. VÄENTUPA

Asemapiirros ja detaljeja, mittaus 1961 / Museovirasto

Pohjapiirros, mittauspiirustus 1961 / Museovirasto

Rekonstruktiopiirustus / Museovirasto

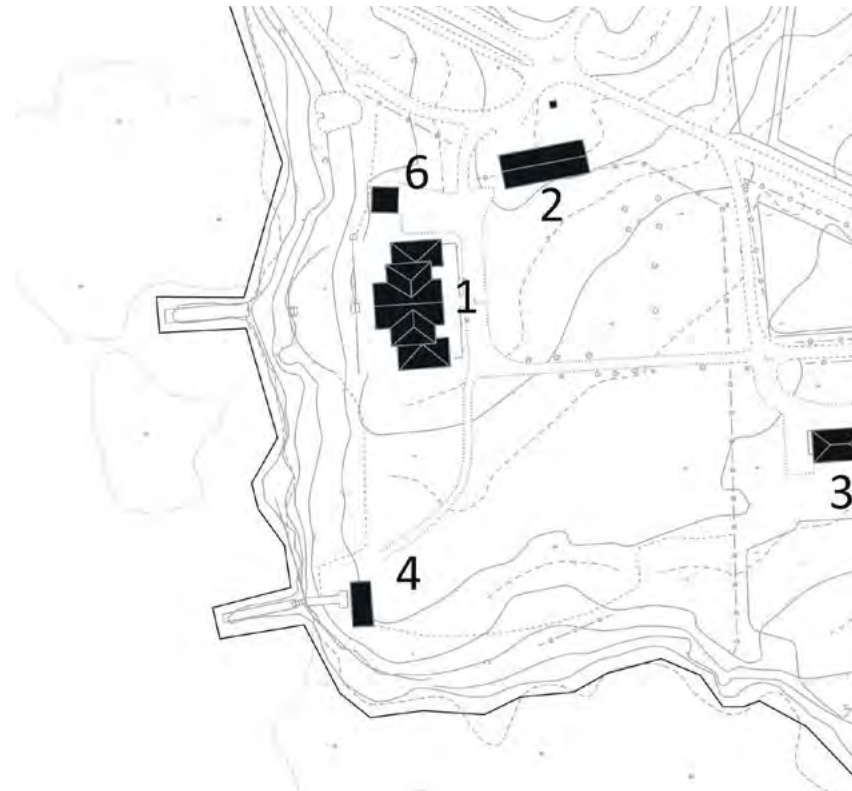
2. VÄENTUPA

2. VÄENTUPA

3. KONTTORI

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Kauppapuoti

Käyttötarkoitus, nykyinen: Ent. asuntoja

Valmistumisvuosi: 1800-l. lopulla /1930-l.

Kaavoitustilanne: Asemakaava valmisteilla

Kerrosluku: 2

Pinta-ala:

Suunnittelu: Muutokset 1933 Väinö Vähäkallio (?)

Rakentaminen:

Muutokset:

Nykytilanteen inventointi:2016

Linderin aikana tilan konttori sijaitsi 1870-luvun lopulla rakennetun päärakennuksen pihasiivessä, joka purettiin Vähäkallion suunnittelemassa ”suuressa remontissa” 40-luvun lopulla.

Nykyään Konttoriksi kutsutun rakennuksen tarkka rakennusaika ei ole tiedossa, mutta sen alkuperäisessä asussa näkyy 1850-luvulta lähtien rakennettujen maatarakennusten tunnusomaisia piirteitä. 1870-luvulla piirretyissä kartoissa rakennusta ei ole vielä esitetty. Vanhin löydetty valokuva on ajoitettu 1900-luvun vaihteeseen. Hyvinkään kaupunginmuseon tietojen mukaan rakennuksessa oli vuosisadan vaihteessa K.E.Sandströmin kaupapuoti.

Vielä 1900-luvun alussa konttori muistutti pohjamuodoltaan H-kirjainta, sekä pitkässä keskiosassa että poikittaisissa lyhyissä siivissä oli satulakatot. Kaksikerroksinen kokonaisuus edusti kahden poikkipäädyn tai kulmarisalitien jäsentämää rakennushahmoa, jollaista on sovellettu niin kartanoissa kuin talousrakennuksissakin. Esimerkiksi Zacharias Topeliuksen koti Björkudden Sipoossa, joka lienee saanut ulkoasunsa 1850-luvulla arkkitehti Linsénin piirustusten mukaan, on jäsentelyltään läheinen vertailukohde. Ruotsalainen arkkitehti Edelswärd julkaisi 1862 aikakauslehdessä Tidskrift för Byggnadskonst och Ingeniörsvetenskap H-mallisen, kahdella poikkipäätyosalla varustetun maatalon päärakennuksen piirustukset, jonka yhteydessä hän kirjoitti, että eloisampi, tiukasta tasakorkeasta suorakaidehahmosta poikkeava rakennusjäsentely oli yleistymässä 1862 (Mangårdsbyggnad för en medelstor lantegendom).

Nykyisen säilyneen rakennuksen ja aiempaa asua esittävien valokuvien perusteella lohkokivisok-

kelille salvottu hirsirunko oli vuorattu vaakaponttitilaudalla. Alemman kerroksen suuret ikkunat olivat T-ikkunoita kuusiruutuisella puitejaolla. Ylemmän kerroksen kuusiruutuiset ikkunat olivat pienempiä ja jaettu pystyvälikarmilla. Aukotus oli muuten symmetrinen, mutta sisäänkäyntikuisi oli keskiosan sisänurkassa. Puodin sisäänkäynti oli ilmeisesti päädyssä. Kuisteissa oli maltillisesti veistettyjä puukoristeita. Myös räystäskonsolit olivat veistetyt. Peltikatosta nousi pieni kattolyhty ja

3. KONTTORI

taustalla näkyivät tiilimuuratut, rappaamattomat savupiiput.

MUUTOKSET

Väinö Vähäkallio suunnitteli 1933 toteutetun muutoksen, jonka yhteydessä molemmat poikkipäätymäiset siivet purettiin ja huonejakoa muutettiin. Vanhan rakennuksen säilynyt keskiosa sai aumatun tiilikaton, kattolyhty poistettiin ja keskele runkoa siirtynyt pääsisäänkäynti kehystettiin ja valaistiin juhlallisesti. Symmetriaa korostivat myös uudet savupiiput ja päätyihin lisätyt betonipilarille perustetut ”porrashuoneet”, joiden kautta noustiin ylempään kerrokseen. Vanhaa luonnonkivisokkelia ei peitetty rappauksella ja uusikin ulkoverhous oli vaakalautaa, nyt jiiratuin nurkin ilman nurkkalautoja. Ikkunat olivat pääosin säilyneet, muutamia oli laudoitettu umpeen. Vuorilaudat vaihdettiin yksinkertaisempiin. Porrashuoneissa oli pienet pyöreät ikkunat.

1970-luvulla rakennuksessa oli tulipalo, johon liittyi myös vesivahinko. Konttorissa säilytetty kartanon arkisto vahingoittui. Vielä 1990-luvun lopulla Konttorissa työskentelivät tilanhoitaja sihteereineen, yläkerrassa oli asunto.

Viimeksi Konttori on ollut asuinkäytössä, jonka jälkeen rakennus on jätetty tyhjilleen.

SÄILYNEISYYS JA OMINAISPIIRTEET

Rakennuksen ulkomuoto on säilynyt suurinpiirtein Vähäkallion suunnittelemassa 1930-luvun asussa. Ikkunat on vaihdettu profiililtaan yksinkertaisempiin ja kuusijakoisuus on kadonnut. Rakennuksessa on ehkä parikymmentä vuotta vanha peltikatto varusteineen. Pääsisäänkäynnin kehysrakenne ja mahdollisesti vanhemmasta vaiheesta periytyvä peilipariovi ovat säilyneet, valaisimet on tosin vaihdettu. Eteläpuolelle toiseen kerrokseen on lisätty pieni parveke, jonka teräspinnakaide on 1950-luvulle tyypillinen.

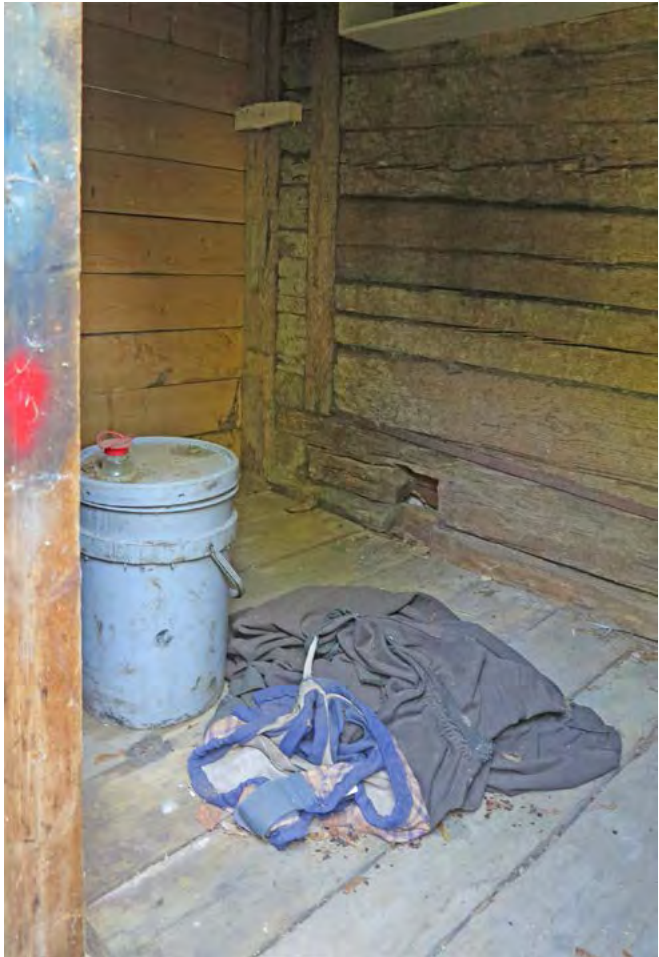
Sisustuksessa vallitsevia ovat 1950-1970-lukujen pinnat ja kiintokalusteet. Seinät ja katot on pääosin levytetty, lattiat ovat mm. eri vuosikymmenten muovimattoja ja vinyylilaattaa. Tulisija on oletettavasti 1950-luvulta. Paikoin on säilynyt kaksipeilisiä, uusrenessanssityylisiä alkuperäisestä rakennusvaiheesta säilyneitä peiliovia ja joitakin listoja. Myös uusvanhaa monimuotoista profiililistaa on käytetty. 1930-luvun portaissa on säilynyttä panelointia ja vanhat käsijohteet.

ARVOT

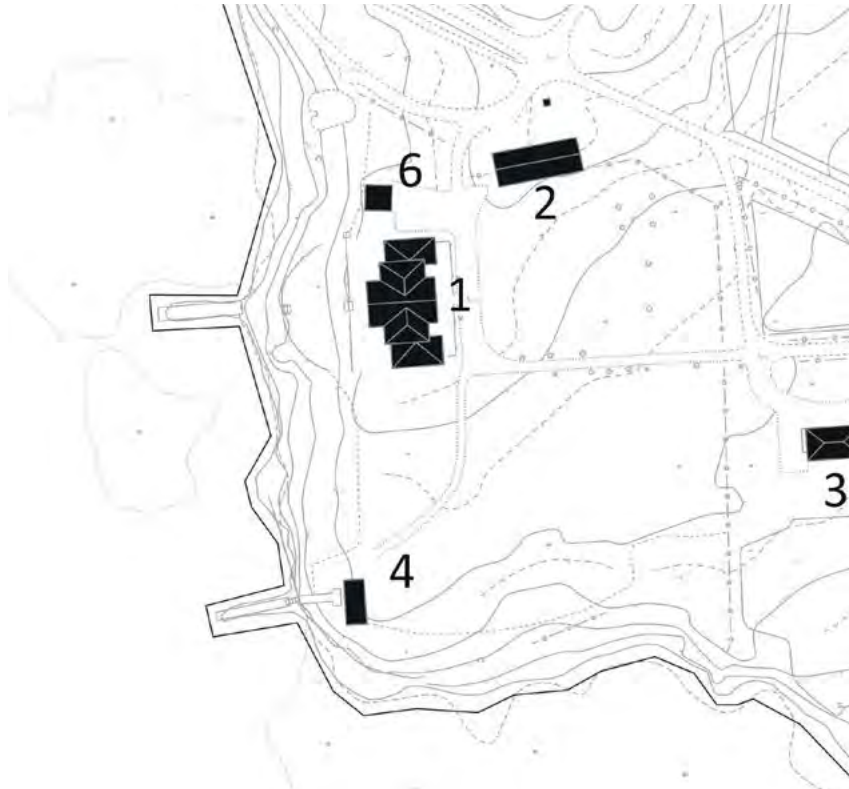
Kulttuurihistorialliset ja rakennushistorialliset arvot.

3. KONTTORI

4. HUVITUS

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Sauna ja takkahuone

Käyttötarkoitus, nykyinen: Sauna ja takkahuone

Valmistumisvuosi: 1933

Kaavoitustilanne: Asemakaava valmisteilla

Kerros-luku: 1

Pinta-ala:

Suunnittelu: Arkkitehti Väinö Vähäkallio

Rakentaminen: Ulko-oven yläpuolelle on merkitty rakennusvuosi 1933

Muutokset:

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Saunan paikalla ei ole ollut rakennusta vielä 1919 päätelleen siitä, että Paul Olssonin tuolloin päivätyssä puutarhasuunnitelmassa ei ole rakennusta.

OMINAISPIIRTEET

Vuonna 1938 rakennusta kuvailtiin seuraavasti: "Asuntopihaan kuuluvan niemen kärjessä sijaitseva pieni, valkeaksi rapattu nelilapekattoinen rakennus, ihastuttavan sievä kaikessa koruttomuudessaan. Se on sauna. Tilava ja viihtyisä huone jossa on melkein koko toisen pitkänsivun levyinen, järvelle antava ikkuna, on sijoitettu rakennuksen ulompaan pätyyn. Tämä »pirtti» on sisustettu kansantyyliin." (Suomen kartanot ja suurtilat (1938)

Rakennuksen eteläpäädyssä on kolmeen ulko-

seinään rajautuva, väljä takkahuone, josta on ulko-ovet sekä eteläpäädyssä että länsipuolella. Eteinen on itäisivulla. Pesu- ja löylyhuonetilat on sijoitettu pohjoispätyyn. Yhteys takkahuoneesta eteiseen ja saunatiloihin on takkahuoneen koillisnurkassa takan vieressä.

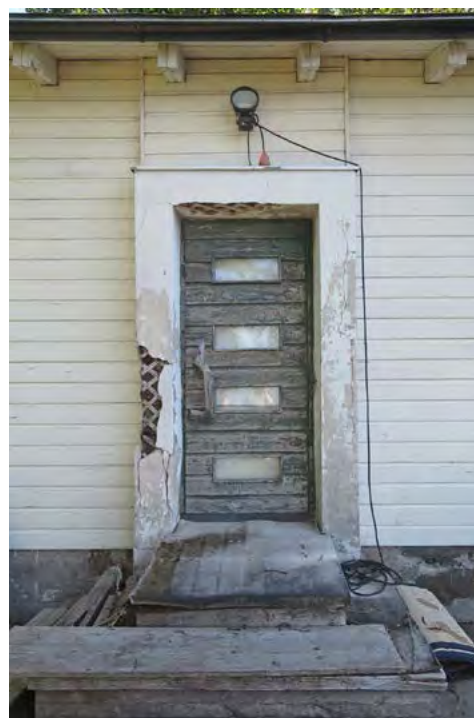
ARVOT

Kulttuurihistorialliset, rakennushistorialliset, arkkitehtoniset ja maisemalliset arvot.

SUOSITUKSET

Ulkoasu tulee säilyttää ja muuttuneita osia mahdollisuuksien mukaan palauttaa alkuperäisiä ominaispiirteitä noudattavalla tavalla. Sisätilojen tilaratkaisut tulee säilyttää, samoin kiinteän sisustuksen säilyneet osat.

4. HUVITUS

RAKENNUSOSAT JA ULKOPINNAT

Rakennus on perustettu lohkokivisokkelille, jonka saumojen päälle on korjausten yhteydessä levitetty runsaasti sementinsekaista laastia.

Ulkovuorauksena on vaakaponttilaudoitus, joka on maalattu vaaleankeltaiseksi. Julkisivua jäsentävät valkoiset nurkkalaudat.

Vesikatto on muodoltaan loiva aumakatto, vesikatteena on harmaaksi maalattu rivisaumattu pelti, räystäskourut ovat muodoltaan puolipyöreät ja maalattu mustaksi, nurkissa on syöksytorvet.

Räystäs on leveä ja sitä kannattavat valkoiseksi maalatut, veistetyt räystäskannattajat.

Savupiippu on pellitetty ja varustettu sadekatok-

4. HUVITUS

sella, sinkkipinnan perusteella pellitys on uudehko.

Itäsivulla on oven vieressä uudehkot seinätikkaat, katonlappeen pinnassa on erilliset askelmatangot

Itäsivun sisäänkäyntiovelle johtaa laatoitettu / kivetty käytävä. Oven edessä on kaksi tummasta tiilestä muurattua askelmaa.

Ovea kehystää voimakkaasti ulkoneva, sileä rapattu kehys, joka on tehty puupinnan päälle tikkurappauksena. Väri on valkoinen, suojapeltinä on vaalea, kapeareunainen vesipelti, joka jatkuu n. 5 cm syvyisenä kotelona räystään alapintaan saakka; otsapinnassa on rakennuksen nimi "Huvitus" ulkonevin mustin kirjaimin (metallia?) "huvitus", syvennyksessä oven yläpuolella lukee "1933".

Oven jako viittaa 1920-luvun klassismiin; siinä on leveä kehys ja neljä vaakasuuntaista lasiruutua. Oven ulkoverhous on vaakaponttilautaa kuten seinä, väri tummanvihreä. Lukko ja vedin on uusittu, alkuperäinen painike on poistettu mutta avainkilpi säilynyt. Oven sivussa on ulkopuolinen suljinjousi.

Ovea kehystävät tummavihreät leveät, profiloituneet vuorilaudat, sivuilla ja yläpuolella on rapattu pinta julkisivun tasossa.

Oven sisäpuolella olevat profiloinnit ja rakenne osoittavat, että ovi on entinen 3-jakoinen peiliovi johon on leikattu aukot.

Itäsivun oven oikealla sivulla on ilmeeltään perinteinen pieni ikkuna: kaksi ulosaukeavaa puitetta, pystyvälikarmi, 4+4 ruutua. Puitteet on luultavasti uusittu, niissä on lasituslistat ja uudehkot saranat. Ikkunakarmit ovat julkisivun pinnasta sisäänvedetyt, vuorilistojen päissä on viistetyt kulmat. Ikkun-

nan ja vuorilistan vesipellit ovat vaaleaksi maalattua sinkittyä peltiä.

Pohjoispäädyssä on samanlainen ikkuna kuin itäsivulla.

Länsisivulla on samantyyppinen ulko-ovi kuin itäsivulla. Lautaverhouksen maali on irronnut, vedin on tehty juuresta. Ovea kehystää vaurioitunut tikkurappauskehys, jonka yläpuolinen kotelo on lautavuorattu. Ovelle johtaa puiset porrasaskelmat.

Länsijulkisivua hallitsee takkahuoneen leveä nauhaikkuna, jossa on vierekkäin kuusi yksinkertaista pystypuitetta.

Eteläpäädyssä on takkahuoneeseen johtava vanha lasiaukollinen peiliovi, jonka toinen puolisko on peitetty ulkoa laudoituksella.

Rannan puolella on länsisivulla nurkkakivien ja pyöröhirsien varaan rakennettu lautaterassi, jonka päälle on levitetty vanerilevyt. Terrassin penkit ja pöytä ovat maalaamatonta puuta. Rannalle johtavat maanvaraiset, huonokuntoiset lauta-askelmat.

Eteläpäätyyn liittyy suorakulmaisista kalkki- tai vastaavista kivilaatoista ladottu taso, jota reunustaa graniittinen reunakivi.

4. HUVITUS

SISÄTILAT

Eteinen

Lattia koostuu erilevyisistä laudoista, pinta on himmeä ja ruskeaksi kuullotettu. Seinäpinnat ovat vaalean roosaksi maalattua sileää rappausa. Ulko-oven sisäovi on sileäpintainen valkoinen pariovi.

Väliovet ovat vanhempia täysranskalaisia peiliovia, valkoiseksi maalattuja. Toiseen oveen on kiinnitetty oksasta tehty lakattu vedin.

Takkahuone

Lattia koostuu erilevyisistä laudoista, pinta on himmeä ja ruskeaksi kuullotettu. Leveä jalkalista on väriltään ruskea. Sisäseinissä on sileä, valkoiseksi maalattu levy- tai rappauspinta.

Sisäkattopinta on ohuesti maalattua lautta, jossa on sininen öljymaali-reunus. Taiteilija on maalan-

nut kattopintaan kullanhoitoiset puttohahmot, näkyvät palkit ovat joko maalaamattomat tai ruskeiksi kuultokäsitellyt.

Ovet edustavat rakennusta vanhempaa tyyliä ja on ilmeisesti siirretty esimerkiksi päärakennuksesta muutostöiden yhteydessä.

Takkahuoneen pohjoisseinässä on näyttävä avotakka, jonka muurauksessa on käytetty tummaksi poltettua, kapeaa tiiltä levein saumoin, tulipesän yläpuolella on kuvanveistäjä Gunnar Finnen tekemä pyöreä, valkoiseksi lasitettu reliefi. Tulipesän edessä on lattian tasossa tiilistä ladottu pinta. Takkan vieressä on pukuhuoneeseen johtava perinteinen 3-jakoinen peiliovi, jossa on täysranskalainen profilointi ja profiloitu vuorilista. Kynnyksen pinta-kerroksen alla näkyy vaaleanharmaa maalikerros.

Eteläseinässä on lasiaukollinen peilipariovi, jonka yläosassa on korkeat lasiaukot ja alaosassa matala umpipeili, ovesa ja vuorilistoissa on höyläysprofiili. Ovi on kaksinkertainen, ulko-oven toisen puo-

liskon päälle on naulattu maalaamaton lautaverhous.

Länsiseinän nauhaikkunaan kuuluu yksinkertaiset ulosaukeavat pystysuuntaiset puitteet, puitteissa on umpiolasit sekä uudet sormi- ja tuulihaat. Ikkuna ja ikkunapenkki on maalattu valkoiseksi. Välikarmeissa on profiloitu reuna. Puitteissa on viis-tohöyläys, mutta ei profiilia. Tuuletuspuitteessa on pitkäsalpa ja kromattu painike.

Ikkunapenkki on muotoiltu karniisiprofiilin tapaan, se lienee siirretty vanhemmasta rakennuksesta.

Pesuhuone

Pintoja on uusittu. Lattiapäällysteenä on punaruskea laatta, kooltaan n. 10x10 cm. Seinissä näyttää olevan 1980-luvun laattaa, alaosassa on turkoosi laatoitus, sen reunalla kuviolaattarivi, yläosassa on valkoista laattaa, kooltaan n. 15x20 cm.

Sisäkatto on ruskeaa kuultokäsiteltyä lomalautaa.

Ikkunoiden sisäpuutteet on maalattu valkoiseksi, puitteissa on pitkäsalpa, vuorilistat on kuultokäsitelty ruskeaksi. Ulkopuitteissa on 4+4 ruudun vaakajako ja uudet sormihaat.

Löylyhuoneen ovesa on ruskea pystypaneeli ja kromattu painike. Valaisin on malliltaan pallo.

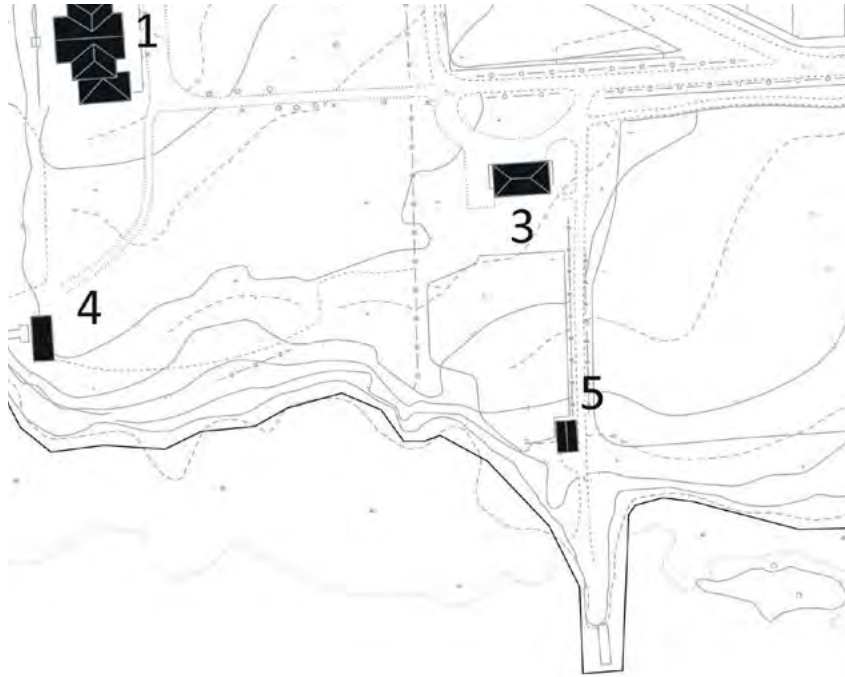
Löylyhuone

Lattiapäällysteenä on tiilenpunainen laatoitus, laatat n. 10x10 cm. Seinäverhouksena on vaakaponttilautaa, joka on yläosaltaan tummunutta. Sisäkatossa on kapeaa lautapaneelia.

Huoltotilan oven painike on saunan puolella puuta, runko on kromattu runko.

5. KONTTORIN SAUNA

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Sauna
Käyttötarkoitus, nykyinen: Sauna
Valmistumisvuosi: mhd. 1970-l. alussa
Kaavoitustilanne: Asemakaava valmisteilla
Kerroslukku: 1
Pinta-ala:
Suunnittelu: Ei selvitetty, HRVV arkistossa piir.
Rakentaminen:-
Muutokset:-
Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon
talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Konttorirakennuksen vierestä rantaa kohti johtavan käytävän suuntainen saunarakennus on yksi-kerroksinen, harjakattoinen puurakennus, jonka eteläpäädyssä on jatkettun vesikaton suojaama kuisti.

Rakennushistoriaa valaisevien dokumenttien puuttuessa esitetään säilyneiden piirteiden perusteella arviona, että sauna on alun perin rakennettu 1950-luvulla, mahdollisesti 1970-l. alussa. Sauna lienee rakennettu palvelemaan konttorirakennukseen sijoitettuja asuntoja.

MUUTOKSET

Rakennus on korjattu perusteellisesti. Ulkovuoraus on mahdollisesti kokonaan uusittu.

SÄILYNEISYYS JA OMINAISPIIRTEET

Harjakattoinen saunarakennus on perustettu paikalla valetun betonisokkelin varaan. Sokkelin pinnassa on muottilaudoituksen jäljet. Kuistin edessä on muutama kiviharkko.

Ulkoseinät on vuorattu pystysuuntaisella lomalaudoituksella, joka on maalattu punamultatyypisellä maalilla.

Loivan vesikaton vesikatteena on alushuovan päälle ladottu punainen sementtitiilikate. Räystäslastat ja tuulilaudat on naulattu kahdesta laudasta ja maalattu valkoiseksi. Räystäät ovat suhteellisen leveät.

Kuistille avautuva pukuhuoneen ikkuna on jaettu vaaka- ja pystyvälipuitteilla limityskuviota noudattaen. Alkuperäisenä säilynyt ulko-ovi on vuorattu kapealla pystysuuntaisella, muotoillulla ns. sisar-

panelilla ja kuultokäsitelty ruskeaksi. Pesutuvan ikkuna on kaksiosainen ja varustettu tuuletusritillä.

Eteläpäätyyn avautuvan pukuhuoneen seinien sisarpaneeliverhous ulottuu lattiasta kattoon. Sisäkatossa on ponttipaneliverhous. Lattia on päällystetty muovimatolla.

Pohjoisessa väliseinässä on ovi pesutilaan, jonka lattia, seinät ja katto on uusittu käyttäen lattiassa tiilenväristä klinkkeriä, seinissä valkoista keraamista laattaa ja puupaneelia ja katossa puupaneelia. Löylyhuoneen seinät ja katto sekä väliovi on verhottu sisarpaneelilla.

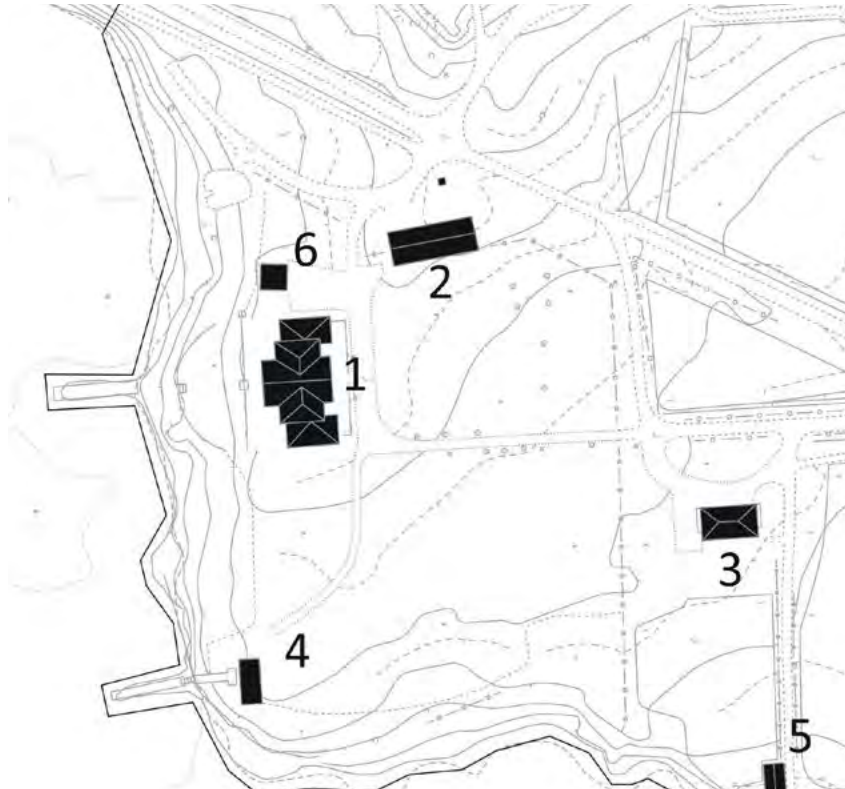
ARVOT

Ei erityisiä arvoja

5. KONTTORIN SAUNA

6. PÄÄRAKENNUKSEN AUTOTALLI

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Autotalli
Käyttötarkoitus, nykyinen: Varasto
Valmistumisvuosi: n. 1960-1970
Kaavoitustilanne: Asemakaava valmisteilla
Kerrosluku: 1
Pinta-ala:
Suunnittelu: Ei tiedossa
Rakentaminen:
Muutokset:
Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon
talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Pohja-alaltaan lähes neliömäinen, loivalla harjakatolla katettu kahden auton rankarakenteinen autotalli sijaitsee päärakennuksen pohjoispäädyn lähellä. Länsipäädyssä on ikkunanauha seinän yläosassa. Autoportin verhous on maalattu vaalean siniseksi. Vesikatteena on aaltopelti.

Ulkovuoraus on järeää, ruskeaksi kuultokäsiteltyä lomalautaa. Sisäseinät ja katto on vuokrattu kova-levyillä.

Rakennusajan arvio on 1960-1970-luku.

ARVOT

Ei erityisiä arvoja

7. ASEMA

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Asema

Käyttötarkoitus, nykyinen: Majoitus-, kokous- ja työhuoneita

Valmistumisvuosi: n. 1911

Kaavoitustilanne: Asemakaava valmisteilla

Kerroslukku: 2

Tilavuus:

Suunnittelu: Mahdollisesti Hyvinkään-Karkkilan liikennepäällikkö Jussi Jansson. Karkkilan asemarakennus oli pääpiirteissään samannäköinen.

Rakentaminen: 1911

Muutokset:

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Kapearaiteinen rautatie Kytäjän kartanolle Hyvinkäältä rakennettiin 1907 ja vihittiin käyttöön maaliskuussa 1908. Vuonna 1911 rataa jatkettiin Karkkilaan ja se valmistui kokonaisuudessaan seuraavana vuonna.

Epävarmojen tietojen mukaan (vaunut.org, Kymiyhtymä-lehti 1951/4 julkaistuna samalla sivulla) Kytäjän aseman olisi suunnitellut rakennusmestari, sittemmin Hyvinkään-Karkkilan liikennepäällikkö Jussi Jansson vuonna 1911 (Hammarbergin inventoinnin mukaan 1906, luultavasti virhe). Radan rakennuksista ainoastaan Hunsala olisi arkkitehdin, Hilding Ekelundin, käsialaa (1923). Karkkilan asema muistutti tyyllillisesti Kytäjän asemaa, mutta oli torneineen hieman monumentalisempi.

Asemarakennus on pohjamuodoltaan hieman epäsymmetrisen T-kirjaimen kaltainen. Pääsisäänkäynti radan puolelta oli keskellä päävolyymin päätyä. Odotussalien lisäksi asemilla tarvittiin virkamieshuoneita, usein ajan asematyypipii-rustuksiin sisältyi myös asuinhuoneisto samassa rakennuksessa. Ilmeisesti myös Kytäjällä kulku

siipirakennukseen sekä yksityisempään toiseen kerrokseen tapahtui vastakkaiselta puolelta.

Vanhimmissa säilyneissä kuvissa aseman hakatuista kiviharkoista tehdylle sokkelille perustettu hirsi-runko oli pystyvuorattu, nurkkalaudat ym. detaljit olivat valkoisiksi maalattuja. Aumattu katto oli peltiä, savupiiput punatiiltä. Valkoiseksi maalatuissa T-ikkunoissa oli pieniruutuinen, jugendiin viittaava yläosa. Sisäänkäyntiin liittyivät jyrkät portaat ja kevyt peltikatos. Jugendiin assosioituviin piirteisiin kuuluivat myös pääjulkisivun koristeaiheen kaaret.

1950-60-lukujen valokuvissa asemarakennus näyttää säilyttäneen ulkomuotonsa pääosin entisellään, mutta peltikate oli vaihtunut tiileen. Väritys oli vaalea. Postikorttikuvassa näkyvät ”Juuret Hyvinkäällä” (Harkoma-Laine 1978)-kertomuksissa mainitut muotoonleikatut istutukset: ”Myös Kytäjän asema oli ihan oikea asema: oven päällä luki Kytäjä, ja ulkona oli palloiksi leikattuja pieniä puita, lipputanko ja penkki, jota kiersi pensasaita. Keltaisen tavaravajan takana oli vielä hevospuomi-kin.” (sitaatti Mäkelä 2000, s. 58).

MUUTOKSET

Liikenne radalla päättyi 1967, minkä jälkeen rata purettiin. Asemarakennus pysyi ulkomuodoltaan lähes muuttumattomana aina 2000-luvulle asti. 2000-luvun vaihteeseen säilyivät arviolta 1950-luvun tiilikatto, alkuperäiset ikkunat, ulkoverhous, betoniportaat (?) ja sisäänkäyntikatos.

Asemarakennus on ollut mm. asuinkäytössä, ja on nyt korjattuna myös toimisto- ja kokouskäytössä. 2000-luvun korjauksessa asema on saanut peltika-

7. ASEMA

ton ja uudet, vanhoja pintapuolisesti mukailevat, yksityiskohdiltaan järeät ikkunat. Toisessa kerroksessa on suurennettu pääjulkisivun ikkunaa, mikä on osittain hävittänyt vaaka- ja pystylaudituksen vuorottelulla muodostettua kaarikuviota. Luonnonkivisokkeli on edelleen näkyvissä. Julkisivun peiterimaverhous on mahdollisesti vanhaa, samoin avoräystäällä veistetyt puukonsolit. Jossakin muutosvaiheessa ilmeisesti kellaria syvennettäessä takanurkkaan on lisätty kellariporras tms, tämä osa on betoniperustuksille pystytetty, pulpettikattoinen ja verhoiltu vanhaa julkisivua mukaillen. Takasivun sisäänkäynteihin on lisätty uusi katos. Pääovi ja muutkin ovet ovat 2000-luvulta, sisäänkäyntiportaita on muutettu ja ne on verhoiltu. Kevyt peltikatos on kuitenkin ilmeisesti säilynyt.

Sisätilajärjestelyä on muutettu purkamalla väliseiniä, niin että keskelle runkoa on muodostunut porrashalli, jonka yhteydessä on uusi kylpyhuone. Pinnat lähes poikkeuksetta ovat uusia, 2000-luvulla valittuja.

Hyvinkään postimerkkikerhon www-sivut

SÄILYNEISYYS JA OMINAISPIIRTEET

Ulkoasun yleisilme on pääosin säilynyt. Takanurkkaan on lisätty pulpettikattoinen porras, takasivulle on lisätty uusi katos. Pääovi, muut ovet ja ikkunat ovat 2000-luvulta, sisäänkäyntiportaita on muutettu. Sisätiloissa ei ole mainittavia säilyneitä piirteitä tai materiaaleja, lukuun ottamatta kantavia seinälinjoja.

ARVOT

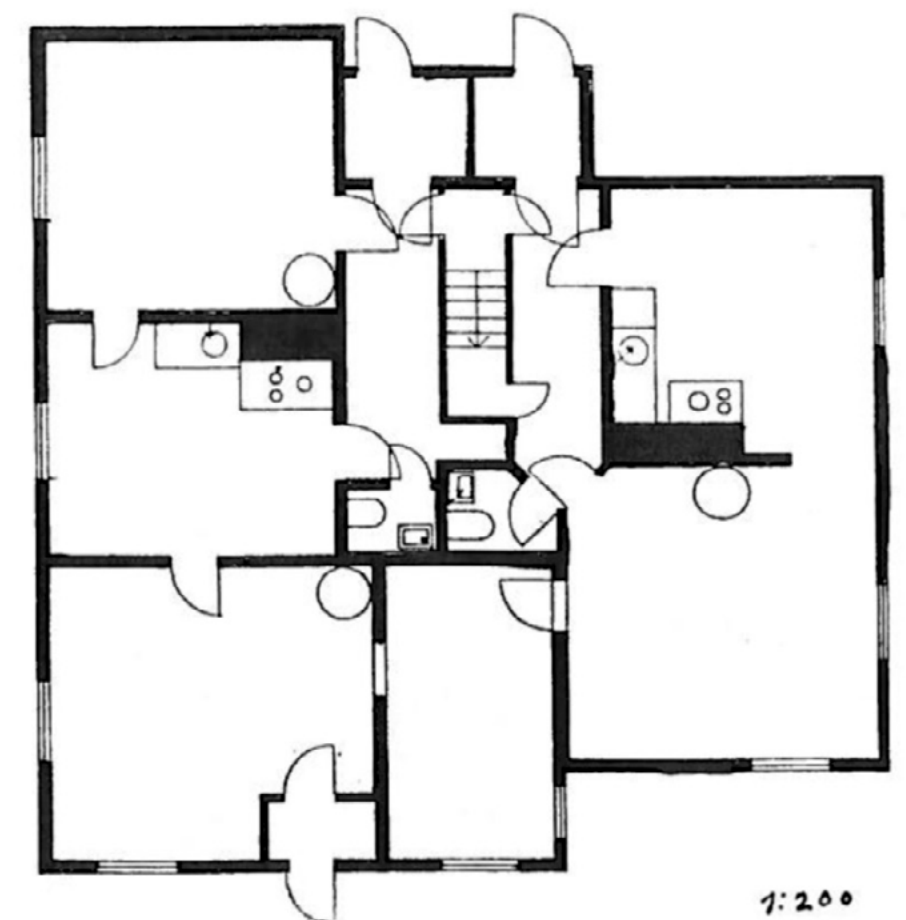
Kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot.

SUOSITUKSET

Ulkoasu tulee säilyttää ja muuttuneita osia mahdollisuuksien mukaan palauttaa alkuperäisiä ominaispiirteitä noudattavalla tavalla. Korjaukset ja muutokset tulee harkita ja suunnitella huolella sekä toteuttaa suojelukohteessa soveliaita menetelmiä ja materiaaleja käyttäen. Julkisivun alkuperäinen väritus on syytä selvittää väritutkimuksen avulla.

Mäkelä, 1990-luku

1. krs pohjakaavio 1990-l. (Mäkelä 1990-l) . Väliseiniä ja porras on sittemmin purettu ja on rakennettu uusi sisäporras sekä kylpyhuone.

7. ASEMA

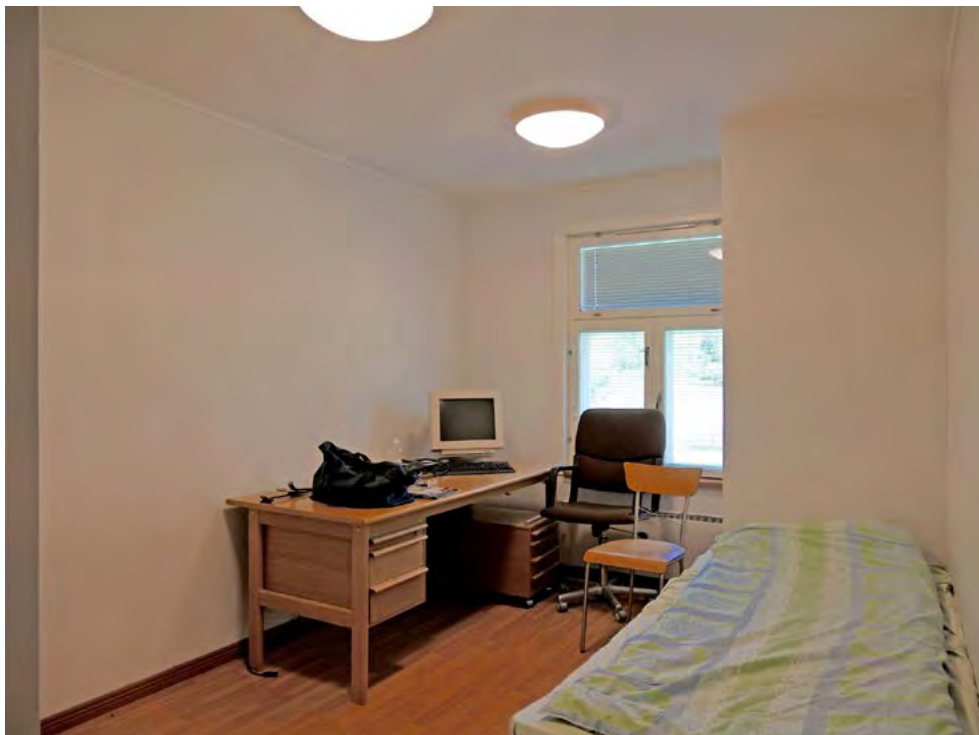
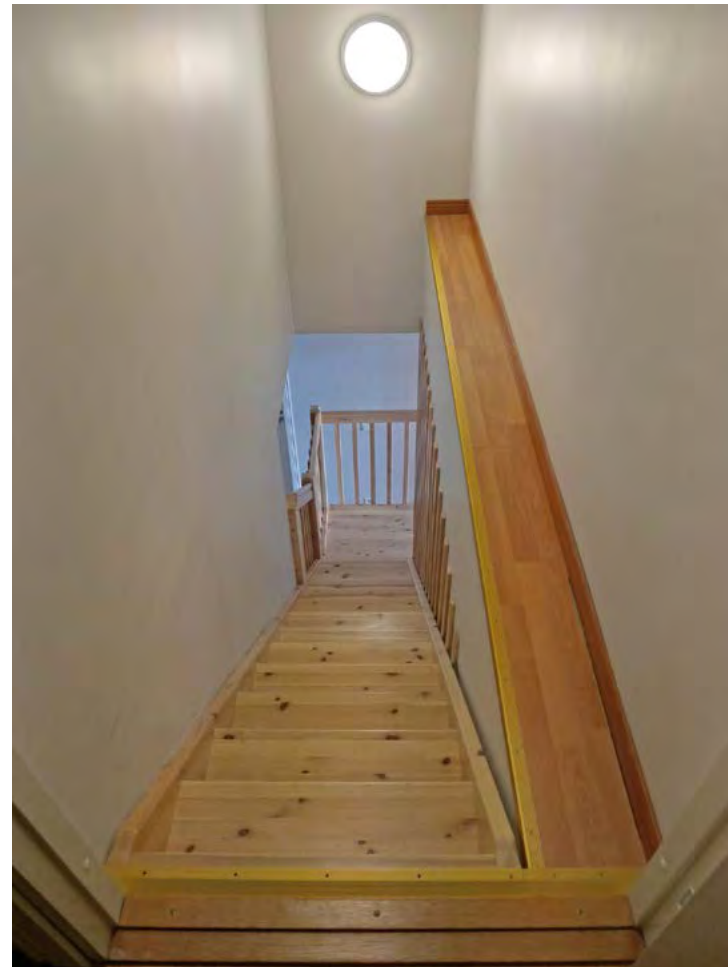
7. ASEMA

7. ASEMA

7. ASEMA

8. ASEMAN VARASTO

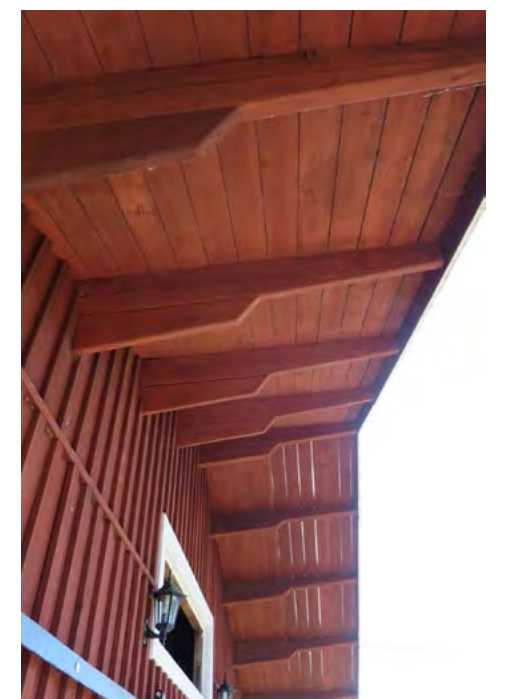

KOHDETIEDOT

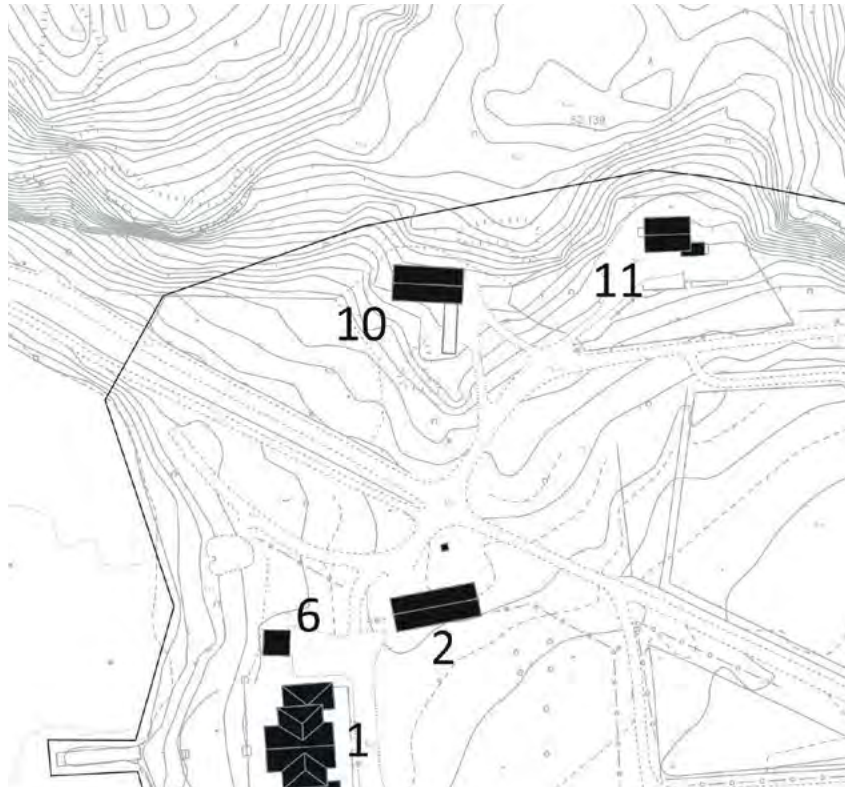
Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Varasto
Käyttötarkoitus, nykyinen: varasto
Valmistumisvuosi: 2000-l.
Kaavoitustilanne: Asemakaava valmisteilla
Kerrosuku: 1
Pinta-ala: arvio 50 m²
Suunnittelu:-
Rakentaminen:-
Nykytilanteen inventointi: 2016

8. ASEMAN VARASTO

10. PUUTARHURIEN TALO

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Asuinrakennus
Käyttötarkoitus, nykyinen: Asuinrakennus
Valmistumisvuosi Arvio: 1910-1930-luku
Kaavoitustilanne:
Kerrosluvu: 2
Pinta-ala: (ei mitattu)
Suunnittelu:(piirustuksia ei ole löytynyt)
Rakentaminen: rapattu puurakennus
Muutokset: Öljysäiliö, lämmitys
Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon
talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Pitkänomainen, puolitoistakerroksinen, kellarilla varustettu asuinrakennus sijaitsee kartanon päärakennuksen pohjoispuolella melko jyrkässä rinneessä, jossa on ollut hoidettu, säännönmukainen hyötypuutarha. Rakennuksen kaakkoiskulman edessä on muurattu jäännös entisestä kasvihuoneesta.

Rapattu puurakennus on perustettu lautamuotipintaiselle betonisokkelille. Julkisivu on rapattu ainakin osittain tiheän verkon varaan, joka on päädyssä osittain näkyvissä. Päädyn yläosa on verhottu pystylaudoituksella.

1. kerroksessa ja päädyssä on isohkot, neliönmuotoiset ikkuna-aukot, jotka on jaettu pysty- ja välikarmeilla kuuteen osaan. Vesikate on punaista muovipinnoitettua tiilijäljitelmäpeltiä. Alemman katonlappeen yläosassa on ullakkokerroksen asuntojen kattoikkunat. Rakennukseen kuuluu kaksi punaiseksi maalattua, pellitettyä savupiippua.

Pohja- ja ullakkokerrokset on jaettu asunnoiksi, joiden väliseinät ovat pääosin vanhoja, pääosin kantavia seiniä.

MUUTOKSET

Vesikate on uusittu 2000-luvulla. Huonejaossa ja sisäpintojen materiaaleissa on tehty muutoksia.

SÄILYNEISYYS JA OMINAISPIIRTEET

Ikkunat ovat säilyneet 1900-luvun alkupuolelta. Käytävätiloissa ja osassa huoneissa on säilynyt alkuperäisiä peiliovia, paneliverhouksia ja listoja sekä peltipintainen uuni.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot, mahdollisesti rakennushistorialliset arvot.

SUOSITUKSET

Ulkoasu tulee säilyttää ja muuttuneita osia mahdollisuuksien mukaan palauttaa alkuperäisiä ominaispiirteitä noudattavalla tavalla. Julkisivun alkuperäinen väritys ja toteutustapa on syytä selvittää. Sisätilojen tilaratkaisut tulee säilyttää, samoin kiinteän sisustuksen säilyneet osat.

10. PUUTARHURIEN TALO

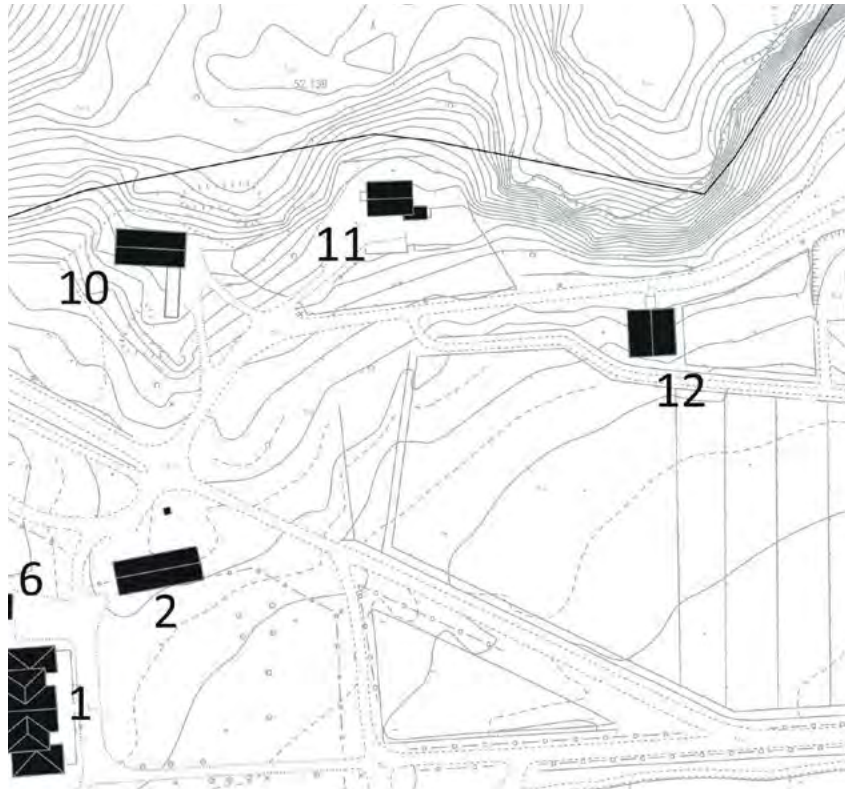
10. PUUTARHURIEN TALO

10. PUUTARHURIEN TALO

11. KUKKULINNA

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Aauinrakennus
Käyttötarkoitus, nykyinen: Asuinrakennus
Valmistumisvuosi: 1940-l.
Kaavoitustilanne:
Kerrosluvu: 2
Pinta-ala:(ei tarkistettu)
Suunnittelu: piirustukset kartanon arkistossa
Rakentaminen: 1940
Muutokset: Sisätilat, julkisivut
Nykytilanteen inventointi: 2016
talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Isännöitsijän asunnoksi rakennettu Kukkulinna sijaitsee puutarhamaisella tontilla alueen pohjoisosan rinteessä.

Kaksikerroksinen, loivalla harjakatolla varustettu rakennus on rapattu. Julkisivussa on säännölliset neliömäiset ikkuna-aukot ja kaakkoiskulmassa on avoin katos, jota on jatkettu oleskeluterassiksi.

Sisäänkäyntikatos on länsipäädystä.

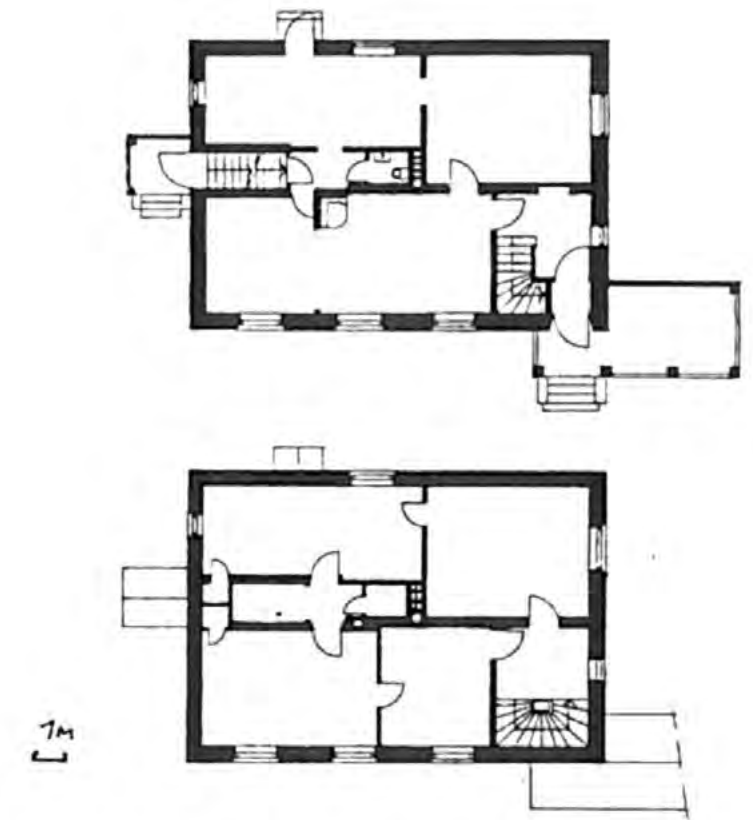
Julkisivut on rapattu, maalattu vaaleankeltaiseksi, vesikatteenä on konesaumattu pelti.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot.

SUOSITUKSET

Ulkoasu tulee säilyttää ja muuttuneita osia mahdollisuuksien mukaan palauttaa alkuperäisiä ominaispiirteitä noudattavalla tavalla. Julkisivun alkuperäinen värit on syytä selvittää .

Pohjakaavio (Mäkelä)

12. VIILJAMAKASIINI

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Viljamakasiini

Käyttötarkoitus, nykyinen: Varasto

Valmistumisvuosi: 1860-l., Constantin Linder tilaaja

Kaavoitustilanne:

Kerrosluvu: 3

Pinta-ala: (ei mitattu)

Suunnittelu: 1860-luvulla, mahdollisesti arkkitehti Carl Albert Edelfelt (piirustus on tietyvästi kartanon arkistossa)

Muutokset: Korjaustyöt, rakenteita uusittu

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Kolmessa kerroksessa varastotilaa sisältävä viljamakasiini sijaitsee kartanoalueen ylärinnettä myötäilevän tien varrella. Sen alapuolella levittäytyvät kartanon talouskeskuksen entiset viljapellot.

Lohkokivestä kuivaladotulle kivijalalle perustettu rakennus on lamasalvottua, piilukirveellä tasattua hirttä. Seiniä jäsentävät följarit. Välipohja- ja pilari-rakenteet on veistetty hirrestä. Kaikilla julkisivuilla on lautaluukuilla suljetut aukot.

Loivan harjakaton vesikatteena on aaltopeltikate.

Toiseen kerroksen portille johtaa puurakenteinen luiska. Lamasalvottu makasiini on ulkopuolelta vuorattu vaakasuuntaisella keilapontilla ja yläosaltaan pystysuuntaisella ponttilaudoituksella. Rakennusajalle tyypillisen tapaan päädyissä on räystään konsolikannattajien alareunaa korostava jakolista.

Tunnusomaisia yksityiskohtia ovat veistetyt ikkunakehysten puuleikkaukset ja koristeelliset räystääkannattajat.

MUUTOKSET

Vesikate on muuttunut, rakenteita on uusittu paikoin.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset, rakennushistorialliset, arkkitehtoniset ja maisemalliset arvot.

Edustava, aikansa tyyli-ihanteita ilmentävä maatala-arkkitehtuurin komea, hyvin säilynyt esimerkki, joka on Constantin Linderin aikaisen vilkkaan rakennusvaiheen harvoja säilyneitä rakennuksia. Rakennus on mahdollisesti tunnetun arkkitehdin

Carl Albert Edelfeltin suunnittelema. Kartanon arkistossa kerrotaan olevan signeerattu julkisivupiirustus.

SUOSITUKSET

Rakenteet, ulkoasu ja yksityiskohdat tulee säilyttää ja muuttuneita osia mahdollisuuksien mukaan palauttaa alkuperäisiä ominaispiirteitä noudattavalla tavalla. Tavanomaisesta huollosta ja kunnostamisesta poikkeavat korjaukset ja muutokset tulee harkita ja suunnitella huolella sekä toteuttaa suojelukohteessa soveliaita menetelmiä ja materiaaleja käyttäen. Julkisivun alkuperäinen väritus on syytä selvittää väritutkimuksen avulla.

12. VILJAMAKASIINI

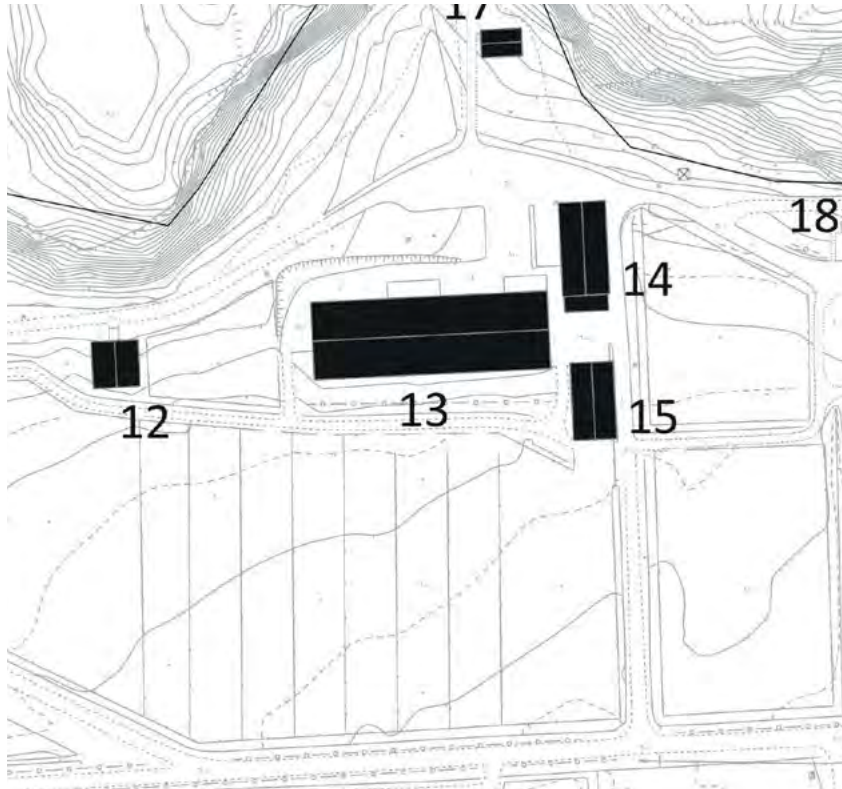
12. VILJAMAKASIINI

12. VILJAMAKASIINI

13. MANEESI

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Maneesi

Käyttötarkoitus, nykyinen: Maneesi

Valmistumisvuosi: 1988

Kaavoitustilanne:

Kerrosuku: 1

Pinta-ala: (ei mitattu)

Suunnittelu: (piirustuksia ei löytynyt)

Rakentaminen: 1988

Muutokset: (ei tietoja)

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Varsin näkyvällä paikalla kartanon talouskeskuksen entisen viljelymaiseman reunalla sijaitseva maneesi on rakennettu 1980-luvulla. Paikalla on ennenkin sijainnut talousrakennuksia.

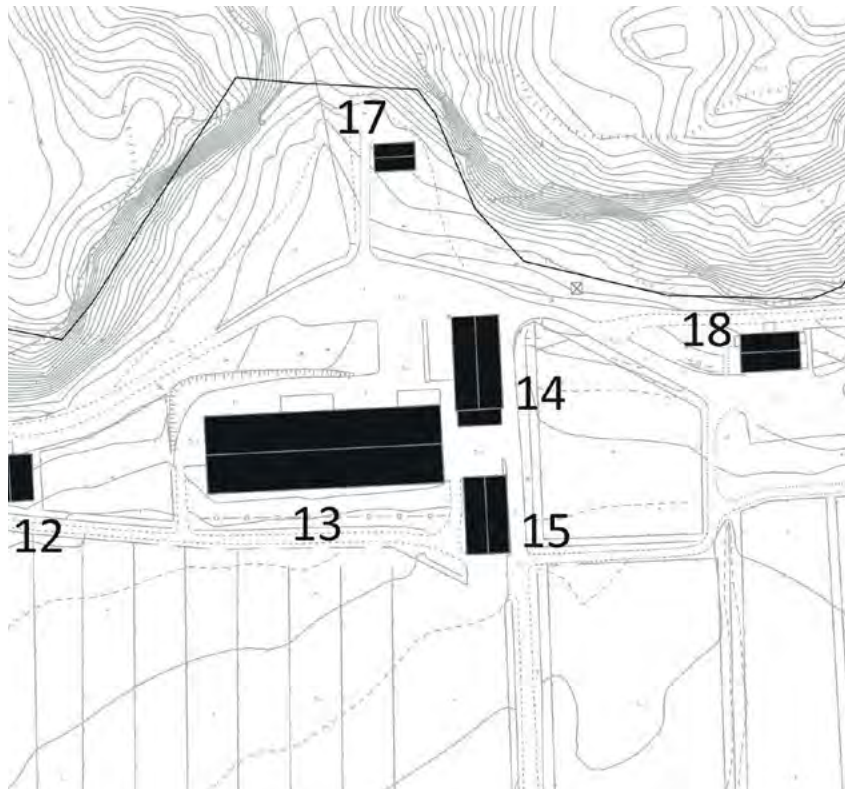
Pitkänomainen, harjakattoinen rakennus on lautoverhottu ja maalattu punaiseksi. Vesikatteena on punainen tiilijäljitelmäpeltikate. Ikkunakehyksiin liittyy omaperäinen holvikaariaihe.

ARVOT

Ei erityisiä kulttuurihistoriallisia arvoja. Rakennuksella on hallitseva asema kartanon talouskeskuksen rakennetussa kulttuuriympäristössä.

14. RATSUTALLI

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Navetan osa

Käyttötarkoitus, nykyinen: Ratsutalli

Valmistumisvuosi: Arvio: 1920-l.

Kaavoitustilanne: Osayleiskaava:

Kerros-luku: 1

Pinta-ala: Ei mitattu, arvio n. 400m²

Suunnittelu: (ei tiedossa)

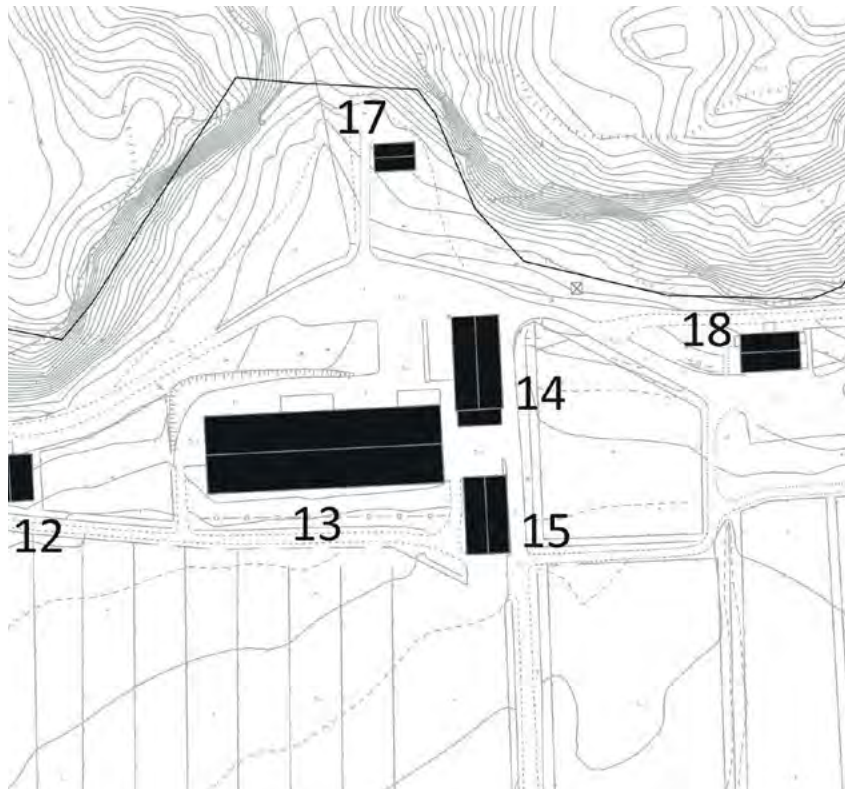
Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon
talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

14. RATSUTALLI

15. HALKOVAJA

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Entinen lantala, navettaan liittyvä

Käyttötarkoitus, nykyinen: Varasto

Valmistumisvuosi:

Kaavoitustilanne: Osayleiskaava

Kerros-luku: 1

Pinta-ala: Ei mitattu, arvio n. 300 m²

Suunnittelu: Piirustuksia ei ole tiedossa

Rakentaminen: 1940 jälkeen

Muutokset: Julkisivua on kunnostettu 2000-luvulla ja itäsisivun oviaukkojen yläosat on laudoitettu umpeen.

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Puretun navetan lantalaan betonirakenteet on säilytetty osana myöhemmin rakennetun varaston ulkoseinää. Lantala näkyy vuonna 1938 otetussa viistokuvassa.

Rankarakenteinen, harjakattoisen rakennuksen ulkoseinät on maalattu punamullan sävyyn, räystäslaudat on maalattu valkoiseksi ja päätyovi on maalattu seinän sävyyn. Betoniosat on maalattu valkoiseksi. Kattokulma toistaa ratsutallin (14) kattokulmaa.

Pohjaltaan L-muotoinen navetta ilmakuvasa vuodelta 1938/ Sotamuseon arkisto. Itä-länsisuuntainen siipi on myöhemmin purettu ja sen paikalla on nykyään maneesi.

ARVOT

Varastorakennus muodostaa osan tunnusomaista maatalouden tuotanto- ja hyötyrakennusten sarjaa, joka sijoittuu entisen peltoaukean pohjoisreunaan.

SUOSITUKSET

Rakentamistapa on ympäristölle ominainen ja toimii mallina vastaaville uudisrakennushankkeille.

15. HALKOVAJA

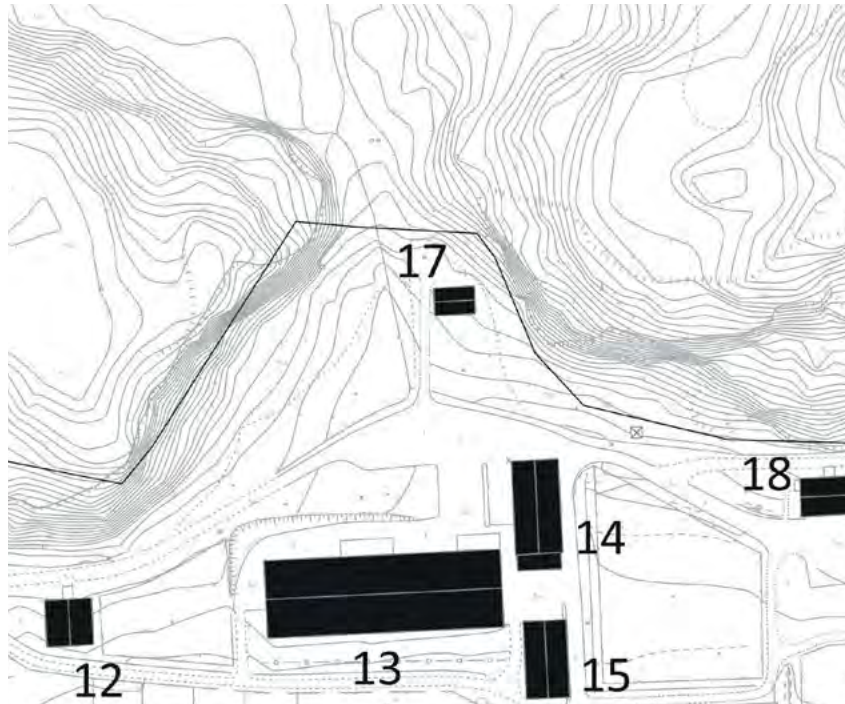

Maneesin, vajan ja ratsutallin muodostama ryhmä 1990-luvun lopulla. Ominaispiirteitä ovat punaiset ja tiilen sävyiset vesikatot, punatiili ja punamullan sävyyn maalatut ulkoseinät Kuva Teija Mäkelä.

Vajan itäsivu, kuva 2016.

17. ANTINLAMPI

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Asuinrakennus

Käyttötarkoitus, nykyinen: Asuinrakennus

Valmistumisvuosi:

Kaavoitustilanne: Osayleiskaava

Kerrosluku: 1 1/2

Pinta-ala: Ei mitattu, arvio 120 m²

Suunnittelu: Ei ole tiedossa, rakennuksessa on har-
kitut mittasuhteet ja yksityiskohdat.

Rakentaminen: Ennen vuotta 1938, todennäköisesti
Väinö Vähäkallion omistajakaudella.

Muutokset Asunnon peruskorjaus. Sokkelin viereen
lisätty rännikaivot.

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon
talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Puolitoistakerroksinen, umpinaiselle kellarille pe-
rustettu puurunkoinen, puolitoistakerroksinen
asuinrakennus, jossa on punaiseksi maalattu lau-
tavuoraus, vaakasuuntaiset pieniruutuiset ikkunat
ja melko jyrkkä harjakatto, vesikatteena tiilenpu-
nainen peltikate, tiilikattojäljitelmä. Sisääntulo-
kuisti on pohjoissivulla.

Rakennusajan arvio on 1930-luku.

SÄILYNEISYYS JA OMINAISPIIRTEET

Rakennus on pääpiirteittäin säilyttänyt
1920-1930-luvun arkkitehtuurille ominaisen il-
meensä. Ikkunapuitteissa on alkuperäiset höyläys-
profiilit ja lasitus kittisaumalla. Asunnossa on säi-
lynnyt useita peiliovia ja listoja.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset, rakennushistorialliset ja
maisemalliset arvot.

SUOSITUKSET

Ulkoasu tulee säilyttää ja muuttuneita osia mah-
dollisuuksien mukaan palauttaa alkuperäisiä omi-
naispiirteitä noudattavalla tavalla.

Rakennuksen eteläsivu 2016.

Rakennuksen eteläsivu n. 1999, kuva Teija Mäkelä

17. ANTINLAMPI

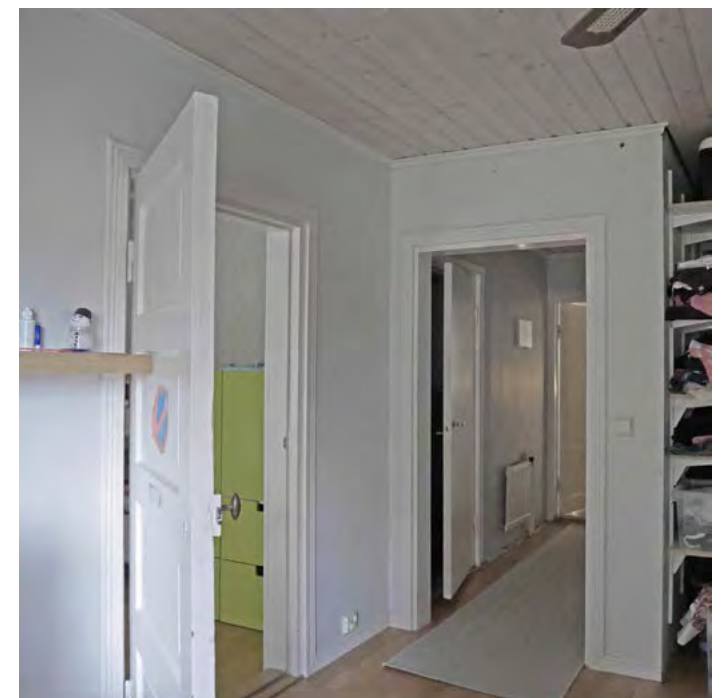
Itäpääty. Korjauksen yhteydessä on lisätty räystäskourut, syökytorvet ja rännikaivot.

Säilynet ikkunat, uusitut vuorilaudat.

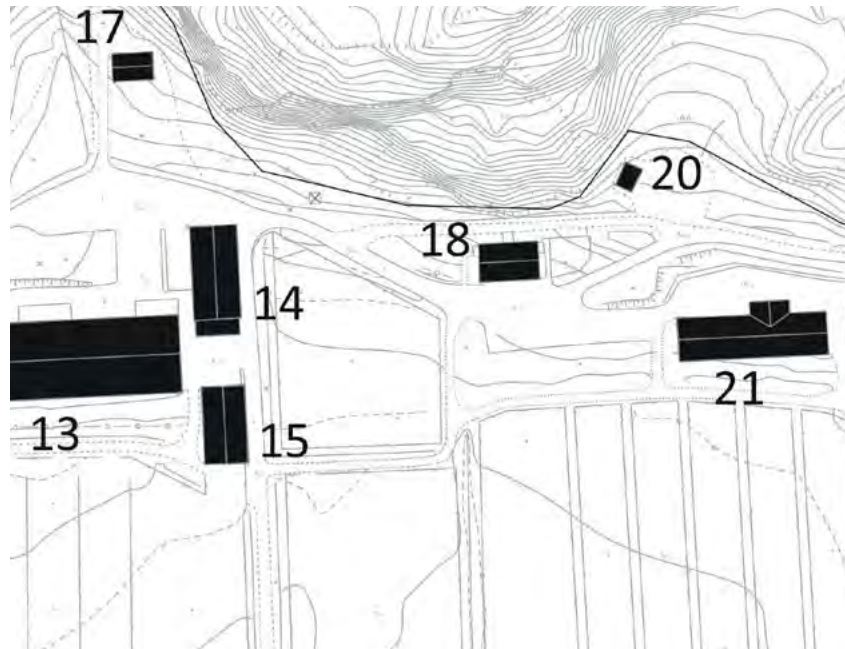

Pohjoissivulla on kaksi sisäänkäyntiä ja uudehko kuisti..

Rakennuksessa on säilynyt 1930-luvulle tyypillisiä peiliovia.

18. KALLELA

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Työväenasunto

Käyttötarkoitus, nykyinen: Pienkerrostalo

Valmistumisvuosi: 1941-1948

Kaavoitustilanne: Osayleiskaava

Kerros-luku: 2

Pinta-ala: Ei mitattu, arvio n. 400m²

Suunnittelu: Väinö Vähäkallio (oletus, piirustukset kartanon arkistossa signeeraamatta)

Rakentaminen: Muuratut rapatut ulkoseinät, run-gossa

muurattuja ja betonirakenteita.

Muutokset: Pohjakerroksen autotallit on muutettu asunnoiksi.

Asuntoja on peruskorjattu.

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Talvisodan jälkeen pika-asutuslait velvoittivat tilal-liset luovuttamaan maata asutustarkoituksiin. Ky-täjän kartanon maille syntyi noin 50 pika-asutus-tilaa ja kartanon vanhoihin työväenrakennuksiin majoitettiin karjalaisia uudisasukkaita. Kartanon työväelle rakennettiin uusia asuinrakennuksia, ku-ten Kallela, Seppien talo ja tilanhoitajan asunto Kukkulinna. (Mäkelä 2000, 74)

Alkuperäisten piirustuksen mukaan 1. kerroksessa kaksi asuntoa, joissa 2h , k + wc sekä omat sisään-käynnit päädyistä. 2. kerroksessa on kaksi asun-toa, joissa on 3h + k. Molemmissa asunnoissa yksi huoneista on helposti vuokrattavissa ulos.

Rakennuksessa on roiskerapatut julkisivut ja pu-nainen tiilijäljitelmäpeltikate.

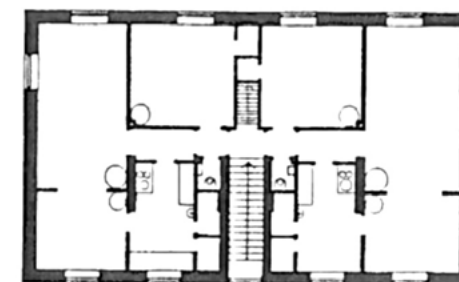
SÄILYNEISYYS JA OMINAISPIIRTEET

Pohjakerroksen autotallit on muutettu asunnoiksi.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset arvot, rakennus edustaa jäl-leenrakennuskauden rakentamista kartanoympä-ristössä.

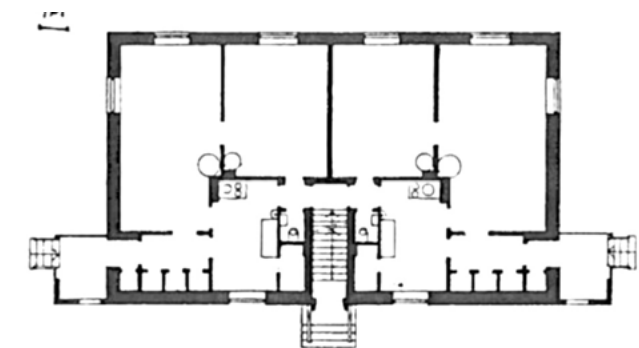
Pohjakaavio (Mäkelä 2000)

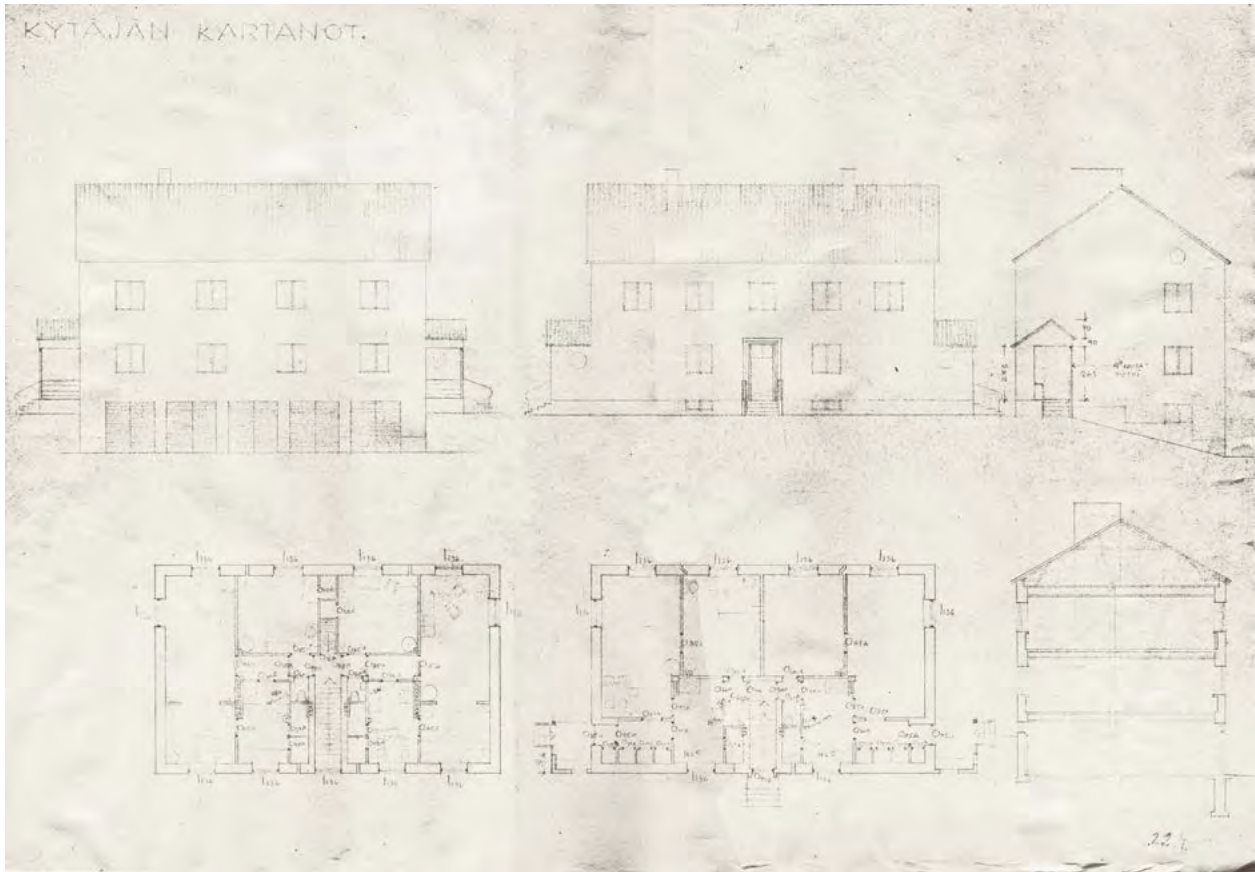
Kallela kuvattuna 1948.

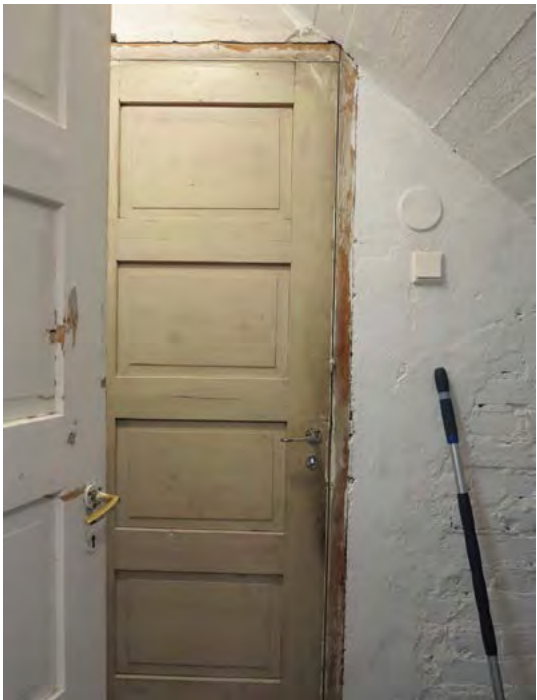
Kallelan edessä on vielä 2000-luvun vaihteessa ollut kaksiker-roksinen meijerirakennus.

18. KALLELA

Piirustukset, kartanon arkisto.
1. kerroksessa on kaksi asuntoa, joissa 2h, k + wc. 2. kerroksessa on kaksi asuntoa, joissa on 3h +k.

20. PALOKUNNAN VAJA

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Palokunnan vaja

Käyttötarkoitus, nykyinen: Varasto

Valmistumisvuosi: 1900-1930

Kaavoitustilanne: Osayleiskaava

Kerros-luku: 1

Pinta-ala: Ei mitattu, arvio n. 16 m²

Suunnittelu: Ei tietoa

Rakentaminen: Palokunnan vaja on saatettu rakentaa 1900-luvun alussa perustetun sahan ja kapearaiteisen radan takia.

Muutokset: Rakennus on edelleen kylmä varastorakennus.

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Palokunnan vaja on mahdollisesti rakennettu jo 1900-luvun alussa, mutta se saattaa hyvin olla 1920-luvulta.

Rankarakenteinen, harjakattoinen pystyrimavuurattu vaja on varustettu kolmella oviaukolla.

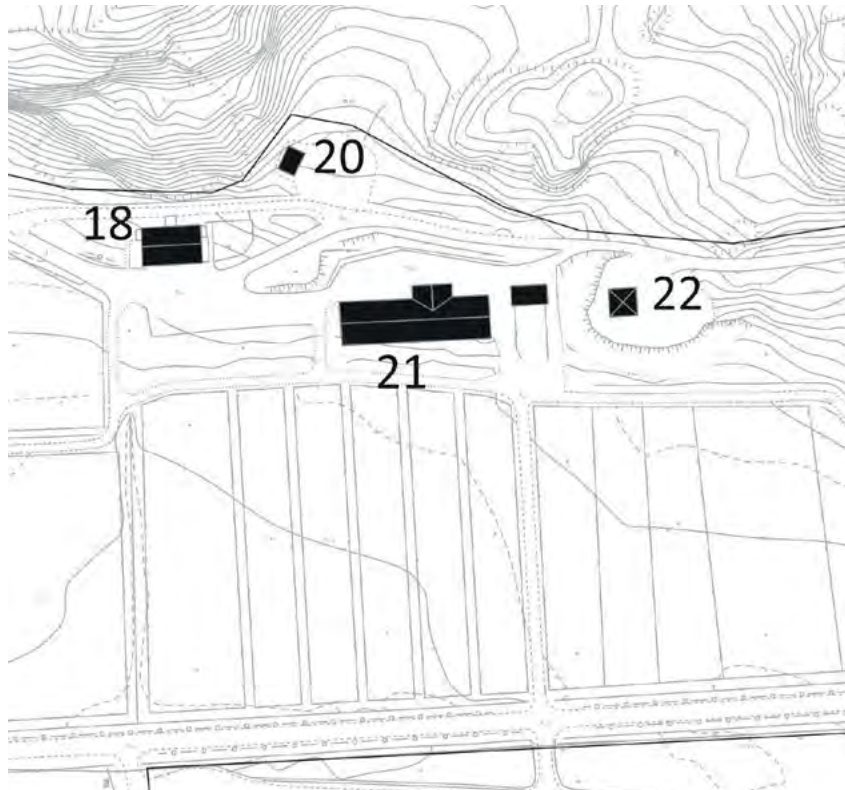
Rakennus on nykyään sisältä vuorattu vanerilla ja sitä käytetään varastona.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset arvot, rakennus täydentää kartanon maataloustuotantoa ja pienimittakaa-vaista teollisuutta edustavaa rakennuskantaa.

21. RAVITALLI

KOHDETIEDOT

Valmistumisvuosi: 1905-1925

Kaavoitustilanne: Osayleiskaava

Kerrosluke: 1

Pinta-ala: Ei mitattu, arvio 600 m²

Tilavuus: Ei mitattu

Suunnittelu: Suunnitelmat ovat todennäköisesti joko Hjalmar Linderin teollisen toiminnan laajentamisen kaudelta tai 1920-luvulta

Rakentaminen: 1905-1925

Muutokset: Rakennus on sisältä täysin uudistettu.

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Tallirakennus on todennäköisesti joko Hjalmar Linderin ajalta teollisen toiminnan laajentamisen kaudelta tai 1920-luvulta. Avoimen viljelymaisan äärelle sijoittuva suurikokoinen satulakattoinen rakennus on maisemassa hallitseva.

Rakennukseen on aiemmin kuulunut taitekattoinen siipiosa ja ullakolle on johtanut tien suunnalta silta. Länsipuolella on uudehko satulakattoinen konesuoja ja betoniseinäinen rakennelma, todennäköisesti lantala.

Julkisivut on muurattu punatiilestä holvatuin ikkuna-aukoin, ullakon päädyt ovat lautta. Vesikatteena on ollut tiilikate, nykyisin vesikatto on peltiä.

MUUTOKSET

Rakennus on sisältä täysin uudistettu.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot.

Talli ja vanhan tallin vaja. HyKM

Asemapiirros v. 1996, Hyvinkään rvv

21. RAVITALLI

Maastoprofiilia on muokattu rakennuksen seinustalla.

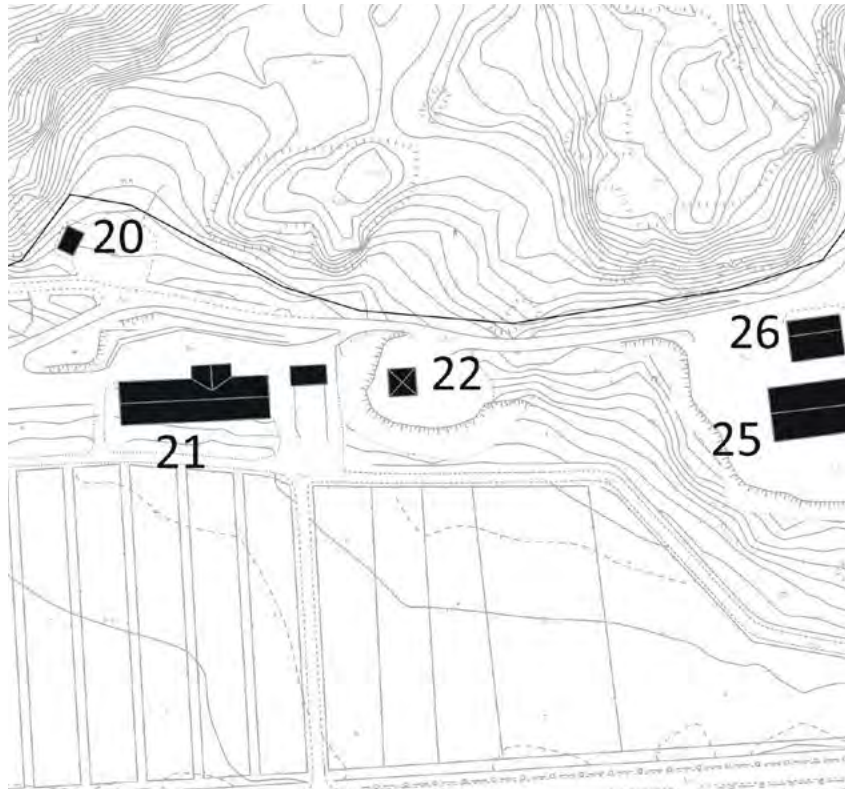
Rakennuksen ulkokuori on säilynyt j sitä on korjattu, sisäpuolinen rakenteellinen uudistus on ollut perusteellinen.

Rakennus on sisältä täysin uudistettu.

22. KENGITYSPAJA

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Kengityspaja
Käyttötarkoitus, nykyinen: Varasto
Valmistumisvuosi: 1890-1920
Kaavoitustilanne: Osayleiskaava
Kerrosluku: 1
Pinta-ala: Ei mitattu, n. 40 m²
Suunnittelu: 1890- 1920
Rakentaminen: 1890-1920
Muutokset:
Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon
talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Kengityspaja sijaitsee tallin suunnalta nousevan tien varrella, kalliorinteen tasanteella. Pohjamuodoltaan neliömäinen, hakatuista kiviharkoista rakennetulle sokkelille pystytetty lyhytnurkkainen lamasalvottu hirsirakennus on katettu aumatulla vesikatolla, jonka räystäskannattajia on käsitelty puuleikkauksin. Vesikatteena on uudehko saumattu rullapelti.

Pohjoissivulla on uudehko pariovi. Pienet, viistettyyn yläosaan päättyvät ikkunat muistuttavat 1900-luvun vaihteen maatilamallipiirustuksia. Yksityiskohtien perusteella rakennusajaksi voidaan arvioida lähinnä 1890- 1910.

SÄILYNEISYYS

Rakennus on varsin hyvin säilynyt . Rakennuksen sisätilaa ei ollut mahdollista nähdä inventoinnin yhteydessä.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset, rakennushistorialliset ja ympäristöarvot.

Kuva Teija Mäkelä, 1999.

Rakennuksen koillisnurkka.

22. KENGITYSPAJA

Puuleikkauksin veistetty räystäskannattaja on 1800-1900-luvun vaihteen puuarkkitehtuurille ominainen piirre.

Räystäskannattaja.

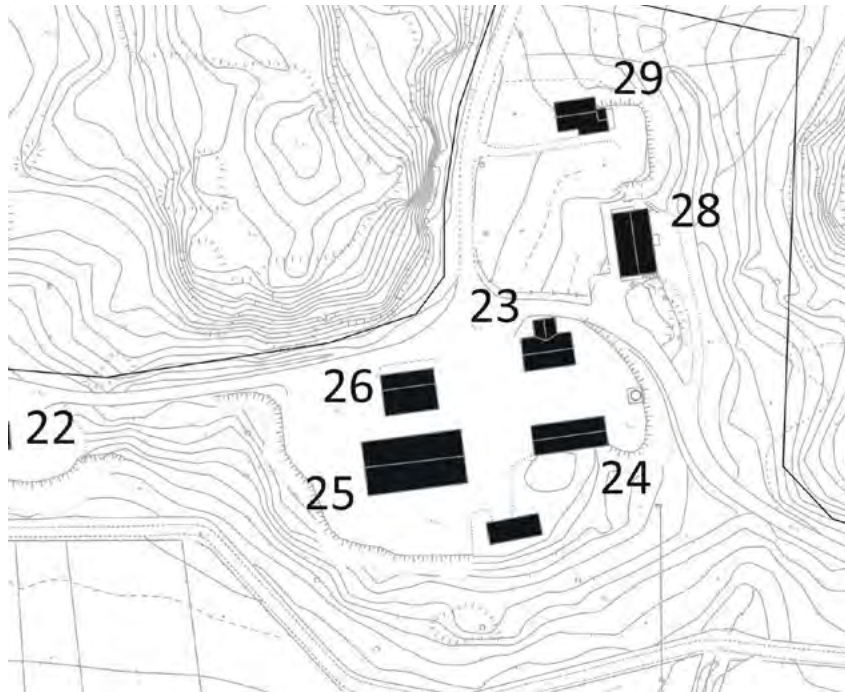

Ikkunoiden muoto edustaa 1900-luvun vaihteen maatalousrakennusten mallikirjoille ominaista tyyliä.

Kiviharkkosokkelille perustettu, käsin piilotettu hirsirunko.

23. PAJA

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Paja
Käyttötarkoitus, nykyinen: Paja
Valmistumisvuosi: 1905-1925
Kaavoitustilanne: Osayleiskaava
Kerros-luku: 1
Pinta-ala: Ei mitattu, arvio n. 150 m²
Suunnittelu: Piirustuksia ei ole tiedossa
Rakentaminen: Pajarakennus on todennäköisesti rakennettu joko 1910- luvulla Hjalmar Linderin uudistusten yhteydessä tai 1920-luvulla.
Muutokset: Oviaukkoa lukuun ottamatta ei mainittavia muutoksia
Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Punatiilinen pajarakennus on todennäköisesti rakennettu joko 1910- luvulla Hjalmar Linderin uudistusten yhteydessä tai 1920-luvulla Leopold Lerchen tai Nobel Standardin omistajakaudella.

Rakennuksessa on massiiviset tiilestä muuratut kantavat seinät ja teräsbetoniyläpohja. Ikkunauukkojen päällä on segmenttiholvi, samoin matalan siiven oviaukon päällä. L-muotoisen rakennuksen kaikissa päätykolmioissa on pyöreä, rapattu muurisyvennys. Julkisivut ovat puhtaaksimuurattua punatiiltä. Vesikatteena on sementtitiilikate. Pieniruutuisten puuikkunoiden lasitus on jälkikäteen tehty listoilla.

MUUTOKSET

Rakennus on edelleen pajakäytössä eikä siinä ole suoritettu merkittäviä muutoksia. Leveä, suorakulmainen pääportti on betonikehän tukema, joka vaikuttaa jälkikäteen tehdyttä.

ARVOT

Kulttuurihistorialliset, rakennushistorialliset, arkkitehtoniset ja maisemalliset arvot.

SUOSITUKSET

Ulkoasu tulee säilyttää

Leveä, suorakulmainen pääportti on betonikehän tukema, joka vaikuttaa jälkikäteen tehdyttä.

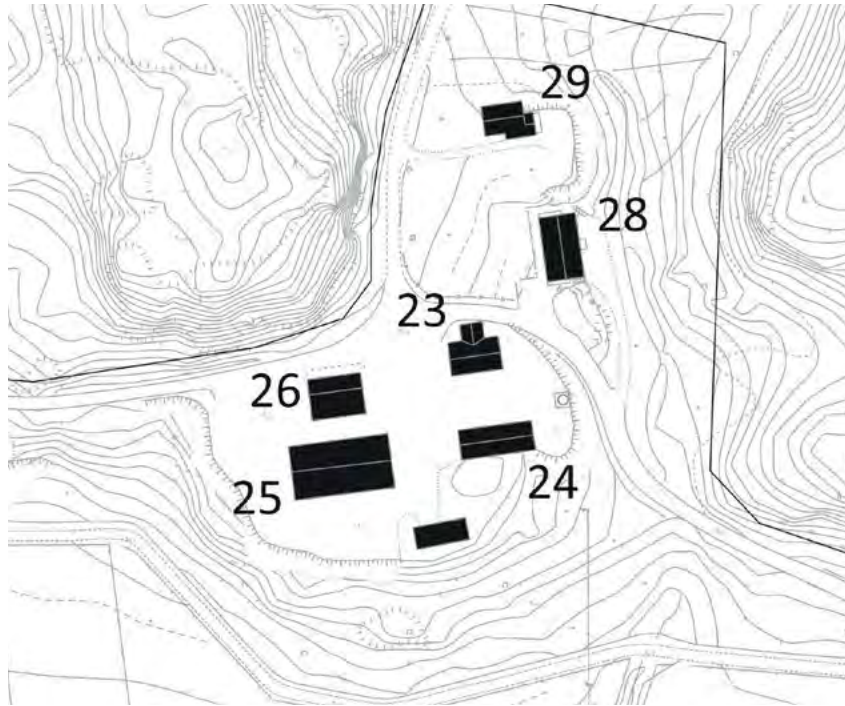
23. PAJA

Ikkuna-aukkojen päällä on segmenttiholvi, samoin matalan siiven oviaukon päällä.

24-26. KALUSTOSUOJAT JA VARASTOT

Lato on rakennettu 1900-luvun alkupuolella.

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Varastot

Käyttötarkoitus, nykyinen: Varastot

Valmistumisvuosi: 1910- 1980

Kaavoitustilanne: Osayleiskaava

Kerrosluvu: 1

Pinta-ala: Lato (24): arvio n. 190 m², Kalustosuoja (25): 500 m², Traktorivaja (26): n. 200 m²

Suunnittelu: Kalustosuoja (25): rkm Olavi Kontu,

Traktorivaja (26): Hallipojat Oy

Rakentaminen: Lato (24) on rakennettu perinteisenä rankarakenteisena kylmänä varastona. Kalustosuojan (25) runko on kehärakenne. Traktorivajan (26) runko on teräsrunko.

Muutokset: Ei mainittavia muutoksia

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

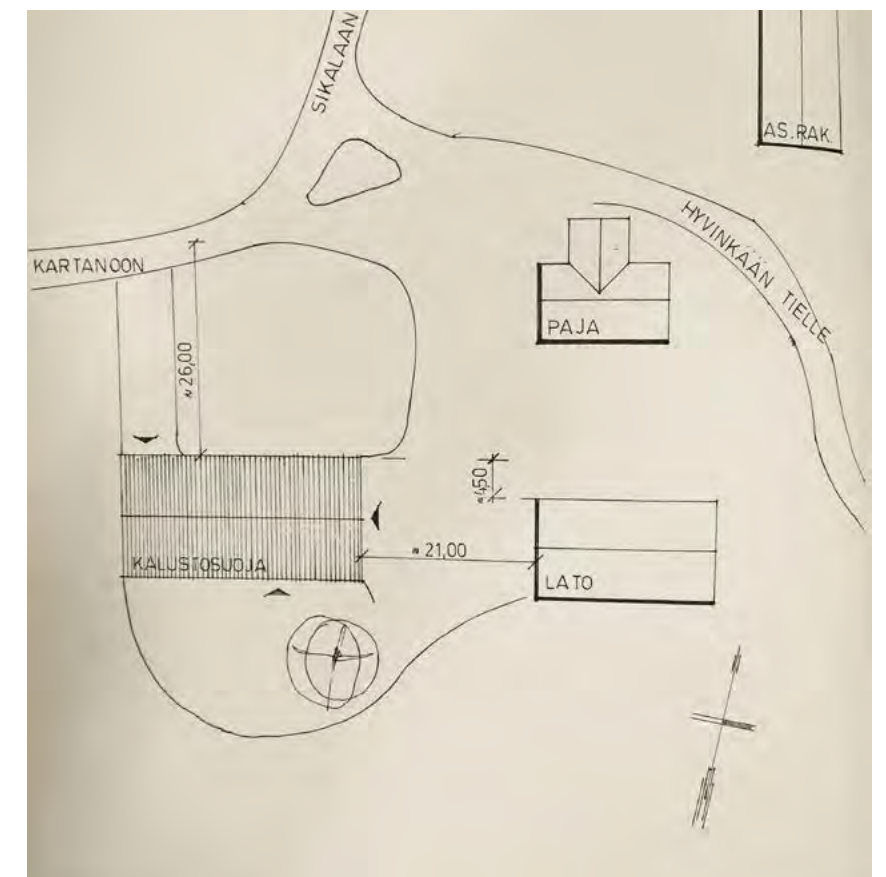
Pajan lounaispuolelle rakentuneeseen varastorakennusten pihapiiriin kuuluu vanhimpana rankarakenteinen, harjakattoinen ja lautaseinäinen lato (24).

Kai Vähäkallion omistajakaudella on pihan länsireunalle 1970 pääpiirustusten mukaan rakennettu isokokoinen, kehärakenteinen kalustosuoja (25), jossa on loiva harjakatto ja lautaverhotut ulkoseinät. Suunnittelusta vastasi rks Olavi Kontu.

Profilipeltiverhottu teräsrunkoinen traktoritali (26) on rakennettu pihan luoteiskulmaan 1980 laadittujen pääpiirustusten mukaan, suunnittelusta vastasi Hallipojat.

ARVOT

Latorakennuksella on ympäristön kannalta arvoa edustaessaan perinteistä varastorakentamista, materiaaliensa ja mittakaavansa puolesta. Lato on myöskin eräänlainen ”puskuri” pajan lähiympäristön kannalta.

Kalustosuojan asemapiirros, vahvistettu 3.6.1970 Hyvinkää 26.5.1970 Olavi Kontu. Hyvinkään rvv

24-26. KALUSTOSUOJAT JA VARASTOT

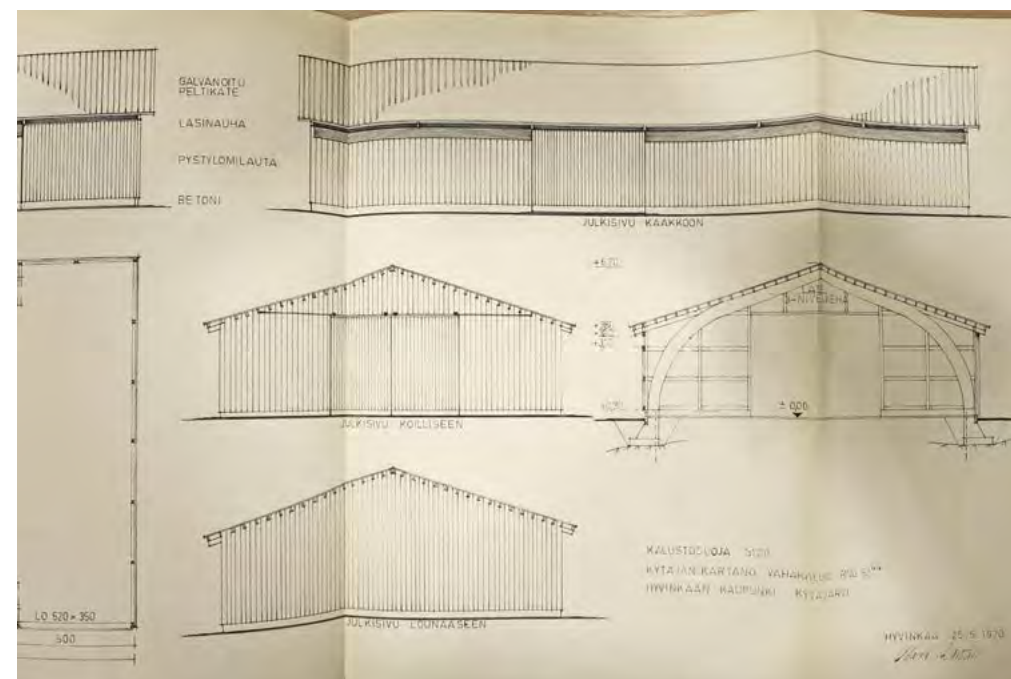
Ladon yksityiskohtia.

Traktorivaja (26) vuodelta 1980

Kalustosuoja vuodelta 1970.

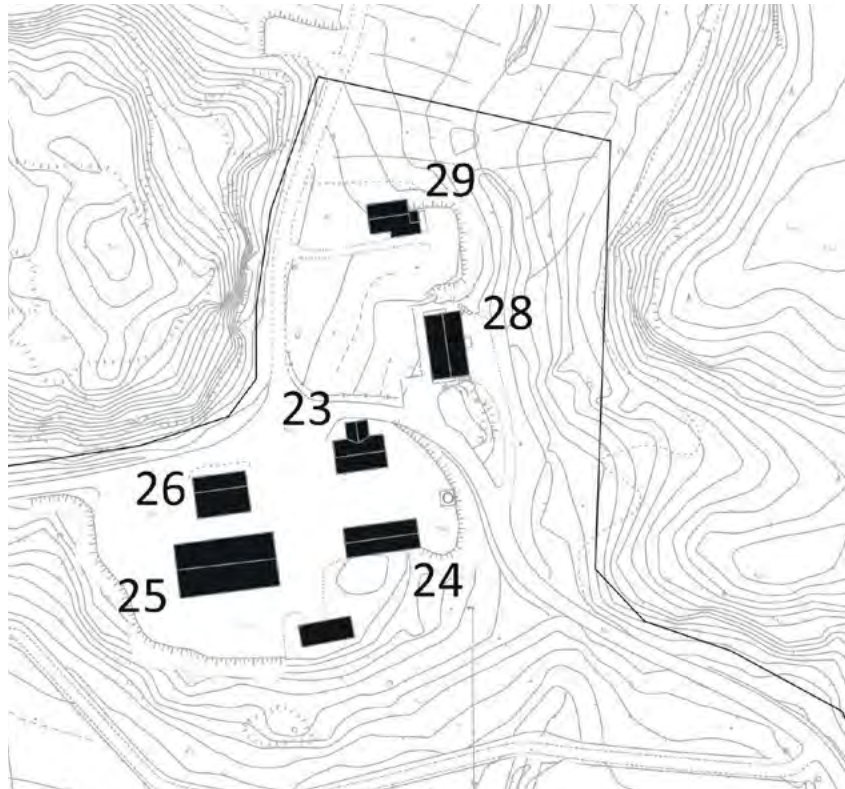

Julkisivu- ja leikkauspiirustus v. 1970, Hyvinkään rvv.

Traktorisuojan uudisrakennus, pääpiirustus Asemapiirros 1980, Uudenmaan maatalouskeskus Rakennustoimisto Hyvinkään rvv.

28. SEPPIEN TALO

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Pienkerrostalo, sauna

Käyttötarkoitus, nykyinen: Pienkerrostalo

Valmistumisvuosi: 1942-1950

Kaavoitustilanne: Osayleiskaava

Kerros-luku: 2

Pinta-ala: Ulkomitat 18 x 7,7 m.

Suunnittelu: Piirustukset Kytäjän kartanon arkisto, Hyvinkään rakennusvalvonta M-Mestarit Oy 25.9.1996

Rakentaminen: Talvisodan jälkeen 1940-luvulla

Muutokset: 1981 ja 1996

Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Talvisodan jälkeen kartanon vanhoihin työväenrakennuksiin majoitettiin karjalaisia uudisasukkaita ja kartanon työväelle rakennettiin uusia asuinrakennuksia, kuten Kallela, Seppiäntalo ja tilanhoitajan asunto Kukkulinna. (Mäkelä 2000, 74)

Seppiäntalo alkuperäisiin piirustuksiin on merkitty Kytäjä Talous- ja asuinrakennus. Samassa piirustuksessa on esitetty pohjat, leikkaus ja julkisivut. Rakennuksessa on betoniperustus, betonivälipohjat ja mahdollisesti tiilikate. Rakennus on sijoitettu puronlaakson rinteeseen siten, että alarinteen puolelle jää ikkunallinen kellari, jossa on manke-lihuone, välikö, pukuhuone, sauna, pesutupa, leivintupa ja kaksi hellahuoneasuntoa porraskäytävän yhteydessä. Yläkerrassa on porrashuoneen molemmin puolin asunnot, joihin on sisäänkäynti päädyistä. Asunnoissa on arkihuone, makuuhuone ja keittiö. Niiden välissä on pieni hellahuoneasunto. Julkisivuissa on kuusiruutuiset ikkunat ja epäsymmetriset harjakattoiset kuistit. Päädyissä on pieni pyöreä ikkuna.

MUUTOKSET

Lupaa on haettu muutoksille kellarissa ja ullakolla suoritettaville muutoksille 1981. Ullakolle rakennetaan asunto. Vuonna 1996 on haettu lupaa laajennukselle, josta ilmenee että 1. kerroksessa on kaksi 61 m² asuntoa, joiden päädyssä on tuulikaappi. 2. kerroksessa on esitetty muutoksia; kaksi asuntoa, joihin kuuluu Ikkuna päädyssä ja etusivulla, keittiö/ruokailu/oleskelu ja alkovi muodostavat L-muotoisen tilaryhmän. Muutoksen yhteydessä on avattu uudet ikkunat päätyihin ja sijoitettu loivat kattolyhdyt etusivulle.

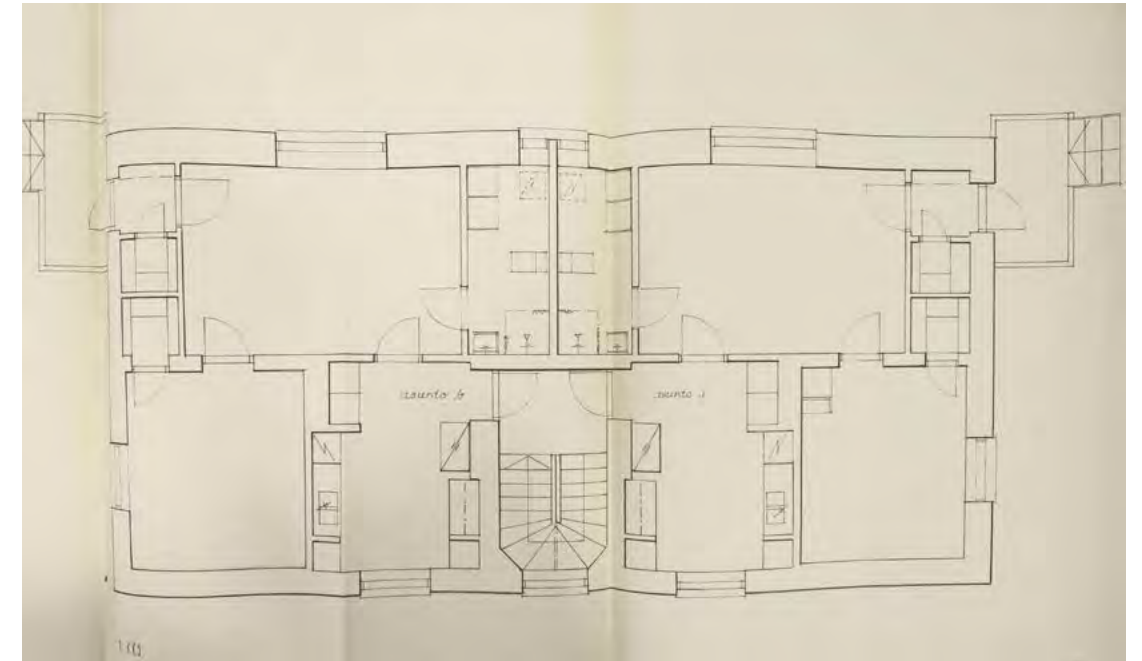
ARVOT

Ei erityisiä arvoja, korjaukset ovat ratkaisevasti muuttaneet rakennuksen ulkoasun.

28. SEPPIEN TALO

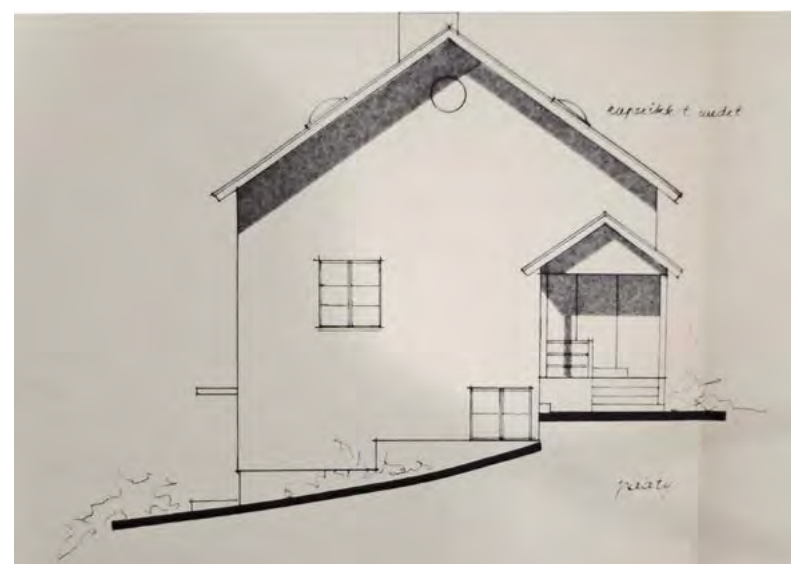
Alkuperäinen työpiirustus, Kytäjän kartanon arkisto

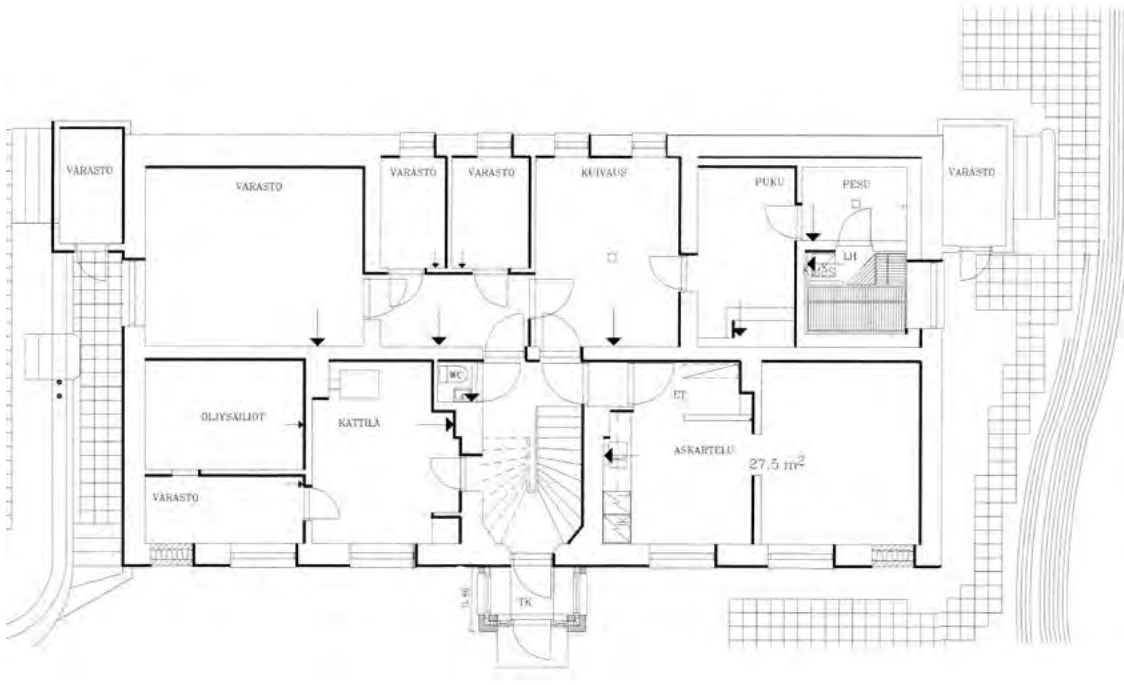
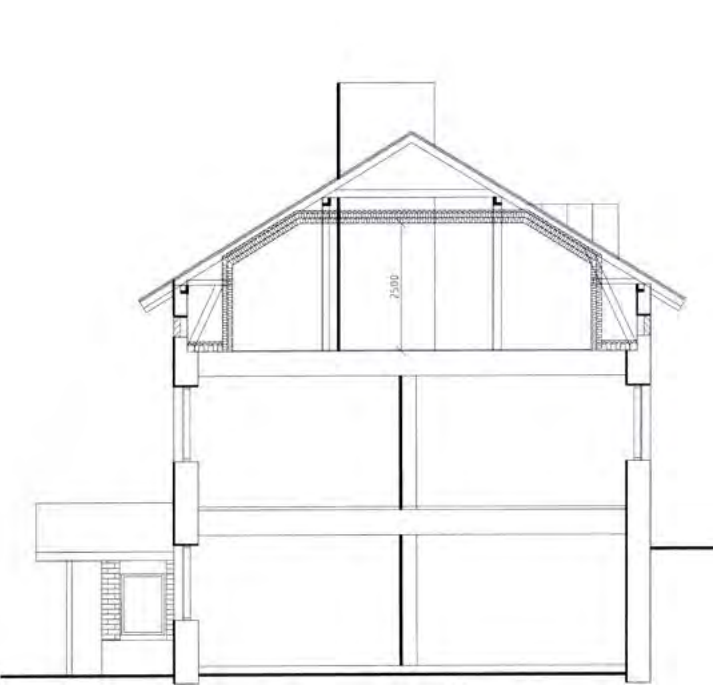
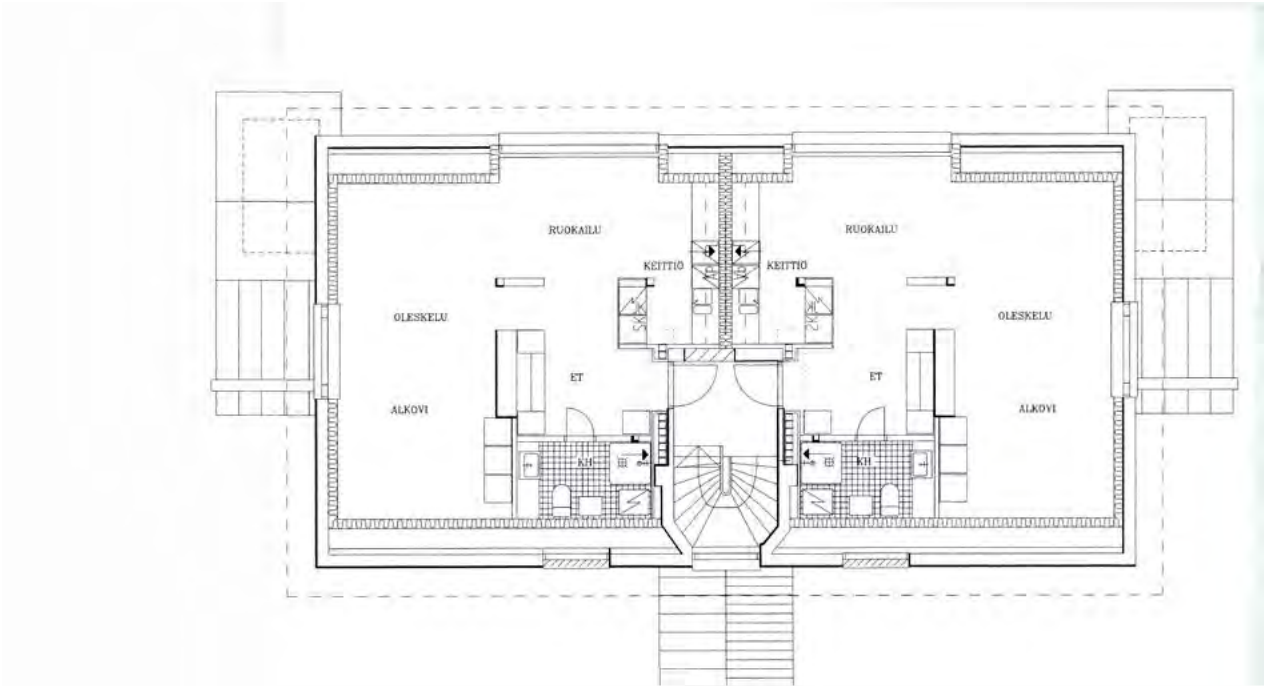
Asuntojen muutospiirustukset v. 1981, Hyvinkään rvv
1. kerroksen pohjapiirustus.

Asuntojen muutospiirustukset v. 1981, Hyvinkään rvv. Julkisivu itään ja pääty pohjoiseen.

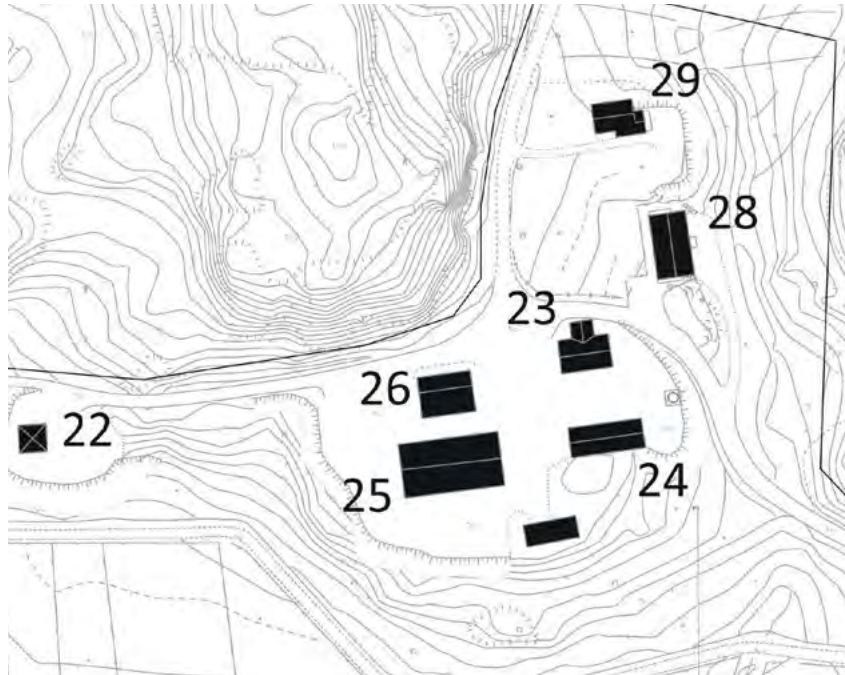

28. SEPPIEN TALO

Muutostyöpiirustukset, ullakkokerroksen asunnot ja kellari., 1990-l. Kytäjän kartanon arkisto

29. SIKALANHOITAJAN ASUNTO

KOHDETIEDOT

Käyttötarkoitus, alkuperäinen: Asunto
Käyttötarkoitus, nykyinen: Asunto
Valmistumisvuosi: 1964
Kaavoitustilanne: Osayleiskaava
Kerrosluke: 1
Pinta-ala arvio: 100 m²
Suunnittelu: Heikki Siikonen 1963
Rakentaminen: 1963-1964
Muutokset: Rakennusajalle tyypilliset detaljit ja liitoskohdat on muutettu peruskorjauksen yhteydessä. Julkisivuverhous, ikkunoiden ulkoasu, kuistin kaide ja väritys poikkeavat alkuperäisestä ratkaisusta.
Nykytilanteen inventointi: Kytäjän kartanon talouskeskuksen rakennushistorian selvitys 2016

Yksikerroksisen omakotitalon on suunnitellut hyvinkääläinen rakennusmestari Heikki Siikonen vuonna 1963. Alkuperäisen pohjapiirroksen mukaan rakennuksen pohjoissivulla on makuuhuone, vaatehuone, makuuhuone ja keittiö; eteläsivulla on pitkänomainen olohuone, eteinen, wc, kylpyhuone ja polttoainetila. Eteläsivun sisäänkäyntiä rajaa lämmittämätön ulkoiluvälinevarasto. Kellarin on käynti lattialuukusta

Alapohja on maanvarainen betonilaatta, jonka päällä puurakenne. Rankarakenteiset ulkoseinät, ulkoverhouksena vaakalimilaudoitus. (lupahakemus vahv. 22.8.1963, RVV Hyvinkää)

MUUTOKSET

Julkisivuverhous, ikkunoiden ilme ja monia alkuperäisiä yksityiskohtia on muutettu korjaustyössä. Ne ovat kuitenkin palautettavissa seuraavien korjausten yhteydessä.

ARVOT

Rakennushistorialliset arvot, säilyneisyys on kärsinyt korjaustyössä.

Kuva v. 1999, Teija Mäkelä. Rakennuksen ulkoasu on pääosin säilynyt alkuperäisenä n. vuoteen 2000.

Julkisivuverhous, ikkunoiden ulkoasu, kuistin kaide ja väritys ovat ulkoasuun vaikuttaneita muutoksia.

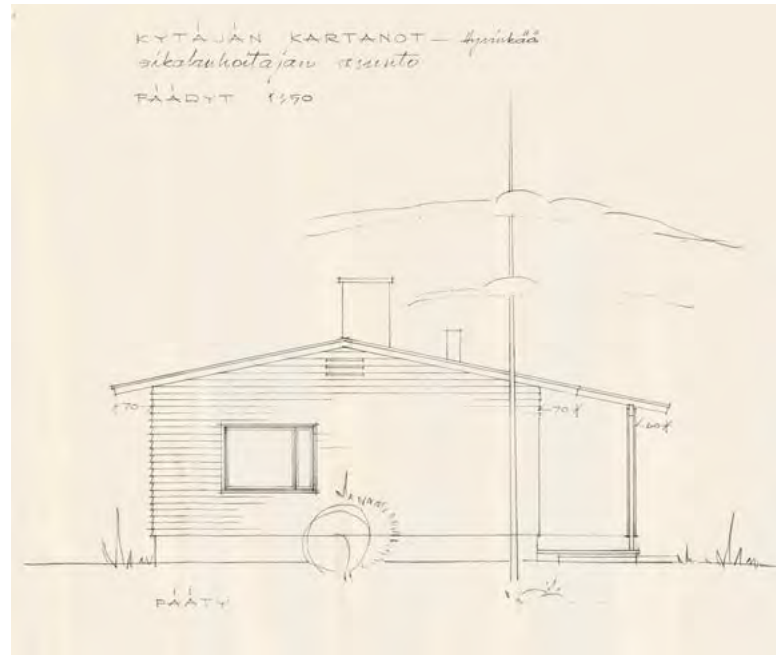
28. SIKALANHOITAJAN ASUNTO

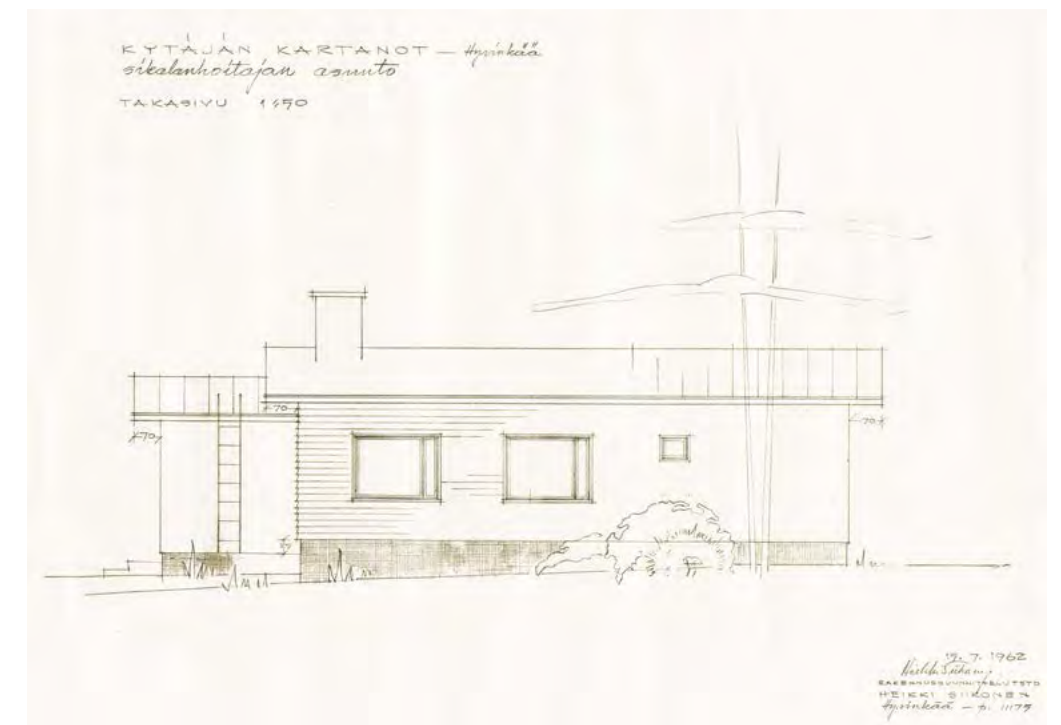
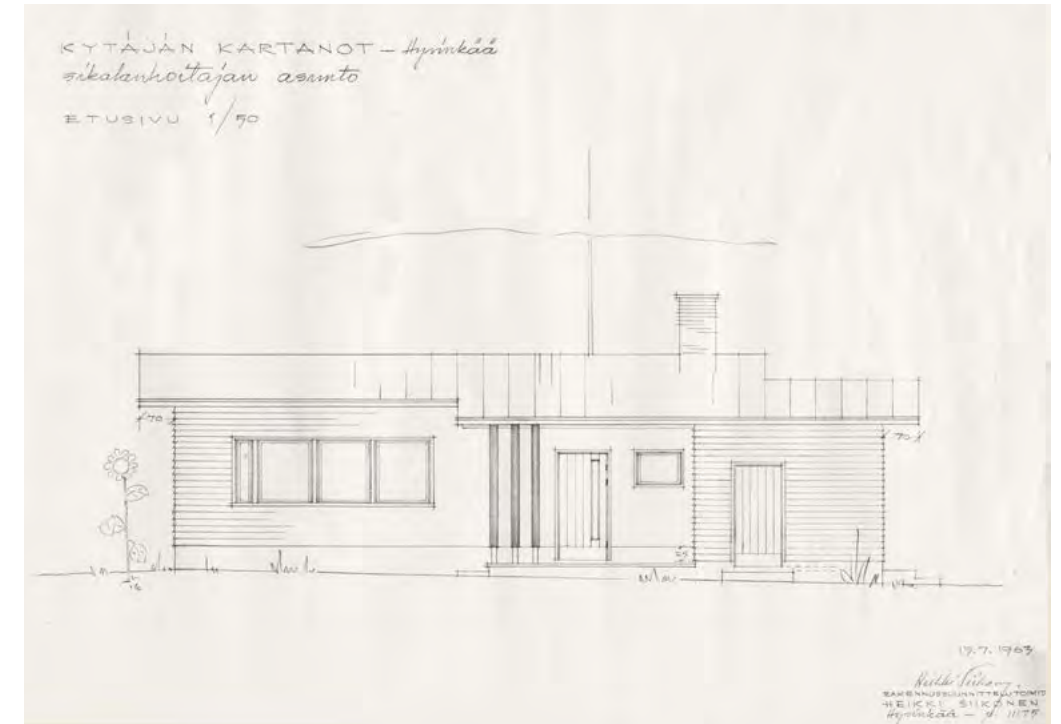
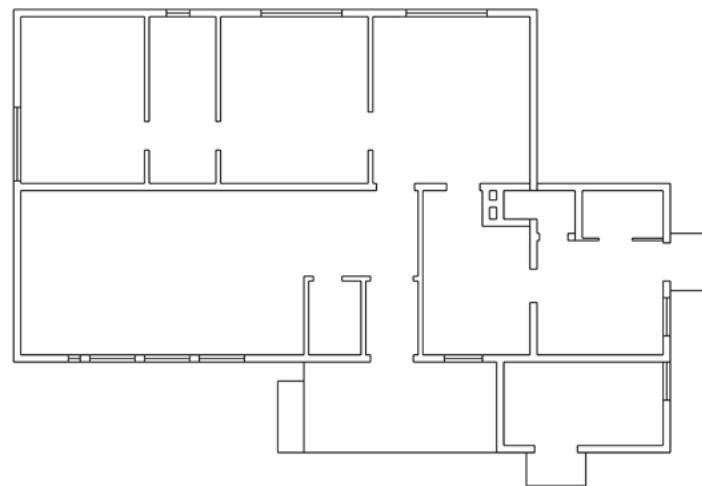
Rakennusajalle tyypilliset detaljit ja liitoskohdat on muutettu peruskorjauksen yhteydessä. Alkuperäinen vaakalimilautaverhous on korvattu vaakaponttipaneelilla, johon liittyy nurkkalaudat. Nämä ja esimerkiksi ikkunoiden vuorilaudat eivät noudata 1960-luvun alun ratkaisulle tunnusomaista, eleetöntä linjaa.

Korjauksen yhteydessä on asennettu rännikaivo.

Piirustukset rkm. Heikki Siikonen 1963.
Heikki Siikonen rakennussuunnittelutoimisto.
Pohjakaavio on rekonstruktio alkuperäisestä piirustuksesta.

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOT ALUEEN MAANKÄYTÖN SUUNNITTELUSSA

Rakennetun kulttuuriympäristön arvot maankäytön suunnittelussa

Maankäytön suunnittelujärjestelmän lähtökohtana on tarkentuva suunnittelu, jossa valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet sekä yleispiirteiset kaavat, eli maakuntakaava ja yleiskaava, ohjaavat yksityiskohtaisten asemakaavojen suunnittelua. Kulttuuriympäristöillä tarkoitetaan mm. arvokasta rakennusperintöä ja maisema-alueita. Kulttuuriympäristöt voivat olla valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaita.

Uudenmaan maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt esitellään Uudenmaan liiton julkaisemassa Missä maat on mainiommat –selvityksessä. Selvitys on alun perin tehty osana maakuntakaavatyötä vuonna 2012. Uusin versio on valmistunut 2016. Sen jälkeen kun selvityksen tuloksia on sovitettu yhteen muun maankäytön kanssa maakuntakaavoituksessa, on maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt otettava huomioon kuntakaavoituksessa.

Uudenmaan maakuntavaltuusto hyväksyi neljännen vaihemaakuntakaavan kokouksessaan 24.5.2017. Neljännessä vaihemaakuntakaavassa määritellään maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt yhdenmukaisin perustein Uudenmaan alueelle. Tavoitteena on, että kulttuuriympäristöt ymmärretään alueiden suunnittelun voimavarana, kilpailutekijänä ja uuden toiminnan mahdollisuutena. Tavoitteena on lisäksi, että muutostarpeiden ja kulttuuriympäristöjen yhteensovittaminen suunnitellaan niin, etteivät keskeiset arvokkaat ominaispiirteet vaarannu.

Paikallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt- raken-

nusperinnön ja maisemat- kunnat määrittelevät itse omalla alueellaan. Arvottaminen tehdään yleensä kuntakaavoituksen yhteydessä.

Kytäjän kartanoalueen arvotus

Kartanoalue on arvioitu aikaisemmin valtakunnallisesti, nykyisin sekä maakunnallisesti että paikallisesti merkittäväksi ja arvokkaaksi.

Maakunnallisesti arvokas

Uudenmaan liiton laatimassa Missä maat on mainiommat –selvityksessä käsitellään Uudenmaan kulttuuriympäristöjä. Kohde 101 on Kytäjän kartanon kulttuurimaisema:

Kytäjän kartanon pelto- ja kylämaisema levittäytyy yhtenäisenä Kytjärven rannoille. Keskuksena on jo 1500-luvulla tunnettuun suureen kylään muodostettu kartano, jonka haltuun alueen muutkin tilat hiljalleen joutuivat. Kytäjän kartanosta kehittyi yksi maamme suurimmista yksityisistä maataloista ja siihen kuului 1900-luvun alussa 39 torppaa, joista lukuisia on säilynyt nykyaikaan. Kartanon rakennuskanta on pitkälti 1930-luvun asussa. Kartanolla on pitkä ja monipuolinen teollisuushistoria, johon liittyy Kytäjälle rakennettiin Hyvinkäältä yksityinen rautatie. Rautatie jatkettiin Högforsin ruukille, mutta se purettiin 1960-luvulla. Kytäjän alueeseen liittyy myös Hopeavuoren kaivos 1550-luvulta.

Arvojen perustelu: Maamme suurimpiin yksityisiin maataloihin kuulunut kartano, johon kuulunut lukuisia nykyaikaansäilyneitä torppia. Yksityinen rautatie, hopeakaivos. (s.79)

Selvityksen tuloksista

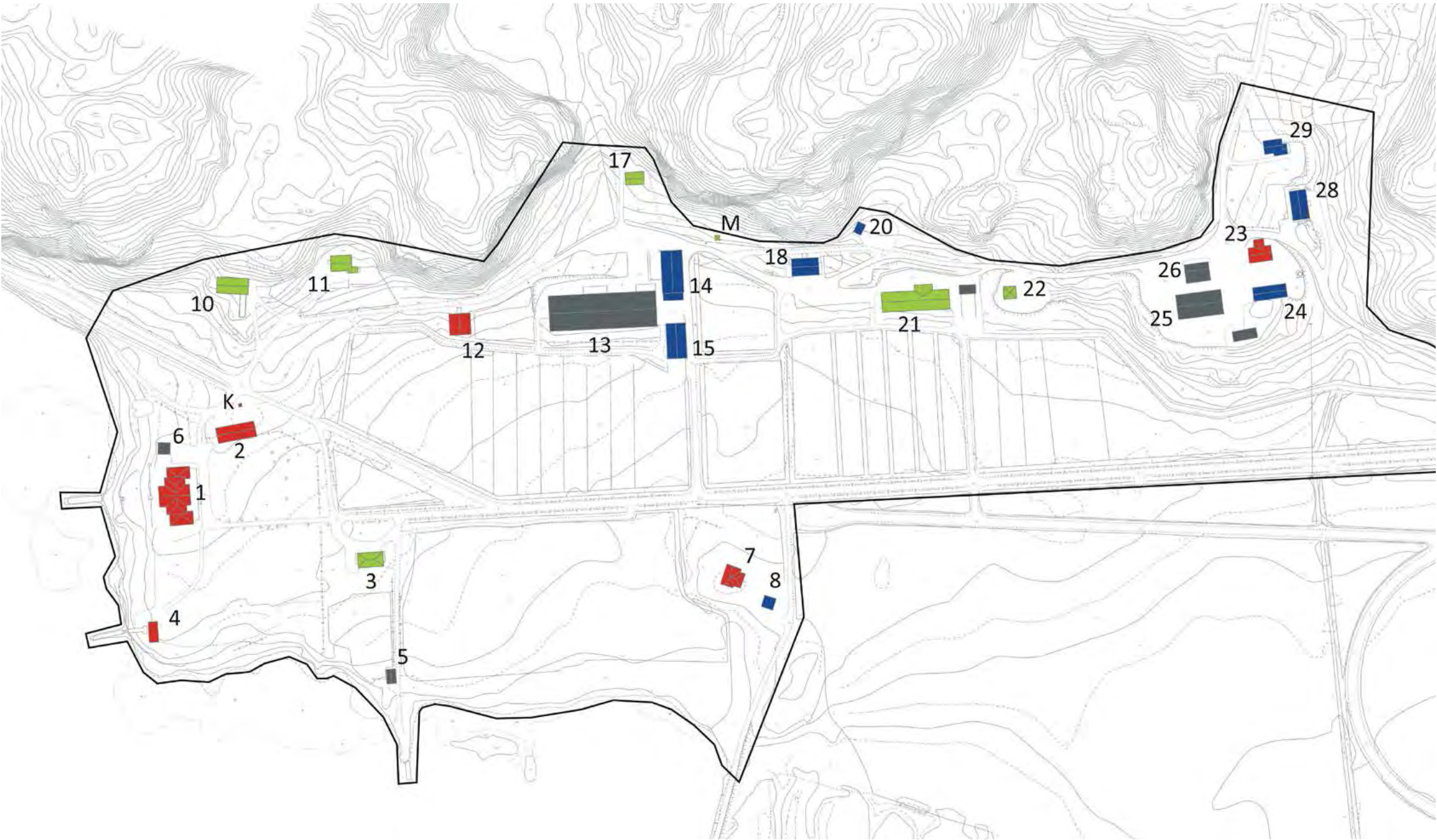
Kytäjän kartanoalueeseen liittyy em perusteella huomattavia kulttuurihistoriallisia arvoja. Monivaiheisesta historiasta kertovat eri vaiheista säilyneet rakennukset ja ympäristö kokonaisuudessaan.

Koska kartanoalue on todettu maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäväksi ja arvokkaaksi, tämä on lähtökohtana kun seuraavassa arvioidaan yksittäisten rakennusten arvoja ja esitetään alueellisia kehittämissuosituksia tai tavoitteita.

Vuonna 2017 valmistuneen rakennushistoriaselvityksen perusteella on mahdollista esittää entistä tarkempia arvioita yksittäisten rakennusten ja osa-alueiden arvoista ja säilyneisyydestä. Alueen osalta arvottamisen välineenä käytetään selvityksen perusteella syntynyttä osa-aluejakoa. Rakennuksia arvotetaan sekä rakennuskohtaisesti että osana aluekokonaisuutta. Johtopäätöksissä esitetään yhteenveto kohteen ominaispiirteistä, arkkitehtuurista, muutoksista ja säilyneisyydestä. Tulevan maankäytön suunnittelun ja kiinteistönhoidon kannalta on pyritty tuomaan esille myös kohteen luonteen kannalta haitallisia muutoksia ja epäkohtia.

Suosituksat koskevat säilytettäviä ja vaalittavia ominaispiirteitä rakennuksissa ja ympäristössä. Tavoitteena on erityisesti alueen ominaispiirteiden säilyttäminen mahdollisten laajennusten tai uudisrakentamisen yhteydessä ja arvoja heikentävien piirteiden korjaaminen. Tässä yhteydessä on pyritty tunnistamaan myös alueita jotka kestävät muutoksia ja rakennuksia, jotka voidaan esimerkiksi korvata tai purkaa kokonaisuuden siitä kärsimättä tai ympäristön laadun ja toiminnallisuuden kohentamiseksi. http://www.uudenmaanliitto.fi/aluekehitys/kehittaminen_teemoittain/kulttuuriymparistot; http://www.uudenmaanliitto.fi/alesuunnittelu/valmistelussa_4._vaihemaakuntakaava/kulttuuriymparistot; http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/mal/maankaytto/yhdyskuntasuunnittelu/kulttuuriymparisto/Documents/nettisivu_alueidenk%C3%A4ytt%C3%B6_muistio.pdf

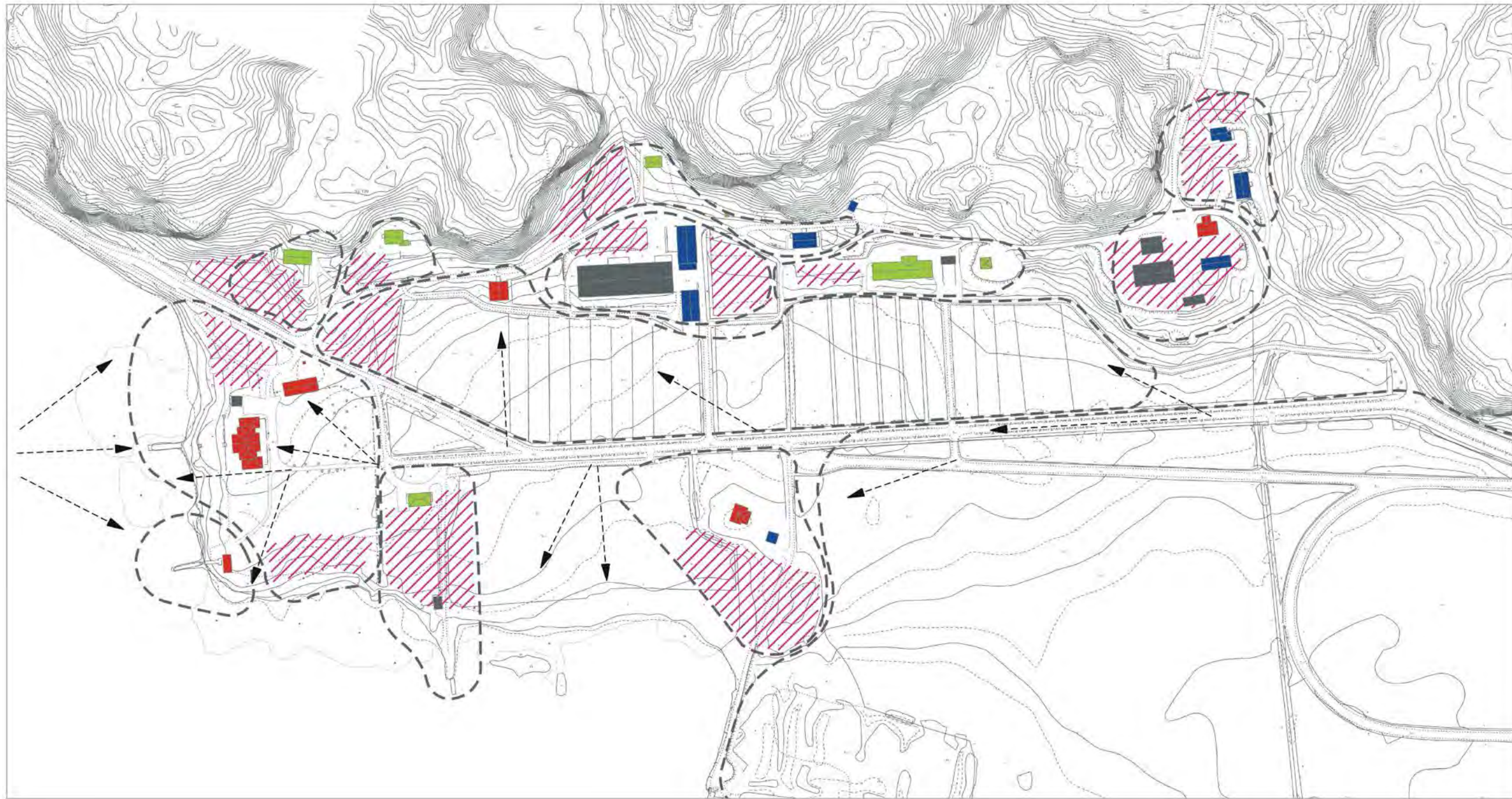
RAKENNUSTEN ARVOLUOKITUS

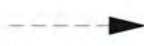

ARVOTUS

- luokka 1 ulkoiselta ilmeeltään hyvin säilynyt rakennus, sisätiloissa säilynyt arvokkaita rakennusosia tai sisätilat säilyneet alkuperäisen kaltaisina, rakennushistoriallinen, kulttuurihistoriallinen ja maisemallinen arvo
- luokka 2 ulkoiselta ilmeeltään hyvin säilynyt rakennus, sisätiloissa muutoksia, kulttuurihistoriallinen ja maisemallinen arvo
- luokka 3 korjauksissa muuttunut tai korjauksissa uudistettu rakennus, maisemallinen arvo
- muu rakennus

SUOSITUKSET OSA-ALUEIDEN KEHITTÄMISELLE

- Lisärakentamisen mahdolliset tarkastelualueet
- Merkittävät näkymät alueelle tai alueen suuntaan
- Osa-alueet

OSA-ALUEET JA RAKENNUKSET - OMINAISPIIRTEET, ARVOT JA KEHITTÄMISSUOSITUKSET

I Saapumistie

”Tämä tila on eräs Pohjoismaiden suurimmista yksityisistä maaomaisuuksista käsittäen lähes sadannen osan koko Uudenmaan läänistä.” (Suomen kartanot ja suurtilat, 1938)

Kytäjän kartanon pelto- ja kylämaisema levittäytyy yhtenäisenä Kytjärven rannoille. Keskuksena on jo 1500-luvulla muodostettu kartano, jonka haltuun alueen muutkin tilat hiljalleen joutuivat ja josta kehittyi yksi maamme suurimmista yksityisistä maatiloista.

Avoimen viljelysmaiseman halki kulkeva, koivukujanteen reunustama tie korostaa juhlallista saapumista kartanolle. Laajan maisematilan rajana tien pohjoispuolella kohoaa metsäinen rinne, jonka reunalla sijaitsee nauhamaisesti Linderin polkua myötäilevä asuin- ja maatalousrakennusten vyöhyke.

Kujanteen rajaama näkymäakseli suuntautuu kartanopuistoon, ei kuitenkaan suoraan kartanorakennusta kohden, vaan sen vierestä järvelle. Myös aiempi päärakennus on sijoittunut tämän näkymäakselin sivulle sen eteläpuolelle.

Saapumistie on säilyttänyt jo viimeistään 1800-luvun alkupuolella muodostuneen luonteensa, joskin kujanteen puuistutukset on myöhemmin, oletettavasti useaankin otteeseen, uusittu.

SUOSITUS

Tielinjan, avoimien näkymien ja maisematilan rajan luonteen säilyttäminen.

II Päärakennuksen puutarhaympäristö

Rakennukset

1. Päärakennus

2. Väentupa

6. Autotalli

”Portin takana sijaitsevaa päärakennusta ympäröi pensasaidan kehystämä puistoalue. Rakennuksen levyinen ruohomatto tarjoaa kukkapenkkeineen katselijalle vaikuttavan näyn. Koko pieni niemi on muodostettu puistoksi, ja erikoisesti kiintyy huomio komeisiin poppeleihin. Järven puolella on pengerretty parterri.” (Suomen kartanot ja suurtilat, 1938)

Päärakennusta ympäröi kulttuurihistoriallisesti arvokas puutarha-alue, jonka perusjäsenely noudattaa Hjalmar Linderin omistajakaudella toteutettua, puutarha-arkkitehti Paul Olssonin 1910-luvulla laatimaa suunnitelmaa geometrisine istutuskenttineen ja risteävine käytävineen. Puutarhaan sisältyy piirteitä kartanon ydinalueen aikaisemmista vaiheista. Rannan suuntaan puutarha-aluetta on pengerretty korkean terassimuurin varaan. Näkymä koivukujan päätteenä olevan portin kohdalla kohti päärakennusta on puutarhan sommitelman merkittävä piirre.

Nykyisin puutarha on villiintynyt ja rehevöitynyt ja siitä puuttuvat kukkaistutukset ja leikatut pensaidat.

Nykyinen päärakennus on suunniteltu ja rakennettu 1870-luvulla. Ennen lopullista suunnitelmaa oli harkittu uudisrakennuksen sijoittamista pohjoisemmaksi rinteeseen, josta olisi avautunut vaikuttavia näkymiä sekä järvelle että kartanon pelloille.

Nykyinen päärakennus on viljamakasiinin ja väen-

tuvan lisäksi alueen rakennuksista arvokkain ja sillä on suuri merkitys alueen kulttuurihistoriallisena ytimenä. Kartanon omistajat ovat usein kuuluneet valtakunnan eliittiin, niin myös nykyisen päärakennuksen ja myöhemmin puutarhan rakennuttajat Constantin ja Hjalmar Linder.

Päärakennus ja väentupa on selvityksen perusteella luokiteltu arvoluokkaan 1 rakennushistoriallisesti, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaina. Rakennusten ilmeisen suurta korjaustarvetta ei ole arvioitu. Selvityksen perusteella todetaan, että molemmat rakennukset ovat ominaispiirteiltään hyvin säilyneitä rakennuksia, joiden sisätiloissa on säilynyt arvokkaita rakennusosia.

SUOSITUKSET

Suosittelavia toimenpiteitä ovat historiallisen puutarhan kunnostaminen Paul Olssonin periaatteita noudattaen, rajaavan kuusiaidan tai vastaa-
van aiheen ja puutarhan selkeän rakenteen palauttaminen. Kunnostettuun puutarhaan kuuluvat hoidetut käytävät ja nurmikot sekä veistokset ja koristeistutukset, kehyksenä vaikuttavat, vanhat puistopuuryhmät ja yksittäiset, arvokkaat puut. Alueelle suositellaan uudisrakentamisen keskittämistä puutarhan pohjoispuolelle väentuvan rajaaman alueen ulkopuolelle. Väentuvan alue on perinteisesti huoltoon liittyvä ja rakennuksen läheltä on purettu suurehkoja talousrakennuksia. Alueen kehittäminen harkitulla uudisrakentamisella olisi sopusuhteissa alueen monivaiheisen historian kanssa. Puretun rautatielinjan akselin säilyttäminen korostaa alueen kulttuurihistoriallista kertovuu-
tuutta.

Päärakennuksen kunnostaminen merkittävän Ky-

täjän kartanon tunnuskuva sekä väentuvan säilyttäminen ja kunnostaminen alueen vanhimpana, perinteistä puurakentamista edustavana rakennuksena ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanoalueen ominaispiirteiden ja tunnistettavuuden kannalta olennaisia toimenpiteitä.

III Sauna Huvitus, ympäristö

Rakennus

4. Huvitus

Kulttuurihistoriallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas saunarakennus sijaitsee Kytäjärven maisemassa näkyvästi kartanopuistoon liittyvällä niemellä. Rakennuksen näkyvyyttä rantamaisemassa peittää nykyään rehevöitynyt kasvillisuus. Rantaviivaa kiertää rantapenkereen korkea kivimuuri. Alueella on aiemman päärakennuksen paikkana erityistä historiallista merkitystä.

Ympäristön pitkä kulttuurihistoria keskeisenä osana kartanopuistoa on edelleen hahmotettavissa. Rehevöitynyt ja luonnontilaiseksi hiljalleen muuttuva kasvillisuus on muuttanut maisemakuvaa.

Sauna Huvitus on selvityksen perusteella luokiteltu arvoluokkaan 1 rakennushistoriallisesti, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana. Selvityksen perusteella todetaan, että rakennus on ominaispiirteiltään hyvin säilynyt ja että sisätilojen ominaispiirteet taideteoksineen ovat hyvin säilyneet.

SUOSITUKSET

Suosittelaa rakennuksen ulkoasun säilyttämistä ja muuttuneiden osien palauttamista alkuperäisiä

ominaispiirteitä noudattavalla tavalla, samoin tilaratkaisujen ja kiinteän sisustuksen alkuperäisten osien säilyttämistä.

Luonteeltaan edustavan, päärakennuksen pihapiiriin liittyvän ulkoalueen ominaispiirteitä palauttavia toimenpiteitä ovat rantaympäristön kunnostus, kasvillisuuden harventaminen ja pengerrysten kunnostaminen. Näkymälinjat ovat avattavissa karsimalla rantapuustoa.

Päärakennuksen pihapiiriin sijoitettavaa uudisrakentamista on mahdollista sijoittaa entisen, 1900-luvun alussa puretun päärakennuksen alueelle lähelle rantaa. Tämä ei välttämättä edellytä saunan siirtämistä, vaan uudisrakennus voisi sijoittua hieman kauemmaksi 1800-luvun varhaisessa kartassa näkyvän pihaterassin alueelle. Saunan yhteyteen on mahdollista sijoittaa esim. sen arkkitehtuuriin sovitettu siipirakennus. Mahdollisten uudisrakennusten ei tulisi kuitenkaan kokonaan tukkia kartanon puutarhasta avautuvia järvinäkymiä.

IV Puutarhurin talon ympäristö

Rakennus

10. Puutarhurien talo

”Rautatielinjan ja maantien yläpuolelle kohoavalla rinteellä sijaitsee kartanon puutarha, jossa kasvaa 200 hedelmäpuuta. Sen pinta-ala on 2 hehtaaria. Puutarhaa ylempänä olevalla vuorella, joka suurimmaksi osaksi on säilytetty luonnontilassa, näkyy jälkiä vanhemmista puistoistutuksista.” (Suomen kartanot ja suurtilat, 1938).

Kartanoympäristöön aikanaan merkittävänä osana kuulunut entinen hyötypuutarha-alue ja siihen liittyvä, maisemassa näkyvästi sijoittuva puutarhurin asunto ovat käytöltään muuttuneet. Puutarha on kasvanut umpeen eikä enää erotu ympäristöstä. Luonnontilainen kasvillisuus ja alueen yleisesti hoitamaton ilme, jota korostaa asuinrakennuksen julkisivujen huono kunto, ovat muuttaneet tämän kartanokokonaisuuteen keskeisesti kuuluneen alueen ilmettä.

Puutarhurien talo on selvityksen perusteella luokiteltu arvoluokkaan 2 kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana, ulkoiselta ilmeeltään hyvin säilyneenä rakennuksena.

SUOSITUKSET

Kartanon hyötypuutarhakulttuurista kertova umpeen kasvanut rinnepuutarha olisi syytä säilyttää avoimena, vaikka varsinaiselle viljelylle ei olisi edellytyksiä. Kartanon päärakennuksen lähettävälle olisi mahdollista sijoittaa uudisrakentamista rinteeseen rautatien linjaa noudattavan tien koillispuolelle. Knut Forsberg ehdotti vuonna 1865 uuden päärakennuksen sijoittamista tälle maisemallisesti varsin näkyvälle paikalle.

Puutarhurien talon kunnostaminen ja nykyisen kaltainen käyttö majoitus- tai asuinrakennuksena on suositeltavaa.

V Konttorin ympäristö

Rakennukset

3. Konttori

5. Konttorinsauna

Kartanopuiston reunaan, sen portin tuntumaan sijoittuva konttorin pihapiiri muodostaa oman erillisen kokonaisuuden. Sitä hallitsee kookas 1800-luvun puolivälissä rakennettu ja 1930-luvulla nykyilmeensä saavuttanut aumakattoinen konttorirakennus. Pihapiiriin on aiemmin kuulunut talousrakennus. Aikanaan hyvin hoidettu puutarhamainen ympäristö on ilmeeltään muuttunut ja rehevöitynyt. Hoidettu alue on kasvamassa umpeen. Päärakennuksen puutarhaan on ollut selvänä rajana leikattu kuusiaita, joka on kauan sitten jätetty kasvamaan hallitsemattomasti.

Konttori on selvityksen perusteella luokiteltu arvoluokkaan 2 kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana, ulkoiselta ilmeeltään hyvin säilyneenä rakennuksena, jonka sisätiloissa on tehty muutoksia. Selvityksessä ei oteta kantaa rakennuksen tekniseen kuntoon.

SUOSITUKSET

Konttorirakennuksen kunto ei välttämättä perustele sen korjaamista. Mikäli Väinö Vähäkallion aikana klassistisen ulkoasun saanut konttorirakennus korvataan uudisrakennuksella, tämä olisi mielellään hahmoltaan samankaltainen selkeä, auma- tai harjakattoinen rakennus.

Alueelle on luontevaa sijoittaa pienimittakaavaista uudisrakentamista – esimerkiksi pientalorakentamista rantaan johtavan raitin varrelle siten, että asuinrakennusten ulkoasu ei kilpaile konttorin tai

sen kohdalle sijoitetun uudisrakennuksen keskeisen aseman kanssa. Uudisrakentamisen harkitulla jäsentelyllä säilyvät näkymät järvelle, ympäristön puutarhamaiset piirteet korostuvat ja selvä raja säilyy avoimen niitty- ja peltomaiseman suuntaan - rakennukset sijaitsevat puuston lomassa ja pensastutusten suojassa. Nykyinen rantasauna voi väistyä uudisrakentamisen tieltä.

VI Aseman ympäristö

Rakennukset

7. Asema

8. Aseman varasto

Aseman ympäristössä korostuu rautatielinjan kulttuurihistoriallinen merkitys: kartanolla on pitkä ja monipuolinen teollisuushistoria, johon liittyen Kytäjälle rakennettiin Hyvinkäältä yksityinen rautatie. Rautatie jatkettiin Högforsin ruukille, mutta se purettiin 1960-luvulla. (Missä maat on mainioimmat, 2016)

Ilmeeltään varsin hyvin säilynyt jugendvaikutteinen asemarakennus sijaitsee näkyvästi peltosaa- rekkeeksi kasvaneen puuryhmän ympäröimänä avoimen ja tasaisen peltomaiseman keskellä ja muodostaa siinä tunnusomaisen maamerkin. Pihapiiristä avautuu kauniita näkymiä Kytjärven suuntaan ja laajaan viljelymaisemaan. Asemarakennuksen lähellä on radan toisella puolella aikaisemmin sijainnut pitkänomainen varastorakennus ja seuraintalo.

Asemarakennus on selvityksen perusteella luokiteltu arvoluokkaan 1 rakennushistoriallisesti, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana. Selvityksen perusteella todetaan, että rakennus on ulkoasultaan hyvin säilynyt ja että sisätilojen

ominaispiirteitä on säilynyt muutoksista huolimatta.

SUOSITUKSET

Aseman puistomaisen saarekkeen alueelle, varsinkin raidelinjan lounaispuolelle voidaan sijoittaa asemarakennuksen mittakaavaan ja arkkitehtuuriin sopivia uudisrakennuksia, joiden koko tai ulkoasu eivät kilpaile myöhäisjugendia edustavan asemarakennuksen kanssa. Asemarakennuksen säilyminen luonteeltaan ”julkisena” korostaisi alueen historiallisia kerrostumia.

Asemarakennuksen ulkoasu tulee säilyttää ja muuttuneita osia mahdollisuuksien mukaan palauttaa alkuperäisiä ominaispiirteitä noudattavalla tavalla. Korjaukset ja muutokset tulee harkita ja suunnitella huolella sekä toteuttaa suojelukoh- teessa soveliaita menetelmiä ja materiaaleja käyttäen. Julkisivun alkuperäinen väritus on syytä selvittää väritutkimuksen avulla.

VII Viljamakasiinin ympäristö

Rakennus

12. Viljamakasiini

Talouskeskukseen liittyvä komea ja ilmeeltään hyvin säilynyt 1800-luvun makasiinirakennus. Hieman erillään muista rakennuksista sijaitsevan makasiinin asemaa maisemassa korostaa nykyään hevoshakana toimiva entinen viljelyaukea makasiinin edustalla ja sen taustalla kohoava jylhä kal- lio.

Viljamakasiini on selvityksen perusteella luokitel- tu arvoluokkaan 1 rakennushistoriallisesti, kult-

tuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana. Selvityksen perusteella todetaan, että rakennus on ulkoasultaan hyvin säilynyt ja että sisätilat ovat säilyneet alkuperäisen kaltaisina.

Viljamakasiini on aikansa tyyli-ihanteita ilmentävän maatalo-arkkitehtuurin komea, hyvin säilynyt esimerkki, joka on Constantin Linderin aikaisen vilkkaan rakennusvaiheen harvoja säilyneitä rakennuksia. Rakennus on tunnetun arkkitehdin Carl Albert Edelfeltin suunnittelema.

SUOSITUKSET

Temppeliä muistuttava selkeä, harjakattoinen viljamakasiini, jonka taustalla kohoaa metsäinen kalliorinne ja edessä levittäytyy laaja viljelysaukea, on kartanon kulttuuriympäristön keskeinen ominaispiirre ja maisemallinen kohokohta. Lähelle makasiinia ei tulisi sijoittaa uudisrakentamista, vaan on tarpeen varmistaa että rakennus pysyy edelleen eri suunnilta nähtävänä yksittäisrakennuksena.

Osa-alueen länsipäähän on mahdollista sijoittaa uudisrakentamista väentuvan läheisyyteen kohtaan, jossa on aikoinaan ollut useita, isohkoja talous- tai tuotantorakennuksia.

Viljamakasiinin rakenteet, ulkoasu ja yksityiskohdat tulee säilyttää ja muuttuneita osia tulisi mahdollisuuksien mukaan palauttaa alkuperäisiä ominaispiirteitä noudattavalla tavalla. Tavanomaisesta huollosta ja kunnostamisesta poikkeavat korjaukset ja muutokset tulee harkita ja suunnitella huolella sekä toteuttaa suojelukohteessa soveliaita menetelmiä ja materiaaleja käyttäen. Julkisivun alkuperäinen väritys on syytä selvittää väritutkimuksen avulla.

VIII Talousrakennusten ympäristö

Rakennukset

13. Maneesi

14. Ratsutalli

15. Halkovaja

Punasävyiset satulakattoiset rakennukset muodostavat ilmeeltään harmonisen ja maisemaan hyvin sovitetun osakokonaisuuden. Rakennukset rajautuvat selkeästi laajempaan, hevoshakojen rytmittämään avoimeen maisemaa, jolle metsäinen jyrkästi kumpuileva kallioalue piirtää taustaa. Maneesin edustan puurivistö pehmentää pitkän rakennuksen hallitsevuutta maisemassa. Pitkä maneesirakennus peittää maisemassa sen taakse jäävän vanhemman Antinlammen asuinrakennuksen (17). Kokonaisuuteen liittyy Linderinpolun varressa sijaitseva kapea korkeahko muuntamora-kennus.

1980-luvulla rakennettuun maneesiin (13) ei liity erityisiä kulttuurihistoriallisia arvoja. Rakennuksella on maisemallisesti hallitseva asema.

Ratsutalli (14), joka on osittain puretun navetan säilynyt tiilirunkoinen, harjakattoinen siipi, on selvityksen perusteella luokiteltu arvoluokkaan 3 lähinnä maisemallisesti arvokkaana. Selvityksen perusteella todetaan, että rakennus on korjauksissa jonkin verran uudistettu rakennus.

Halkovaja (15) on luokiteltu arvoluokkaan 3 lähinnä osana tunnusomaista maatalouden tuotanto- ja hyötyrakennusten sarjaa, joka sijoittuu entisen peltoaukean pohjoisreunaan.

SUOSITUKSET

Alueen perinteinen rakentamistapa on ympäristölle ominainen – harjakattoiset, pitkänomaiset punamullan sävyyn maalatut rakennukset toimivat hyvin malleina vastaaville uudisrakennuksille, jotka voidaan liittää kokonaisuuteen siten, että eri aikaisten rakennusten muodostama kokonaisuus pysyy yhtenäisenä.

IX Ravitallin ympäristö

Rakennukset

21. Ravitalli

22. Kengityspaja

Talouskeskukseen liittyvä, maisemassa tunnusomainen vanha tallirakennus ympäristöineen. Rakennus sijoittuu näkyvästi avoimen, nyt hevoslaitumena käytettävän alueen reunaan. Ympäristö on muuttunut aiempaa avoimemmaksi viereisten talousrakennusten purkamisen myötä.

Ravitalli (21) on selvityksen perusteella luokiteltu arvoluokkaan 2 kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana, ulkoiselta ilmeeltään hyvin säilyneenä rakennuksena, jonka sisätiloissa on tehty muutoksia.

Kengityspaja (22) on luokiteltu arvoluokkaan 2 kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana. Rakennukseen liittyy lisäksi rakennushistoriallisia arvoja. Rakennus on ulkoasultaan varsin hyvin säilynyt. Sisätilaa ei ollut mahdollista nähdä inventoinnin yhteydessä.

Tallin länsipuolelta on aiemmin purettu isohko talousrakennus ja kaksikerroksinen meijeri. Tallin

yhteyteen on mahdollista sijoittaa Linderinpolun varren talousrakennusten ilmeeseen ja rakennustapaan sovitettua uudisrakentamista.

X Pajan ympäristö

Rakennukset

23. Paja

24. Lato

25. Kalustovaja

26. Kalustovaja

Talouskeskukseen liittyvä pajan ja vajarakennusten muodostama oma aluekokonaisuus. Rinteen tasanteelle rakennettua talouspihaa kehystävät vanhan punatiilisen pajan ohella myöhemmät 1-kerroksiset vaja- ja autotallirakennukset ja etelässä aukean puolella harvakseen kasvavat männyt. Mäen päälle sijoittuva rakennusryhmä ei merkittävästi erotu etelään avautuvassa laajassa maisemassa.

Paja (23) on luokiteltu arvoluokkaan 1 kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana. Rakennus on ulkoasultaan hyvin säilynyt. Rakennus on edelleen pajakäytössä eikä siinä ole suoritettu merkittäviä muutoksia.

Lato (24) on luokiteltu arvoluokkaan 3. Latorakennuksella on ympäristökuvan kannalta arvoa edustaessaan perinteistä maatalouden hyötyrakentamista. Lato on myöskin eräänlainen ”puskuri” pajan lähiympäristön kannalta.

SUOSITUKSET

Arkiselle huoltotoiminnalle varattu alue on laakso-tilan suuntaan puuston suojaama ja sijainniltaan

varsin edullinen rakennuspaikka, jonka käyttö voisi tulevaisuudessa muuttua toisenlaiseksi. Siirtämällä huoltotoiminnat esimerkiksi lähemmäksi sikalan aluetta tai Linderin polun talousrakennusten tuntumaan aluelle voitaisiin jatkaa pohjois-eteläsuuntaisen purolaakson asuntorakennusten ryhmää. Samalla olisi mahdollista suunnitella kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen pajarakennukseen uutta käyttöä.

XI Kukkulinna ympäristö

Rakennus

11. Kukkulinna

Maisemassa rinnemaastoon näkyvästi sijoittuva, tilakeskukseen kuuluva entisen tilanhoitajan asunto 1940-luvulta lähiympäristöineen. Nykyään nurmeltu hoidettu avoin ja ilmeeltään pelkistetty pihapiiri rajautuu pohjoisessa heti talon takana nousevaan kallioiseen metsämaastoon ja liittyy etelässä avoimesti laajempaan maisemakokonaisuuteen. Ympäristön ilmettä on jonkin verran muuttanut myöhempi kivitukimuuri ja pihan nykyinen avoin ja pelkistetty ulkoasu.

Kukkulinna (11) on luokiteltu arvoluokkaan 2 kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana. Rakennus on ulkoasultaan melko hyvin säilynyt, asunnon sisätiloja on uudistettu.

SUOSITUKSET

Kukkulinna kuuluu Linderin polun varrelle nauhamaisesti ryhmittyneen, metsänreunan ja jyrkän rinteen rajaamaan rakennettuun vyöhykkeeseen, jossa lomittuvat asuin- ja talousrakennukset. Kukkulinna lähettävälle puutarhurin talon rinteen

tuntumaan voidaan harkita vähäistä lisärakentamista.

Rakennuksen vaalea, rapattu, harjakattoinen ulkoasu tulee säilyttää.

XII Antinlammin alue

Rakennus

17. Antinlampi

Talouskeskukseen liittyvän, 1930-luvulla rakennetun asuinrakennuksen ympäristö on pääpiirteittäin säilyttänyt ominaispiirteensä. Istutuksia on kuitenkin aiempaa niukemmin ja pihapiiristä on purettu kaksi muuta rakennusta. Itä- ja länsireunoilla kohoavat jyrkät kalliomuodostelmat hallitsevat maisemallisesti vaikuttavaa rakennuspaikkaa. Avoin nurmeltu pihapiiri rajautuu etelässä Linderinpolkuun ja tilallisesti alue rajautuu tien eteläpuolella oleviin tallin rakennuksiin.

Antinlampi (17) on luokiteltu arvoluokkaan 2 rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaana. Rakennus on pääpiirteittäin säilyttänyt 1920-1930-luvun arkkitehtuurille ominaisen ilmeensä. Asunnossa on säilynyt peiliovia ja listoja.

SUOSITUKSET

Osa-alueiden XII Antinlampi ja XIII Kallelan väliin ja mahdollisesti eteen on mahdollista sijoittaa lisää asuinrakennuksia, joiden ilme poikkeaa harjakattoisista, pitkänomaisista maatalousrakennuksista.

Asuinrakennuksen ulkoasua tulee säilyttää ja muuttuneita osia mahdollisuuksien mukaan palauttaa alkuperäisiä ominaispiirteitä noudattavalla tavalla.

XIII Kallelan ympäristö

Rakennukset

18. Kallela

20. Palokunnan vaja

Talouskeskukseen liittyvän, 1940-luvulla rakennetun asuinkerrostalon ympäristö. Rakennus sijoittuu pihateiden väliin ilman varsinaista omaa piha-aluetta. Alueen luonnetta on muuttanut 2000-luvulla sen edustalla sijainneen vanhan makasiinirakennuksen purkaminen ja tämän tilalle toteutettu leveä sorakenttä. Kokonaisuuteen liittyy metsän reunassa sijaitseva pienehkö vanha palokunnan vaja.

Kallela(18) ja palokunnan vaja (20) on luokiteltu arvoluokkaan 3 kulttuurihistoriallisten arvojensa takia. Kallela edustaa jälleenrakennuskauden rakentamista kartanoympäristössä. Palokunnan vaja täydentää kartanon maataloustuotantoa ja pienimittakaavaista teollisuutta edustavaa rakennuskantaa.

SUOSITUKSET

Osa-alueiden XII Antinlampi ja XIII Kallelan väliin ja mahdollisesti eteen on mahdollista sijoittaa lisää asuinrakennuksia, joiden ilme poikkeaa harjakattoisista, pitkänomaisista maatalousrakennuksista.

XIV Seppien ja sikalanhoitajan talojen ympäristö

Rakennukset

28. Seppien talo

29. Sikalanhoitajan asunto

Talouskeskukseen liittyvät, 1940-1950-luvuilla rakennetut sikalanhoitajan ja seppien asuinrakennukset pihapiireineen.

Pajan takana erillään laajemmasta maisemakokonaisuudesta sijaitsevalla alueella on kulttuurihistoriallista arvoa osana tilan 1940-1950 lukujen rakennuskerrostumaa. Asuinrakennukset ovat tyypiltään toisistaan poikkeavat ja myöhemmissä korjauksissa ilmeeltään muuttuneet.

Asuinrakennukset on luokiteltu arvoluokkaan 3, koska Seppien talon tapauksessa korjaukset ovat ratkaisevasti muuttaneet rakennuksen ulkoasun ja sinänsä rakennushistoriallisia arvoja edustan sikalanhoitajan talon säilyneisyys on kärsinyt korjaustyössä.

SUOSITUKSET

Alueelle on mahdollista sijoittaa lisää asuntorakentamista väljästi purolaaksoon.

5 LÄHTEET

ARKISTOT

Arkkitehtuurimuseo

Paul Olssonin piirustuskokoelma

Forssan kaupunginmuseo

Hyvinkään kaupungin rakennusvalvonta

Hyvinkään kaupunginmuseo

Hammarberg-inventointi

Valokuvakokoelma

Jyväskylän yliopiston vanhojen karttojen kokoelma

Kansallisarkisto

Maanmittaushallituksen kartat, pitäjänkartat, Senaatin kartasto, venäläiset topografiset kokoelmat, Linderin suvun kokoelma

Keski-Uudenmaan maakuntamuseo

Valokuva- ja asiakirjakokoelmat, Vimma Oy: n inventointiaineisto. Helsingin kaupunginmuseo.

Kytäjän kartanon arkisto, piirustus- ja valokuva-aineisto.

Kytäjän kyläyhdistys ry

Katri Lehdon albumi

Osmo Patolinnan kokoelma

Maanmittauslaitos, peruskartta-aineisto (<http://www.maanmittauslaitos.fi/>)

Museovirasto

Valokuvakokoelma, Kytäjän kartano

Ent. RHO:n piirustuskokoelma, mittauspiirustukset

Asiakirja- ja lehtileikekokoelma

Lausunto

Sotamuseon arkisto, Ilmavoimien kuvakokoelma

STT-lehtikuva

Teija Mäkelän kuvakokoelma

KIRJALLISUUS

Brander, U. (toim.) 1931. Suomen maatilat 1.

Haikonen, I. ja Teräväinen, E. 2006. Kartanon mailla – sätereitä ja rälssimiehiä.

Harkoma-Laine, Riitta (toim.). Juuret Hyvinkäällä - kertomuksia ja muistelmia Hyvinkäältä ja hyvinkääläisistä. Medialehdet 1978, Hyvinkää.

Hautala, Kustaa. 1951. Hyvinkään seudun historia 1860-1950. Forssa, 1951

Jutikkala, Eino; Nikander, Gabriel (toim.) 1938. Suomen kartat ja suurtilat

Kuusisto, E.; Rinkinen, K. 2012. Missä maat on mainiommat. Uudenmaan kulttuuriympäristöt. Uudenmaan liitto, 2012

Merivuori, Tuula-Maria. Puutarha- ja maisema-arkkitehtuuri Suomessa osa 1. Suomen maisema-arkkitehdit. 1987. Helsinki.

Niskanen, Aino. 2005. Väinö Vähäkallio ja hänen toimistonsa. Helsinki 2005

Pajamo, Reijo. 2010. Mennyttä aikaa muistellen, Hyvinkää 2010

Pesonen, Aake: Kytäjä, kohtalon kartano. Kirjayhtymä, Helsinki 1983

Talvio, Väinö.

Kytäjän Osuuskauppa r.l. 30 vuotta : 1907-1937. 1937.

Kytäjä. Kytäjän Osuuskauppa. 1943.

Kytäjän kuvia . 1946.

Minun Kytäjäni. 1971.

Vielä muistelen. 1976.

Uino, Pirjo. Häyrynen, Maunu. Suomen puutarhataiteen historia. Esitutkimuksen loppuraportti. TKK 1990

PIENPAINATTEET

Andsten Priskurant 1917

Turun kaakeli, tuoteluettelo 1920, 1925

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Hirvonen, Auli. 2010. Kytäjän kartanopuiston nykytilan ja historian selvitys. ProAgria Häme /Maa- ja kotitalousnaisten piirikeskus

Jussila, Timo. 2015. Hyvinkää Kytäjän kartanon ranta-asema-kaava-alueen ja Kytäjän kartanokeskuksen asemakaava-alueen muinaisjäännösinventointi

Mäkelä, Tapani. 2015. Kytäjän kartano. Puustokartoitus

Mäkelä, Teija. 2000. Kytäjän kartano. Talouskeskuksen kehittämissuunnitelma. Diplomityö /TTKK

Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Kytäjän kartanon talouskeskuksialueen asemakaava 16.2.2015. Hyvinkään kaupunki / Tekniikka ja ympäristö.

Suulliset tiedot / Haastattelut

Filip Linder

Teija Mäkelä

Pirjo Pöysti

Juha Repo (Kytäjä Golf)

Sari Saresto (Maakuntamuseo)

Aimo Tuominen (Kyläyhdistys)

Verkkosivut

http://www.uudenmaanliitto.fi/aluekehitys/kehittaminen_teemoittain/kulttuuriymparistot

http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/valmistelussa_4._vaihemaakuntakaava/kulttuuriymparistot

<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/mal/maan kaytto/yhdyskuntasuunnittelu/kulttuuriymparisto>

<http://kartta.hyvinkaa.fi/>

https://fi.wikipedia.org/wiki/Constantin_Linder

<https://www.finna.fi/>

<http://www.blf.fi/> (Edelfeltiä koskevat tiedot)

